Petru Țiucra, Pribeagul

PIETRE RĂMASE

Contribuție la Monografia județului Arad

1936

IMPRIMERIA CĂILOR FERATE ROMÂNE
BUCUREŞTI

Partea I

FOLKLOR

PREFAȚA
la partea I

Nu i se poate mulțămi în destul cui a făcut această aşa de deplină şi de folositoare carte asupra vieții românești din Nădlac. Ea formează o adevărată comoară pentru cercetători în mai multe direcții.

Numai pe baza a sute de astfel de studii se va putea face cândva măreața operă care va vădi tuturora câtă originalitate cuprinde viața satului nostru.

N. IORGA

Vălenii de Munte, Decemvrie 1934

INTRODUCERE

Şesul spălat de apa lină a Murăşului, dela oraşul Arad până la Tisa, se numeşte Câmpia Arad-Cenădană.

Ultimii năvălitori, Ungurii, au aflat aici un popor latin şi slav (strămoşii românilor de azi), care prin numiri de localităţi şi onomastică, apoi prin limbă, obiceiuri şi tradiţii s'a menţinut până astăzi, confirmând puternic adevărul zicătoarei: „Apa trece, pietrele rămân".

Broşura aceasta prezintă Onoraţilor cititori o colecţie de PIETRELE RĂMASE, *cari pentru noi, Românii acestei câmpii, sunt cele mai scumpe perle.*

Cele dintâi mărturii istorice scrise despre regiunea Cenadului apar: în legenda despre viaţa episcopului Gellért, afirmativ pe la anul 1030, apoi în Cronica notarului Anonimus şi în „Carmen Mizerabile", de Rogherius la 1241-42. Atât cronica anonimului, cât şi legenda lui Gellért, sunt scrise mai târziu în baza tradiţiilor şi cântecelor trubadurilor.

Cel mai vechiu document contimporan, ce ne este cunoscut, prin care se atestă prezenţa Românilor în Cenad, este actul anului 1138, aflător în „MONUMENTA ECCLESIE STRIGONIENSIS", *de F. Knauz, I. pag. 94, conform căruia regele Bela II obligă pe locuitorii satelor de pe lângă comuna de azi Şeitin (scris în act Sahtu), ca în fiecare an să transporte cu 2 luntri sare din Ardeal, de 6 ori, pentru mănăstirea Dömös din jud. Pilis. Între iobagii transportatori par a fi şi nume româneşti, sau slavo-româneşti, de ex: Sima, Tuda, Nicoluş, Ciumpu, Buchianu, Costea, Iuanuş (Sima, Tuda (dela Teodor), Nicoluş, Sumpu, Buken, Custi).*

Satele vechi le aflăm pomenite în următoarele isvoare: Dr. Borowsky Samuil: „Csanàdmegye története", vol. 1, pag. 627: în oraşul WRUSPORT *au locuit „lavandierii" cetăţii (an. 1322 Kismartoni levéltar 32 A. 8 şi 11); nu departe de acest oraş aflăm* SERFESD *(Şerbeşti), scris şi Servus-Dei, sat locuit de slujitorii mănăstirei (an. 1330 Anjoukori okmàntyàr 11.480); localitatea* WONUZ *(Uonuţ)*

locuiau fabricanții de arme (an. 1266 Sóvàri Soos csaläd levéltura); în DRAWZ *(Drăuți) locuiau dresorii șoimilor de vânătoare (an. 1270 Árpádkori uj okmánytár VIII. 20, „Populi nostri qui Drawz vulgo dicuntur"); localitatea* WUCHAR *(an. 1238 Fejér IV. 1.108);* IARA *(an. 1232 Hazai okmànytàr 1.11);* MONASTERIUM KENAZ *(an. 1231 Àrpàdkori uj okmànytàr XI. 220);* REVKANIZSA *(Canysa pe la anul 1030 Gellért legenda 321);* LABA *(an. 1232 Hazai okmànytàr, 1.12)* MORTUA *(an. 1211 Àrpàdkori uj okmànytàr 1.115);* NAGENZ *(an. 1030 Gellért legenda 321);* PALATA *(an. 1247 Diplomatikai osztály 322 art. 5);* PRADANMUNUSTURA *(an. 1247 ibidem pag. 322 art. 5).*

Numele românești de persoane și cele topice în cea mai antică formă românească aflătoare pe câmpia strămoșului Duce Glad, dovedesc mai puternic decât ori cari alte documente, vechimea elementului românesc pe câmpia Cenadului. Când s'au făcut împroprietăririle Crainicilor, Banilor, Ducilor și Cnezilor români, ei se botezau, cea mai mare parte, cu nume ungurești, ca: Hosszu, Hegedüs, Kerekes, Kecskés, Luczay, etc., încât au fost contopiți între Unguri și în în marea cotropitoare a Slavilor ungurizați. În afară de cele de mai sus, sunt vrednice de amintit următoarele nume ungurești de familie din județul nostru: Kenéz, Vajda, Vajda-fi, Oläh, Bàn, Bàn-fi, Daka; dovezi de maghiarizarea nobilimei noastre.

În primii secoli după venirea Ungurilor, moșiile comitatului Cenad erau împărțite în majoritate între cetate și neamul Cenădeștilor. Cât timp a durat sistemul cetăților, nobilimea autohtonă, de altfel împilată de persecuțiile religionare, rămâne neamintită, cel puțin actele despre moșiile stăpânite de nobili autohtoni nu ne'au rămas. Diplomele despre moșiile nobililor Unguri sau ungurizați, încep să apară abia prin secolul al XIII-lea, totuși urmele dovedesc stăpânirea de moșii a nobililor români mai înainte, de exemplu satul WRS, *apărut în diploma din* ERDÉLYI MUZEUMI *Lt. la anul 1256, este numit după numele fondatorului, strămoșul* URSU, *care a trăit cu siguranță cu mult înaintea apariției acestui act.*

COLONIZĂRILE. *În suta a XI-a, regele Ștefan I-iu, colonizase Pecenegi (Hartvik: „Vita St. Ștefani" 17). Tot sub regele Ștefan se iau măsuri drastice pentru constrângerea Ungurilor de a părăsi corturile și viața nomadă, a se încreștina și stabili (Borowski, o. c. l. pag. 33). După pustiirea Tătarilor din 1241-42, regele Bela al IV-lea a colonizat în Cenad Cumanii din Muntenia (Gyàrfàs: „A Jàszkunok története", 11.408 și Theimér 1.37). În acest timp s'au stabilit aici și foarte numeroase familii de nemeși unguri din toate regiunile țării, de exemplu familia Hasznos, la anul 1305 (Kismartoni lt. 47 C. 1); Becsei, Herman, Laczkfi (Arhiva reg. din München: „Ungarische documente", fasc.*

40); Petöfi (Dl. 4790); Vàsàri (Kismartoni lt. 47 T. 9) etc. Ioan Huneade Corvinul, devenind cel mai mare proprietar al județului nostru, colonizează moșiile sale cu iobagi noui, iar fiul său, regele Matei, le colonizează cu Sârbi, refugiați din Serbia sub comanda voivozilor frați Jakša (Jiriček: „Die Geschichte der Serben", pag. 241). În acestea timpuri aflăm aici și un mare proprietar Turc, Saudsi, fiul sultanului Murad I-l, refugiat aici fiind condamnat la scoaterea ochilor pentru răsvrătire (Hazai okmánytar V. 228).

Elementul românesc, în afară de numirile de localități și numele de persoane, se pomenește și în organizațiile de Cnezi (Borowski, o. c., pag. 100), iar în anul 1337 întâlnim un caz de răzbunare al unui voivod cu numele Bogdan, în apropiere de comuna Nădlac, la Nord de Mureș (Zichy okmànytàr 1.559). Tot la Nord de Mureș aflăm urme de Bani, întemeietori de sate, de exemplu: fondatorii satelor Bàn-Hegyes, Bàn-Kamaràs etc.

Românii s'au continuat din timpuri străvechi și strănepoții lor se pomenesc apoi în 1700 de episcopul și „föișpanul" Dolny (Esztergomi Fökàptalani levéltàr, Capsa 67, fasc. 8 Nr. 21).

Ca să ilustrăm că elementul românesc pe câmpia Cenadului nu numai a existat întotdeauna, așa ca și astăzi, ci a fost destul de puternic, lăsăm să urmeze mai jos lista unor nobili și iobagi aflați prin actele ungurești, în legătură cu evenimentele timpurilor.

Familii de nobili români: PRODAN *(Pradanmunustura an. 1247 Dl. 322 art. 5);* URSU *(an. 1256 Erdélyi Muzeumi levéltàr);* VÂLCAN *(1369 Gyàrfàs, A Jàszunok története" 111.504);* KOYAN *(1438 Történeti tàr 11.1855.292);* IANCU *(1312 Anjoukori okmànytàr 111.201);* VOIVODUL BOGDAN *(Zichy okmánytár 1.559);* BUZAT *(1239 Dl. 238 și Arpádkori uj okmànytàr VII.76);* VIDU *de* BASARAGA *(Marky Sàndor, „Aradmegye Története", vol. 11, 1/289);* TREUTUL *(înainte de 1360 Történeti tár 1896 509);* BÂRLEA *(1431 Varga, Szeged története 222);* AVRAM *(1440 Békésmegye oklevelei 1.78);* ION HUNEADE CORVINUL *(1445 Franknoi Vilmos, „A magyar nemzet története", 1896 IV.64);* NOVAC *(1450 Dl. 29489);* DAN-FI *(1492 Dl. 19646);* DANCS-FI *(1466 Dl. 16388 și 17276);* MACEDONI *(an. 1434 Borowsky, o. c., pag. 489);* Moys, POȘA, NANA CĂLAN *(an. 1266 Dl. 604 și 942);* SANDRIN-FI *(an. 1501 (21061);* POJAR *(an. 1528 Szerémi 241);* LUCA *(an 1557 Libr. reg. 111.379);* SULA *(an. 1558 Libr. reg. 111.558);* BABA *(an 1647 Estergomi fökàptalan lt. 67.8.25);* MOȘÎC *(an. 1651* NRA *1792.12);* BERCIANU *(an. 1650 Thaly, Bercsényi csalad 1.250);* BELTEKI *(an. 1653 Garanszt. Benedeki kovent lt. Stat G.1.17);* ROKSIN *(an. 1650 Gyula-fehérvari Libr. reg. XXV. 6);* FINTA *(sec. XV, Dl. 14443, 29489,*

30828); PAVEL CHINEZU *(an. 1458 Borowsky o. c., 209);* LUȚAY, HOSSU, HEGEDUS, OLÁCH, NEMET, STAPTA, BEKE *(an. 1757 Urb. 81.9; Borowsky o. c., 612). Români arendatori de moșii:* UNGUREANU *(an. 1743 Csanàdvàrmegyei jegyzökönyvek);* KORBUL ION *(an. 1742 Cs. vrm. jkvek);* BOGDAN IACOB *(an. 1743 Cs. vrm. jkvek);* PLĂCINTAR GHEORGHE *(an. 1748 Karàcsonyi, Békésvram. tört. 11.270);* RAȚIU IOACHIM *(an. 1777* NRA *1820.5. Din această familie a fost Marele luptător Național din Procesul Memorandului);* BOGDAN MIRON (an. 1777 NRA 1838.69). I. Cav. De Puşcariu, Familiile nobile române:

Pag. 42. Districtul Pecica: Karacsonyi de Szász Lona *în comuna Pecica. Diploma dela Mihail Apafi, principele Transilvaniei; 1680, Maiu 20. Batrin în comuna Pecica. Diploma dela Gheorghe Rakozi, principele Transilvaniei 1647.* Pak, *în comuna Pecica.* Hornoi alias Komits, *în comuna Semlac. Diploma dela Mihail Apafi, principele Transilvaniei 1665.*

Pag. 44. Comitatul Cenad: Papp alias Prekup de Fogaras, *în comuna Tornia. Diploma dela Mihail Apafi, principele 1689,* Costa, rectius Koszta, *în comuna Şeitin.* Lutzai de Lutza alias Breaz Boieriu din țara Oltului, *în comuna Nădlac, Bata și Şeitin. Diploma dela Gabriel Bethlen, principele Transilvaniei, 27 Februarie 1615. Emblema conține: Figură obicinuită nobilitară cu câmpul vânăt, pe care se află un erou pe cal roșu, îmbrăcat cu un veşmânt de fier pe piept, încins cu sabie, în mâna stângă ține frâul, în dreapta „kasta" militară - deasupra galiei militare, închise se află coroana reg. cu pietre prețioase, desupra căreia stă un chip în forma unui înger, care în mâna dreaptă ține o cunună de laur; iar în stânga trei flori albe de crin. În anul 1862 au fost 25 de familii. Credință neclintită şi eroismul neînvins - după cum se vede din descrierea insignelor nobilitare.* Pogăciaş, *în comuna Nădlac şi Bata. Diploma dela Gabriel Bathori, principele Transilvaniei, 6 Aprilie 1610. În anul 1862 era o familie* Mărginean, alias Marsinian, *în comuna Nădlac şi Şeitin. Diploma de la Georgiu Rakozi, princ. Transilvaniei, 7 August 1653. Trăeşte 1 familie. Credință neclintită şi eroism neînvins.* Merce alias Mercse, în comuna Nădlac. *Diploma dela Mihail Apafi, 16 Noembrie 1663. Armalele le-au primit în anul 1702 în Şomcuța-Mare. Trăeşte 1 familie.* Sabo alias Szabo, *în comuna Nădlac.* Cărțile de donațiune se află la neamuri în Arad. *În anul 1862 trăia 1 familie* Șterca Șuluțiu (Sterka-Sulutz) *de Kerpenyes (Cărpeniş), în comuna Nădlac,* Abrud, Blaj, Ibaşfalău, Mociu, *Cluj, Baia-de Criş, Hălmagiu. Diploma dela Mihail Apafi I, 22 Iunie 1685. Urs străpuns cu lancea, stând în două picioare cu gura şi cu brațele deschise, cu scut milităresc în diverse poziții, etc. În Nădlac trăeşte familia* D-lui *Aurel Sterca Şuluțiu, director de bancă.*

NUME DE IOBAGI ROMÂNI: *satul Morotva, pe malul stâng al Tisei,*

următorii pescari: NIDEAT *fiul lui Girold;* SENTE *(Axente),* ENRUȘ *cu frații săi,* CUMĂU, HÂRNEI, *fiul lui* VITU, ILLA, BAD, ȘUMAD, VEINUȘ, LONGHIN, CHIMAȘ, URÂȘ *(anul 1211 Panonhalmi Apàtsàg levéltara, néhai Szamota István közlése).* Satul HOD: CĂLINEȘ *(anul 1237 Hazai okmànytàr 1.16). Satul Geduș:* FĂRKAȘ, VIDUȘ, MOGOȘ, IOV *(anul 1237 Hazai okmánytár 1.16).* Satul Ferged: *Vajdafi Nicolae, Vajda Vasile (Borowsky o. c. 181, an. 1450).* Földeàk: DEAC PETRU, FURDA IOAN, FURDA DIMITRIE *(an. 1448 Dl. 29489) și* DĂMĂCUȘI *(Kallay lt.). Szentkiràly: Olàh Ianoș (an. 1455 Kàrolyi oklevelei 11. 307).* Fellak: *Vajda Vasile (an. 1480 Dl. 18994 și 19092).* Kerekegyhàz: *Bogdan Pavel, Vajda Petru (Dl. 18994 şi 19092 an. 1480).* Donatornya: *Boitan Mihai, Buică Constantin sin Marcu, Ruja Gheorghe sin Petru, Soran Ioan, Vaida Ioan sin Petru, Vitan Ştefan, Vlada Lucaci sin Mihai, Todor Pavel sin Petru, Ruja Ioan (an. 1499 Dl. 20856).* Földvàr: *Petre Dimitrie (an. 1488 Dl. 19378).* Irinta: *Vida Balint (an. 1508 Erdélyi Muzeumi lt.).* Kiràlyhegyes: *Dămian Andrei, Irşoc Ambrosie. Kecskés Grigore (an. 1549 Kolozsmonostori lt. Co. Csanàd 2).* Ràkos: *Dâncu Gheorghe, Răduța Ioan, Ruja Ioan (an. 1536 Monum. Poson. 55.23).* Conform defterilor turceşti, următorii contribuabili Români au fost înscrişi sau au plătit impozitele în anii 1557, 58, 1563, 1582: satul Apàcza: *Cioban Ioan.* Baktornya: *Bănic Ioan, Olah Mihai, Vaida Balint.* Bánhegyes: *Buzgan Ştefan, Cioacă Ioan, Decan Gavrilă, Căpiță Mihai, Kenèz Petru, Olah Blaj, Raroș Gheorghe.* Başaraga: *Hâra Ioan, Vida Mihai.* Bătania: *Buga Francisc, Buruiană Boldijar, Olah Balint, Pânteș Mihai.* Cenad: *Borș Grigore, Marta Grigore.* Csoka: *Bănici Gheorghe,* Dedemszög: *Sorban Pavel.* Deszk: *Vaida Balint sin Toma.* Dàlegyhàz: *Lucaci sin Petru.* Dombehyhàza: *Olàh Gheorghe, Baci Ştefan, Sobonia Dumitru sin Toma, Pântea Albert.* Dombiratos: *Olah Ioan, Cârșa Gaşpar.* Igris: *Olah Matei, Soboanea Ioan, Maril Ioan.* Fellak: *Bobna Toma, Cenar Petru, Samar Nicolae.* Földeák: *Colos Ştefan, Comșa Nicolae, Cozma Călin, Lorba Ştefan.* Földvàr: *Vida Mihai sin Pavel. Füspereg: Kenéz Petru.* Hodmezövàsàrhely: *Bornovan Andrei, Borș Ştefan sin Mihai, Goluba Grigore, Vidar Andrei, Puşcaș Toma.* Homokrév: *Oian Iancul, Rădan Ioan, Iliaş Şorban, Araci Mihai, Nicola Ioan, Pavel Ioan, Todor Mihai.* Igás: *Oláh Matei, Guluba Dimitrie, Olah Ştefan.* Kéktó Ràros: *Creştin Orban.* Kevermes: *Olah Gheorghe, Olah Ştefan, Olah Laurențiu.* Kis-Gyàla: *Bărcaș Boldijar, Draghi Mihai.* Kis-Serjén: *Olah Mihail, Fărcaș Olah.* Kis-Szt. Péter: *preotul Filip („pópa"), Nicolae Fărcaș, Cocora Lazăr, Târziu Gheorghe,* Kis-Szöllös: *Todor Petic.* Komlos: *văduva lui Glejan Vasile, Borbola Ioan, Olah Ioan, Voju Dumitru.* Kovàcshàza: *Vaida Ştefan.* Kun Agota: *Todor Ioan.* Ladány: *Batca Matei, Valinca Matei, Bodea Gaşpar.* Latorjan: *Bejan Toma, Hărău Ştefan.* Lele: *Barbos Francisc.* Mogocs: *Ciotan Benedec, Dâncă Ioan. Măcău: Bădic Ştefan, Borbola Balint, Boarcă Petru, Botroc Gheorghe, Buda Mihai sin*

Martin, Cioacă Antoniu, Gera Ioan sin Martin, Giuran Pavel, Irdaş Vasile, Luca Grigore, Olah Lucaci, Olah Matei, Olah Mihai, Olah Nicolae, Petri Albert, Şişan Pântea, Vida Simion. Meggy: *Beran Drăgoi, Gu. Milovan.* Mezö-Kopancs: *Ban Pavel, Borş Lucaci, Borş Mihai, Muci Benedic.* Munar: *Ştefan Călugăr, Ştefan Zachei.* Nagyfalu: *Erinaş P.* Nagy-Gyàla: *Kur Balint, Poacă Ioan, Petac Petru.* Nagy-Szécsény: *Olah Radul.* Nagy-Tömpös: *Cârliga Petru, Ciani Mihai.* Pabar: *Olah Simion.* Pap-Kerestur: *Bărbat Petru.* Pecica: *Olah Nicolae.* Peres-Kutas: *Olah Dămian.* Pitvaros: *Olah Pavel, Ruja Ambrosie.* Rét-Kopáncs: *Moja Dimitrie.* Salank: *Bocia Toma.* Székes-Egyhàz: *Josan Petru, Olah Petru, Vida Pavel.* Semlac: *Bogdan Ilie; Olah Matei.* Szent-Kiràly: *Olah Ioan, Conta Blaj.* Szihonda: *Cioban Petru.* Tompa: *Baci Andrei.* Nădlac: *Domaş Ioan, Buda Ioan, Malcaş Lazăr, Milovan Gheorghe.*

Numele de persoane de pe la secolul al XVII-lea încoace este de prisos să le amintim. În acel secol au început imigrările în massă de prin Bănat şi din Ardeal, ba chiar şi din Muntenia. În timp ce elementul unguresc în secolele trecute copleşise pe cel autohon prin numeroasele colonizări, acum ajunsese în puternică descreştere şi regiunea rămăsese cu puţină populaţie, mai cu seamă când grănicerii Sârbi începuseră să emigreze în Serbia şi în Rusia, iar unele localităţi, de exemplu în Nădlac, elementul unguresc dispăruse de tot. Guvernul maghiar a trebuit să se îngrijească de noui colonizări. Acestea noui colonizări, cu locuitori Unguri, s'au făcut mai cu seamă în Vestul judeţului, iar în celelalte localităţi au invadat Slovacii (Toţii), în număr mare pe la 1800. Aşa se explică faptul că comuna Nădlac, care în 1920 avea cca. 14 000 locuitori, număra abia 544 locuitori Unguri şi 4.856 locuitori Români.

POPULAŢIA DIN CENAD ANEXATĂ ROMÂNIEI,
după statistica oficială a anului 1920

LOCALITATEA (Numele românesc şi cel unguresc)	Supraf. jug.	Români	Unguri	Şvabi	Alţii (şvabi)	Evrei	Total
Beba (Beeb)	5935	2800	2	5	93	-	3000
Iratoşul-Mic (Dombiratos)	3761	-	39	2385	66	22	2512
Cenad (Csanàd)	14459	2139	485	1720	1333	18	5695
Firigihaz (Fejéregyhàza)	6104	733	63	114	-	-	910
Fenlac (Fellak)	6930	1854	37	47	1027	-	2965
Hodoni (Hod)	3965	651	23	679	9	-	1362
Nerău (Hosszufalu)	3285	916	45	491	21	-	1471
Mănăştur (Kir. Monostor)	7026	955	262	265	341	2	1825
Seciani (Kis-Szécsény)	8757	1692	49	74	6	2	1823

LOCALITATEA (Numele românesc şi cel unguresc)	Supraf. jug.	Români	Unguri	Şvabi	Alţii (şvabi)	Evrei	Total
Sămpetru-Mic (I. St. Péter)	1360	-	7	597	9	-	613
Comlăuş (Nagy-Komlos)	8073	3295	45	1043	344	17	4744
Cheglevici (Kökényér)	2041	2	83	1032	33	-	1150
Teremia-Mare (Kutas)	4817	119	82	2852	20	8	3081
Teremia-Mică (Kutas)	3311	4	5	1263	7	-	1279
Lovrin (Lorant)	7189	193	78	3562	80	-	3913
Bessenova(Bessenyö)	14702	16	225	102	5337	37	5717
Munariu (Munàr)	3410	242	104	6	236	2	590
Satu-Mare (Nagyfalu)	5228	16	37	489	893	-	1435
Iratoşul-Mare (N.Iratos)	3761	42	1742	2	6	-	1792
Tomnatic (N. Ösz)	6218	24	17	3352	42	3	3438
Igriş (Egres)	10019	2991	14	191	19	3	3218
St.Petru-Mare (N. St.Peter)	2008	85	55	488	2192	-	2820
Rovine (Roman Pécska)	22456	6677	2115	52	522	74	9440
Pecica-Mag. (M. Pécska)	15195	464	7427	39	30	150	8110
Periam (Perjémes)	10944	291	302	4397	140	63	5193
Pârdani (Pordan)	6062	66	918	34	5	16	1039
Şeitin	11612	4449	20	4	270	17	4760
Serafola (Sárafalva)	13156	2104	70	432	1289	-	3895
Secusigi (Székelyszeg)	8366	1980	147	298	24	5	2454
Semlec (Szemlek)	14231	2527	396	2082	677	30	5712
S. Nicolau-Mare (N. St. Miklós	17689	3904	1132	2757	1037	400	9230
Turnu (Torony)	4378	639	1348	12	262	4	2265
Vălcani (Valkány)	23528	2869	280	85	8	34	3276
Variaş (Varjas)	11266	32	48	2318	1870	4	4272
Vizeşdia (Vizes-Gyán)	6130	112	172	693	4	7	988
Peregul-Mare (Pereg sau Park)	2549	6	66	570	735	3	1360
Peregul-Mic (Pereg sau Park)	2689	4	1874	5	-	3	1886
Nădlac (Nogy-Lok)	24607	4856	577	68	8362	158	13988
din hotarul Nădlacului au rămas în Ungaria 3000 jugăre							
Total	**319827**	**49749**	**20356**	**34605**	**27349**	**1082**	**133241**

După delimitarea frontierei au mai rămas în Ungaria următorii Români: Satul Mezökovàcshàza: *3.000 suflete;* Bătania: *8.000 suflete;* Mezöhegyes: *4.000;* Dombegyháza: *3.000;* Csanàdpalota: *3.150;* Kunàgota: *3.800;* Nagybànhegyes: *3.000;* Végegyhàza: *1.200;* Csanádpalota: *6.000;* Măcău: *7.000.*

Cu această ocaziune mulțumesc de prețiosul concurs ce mi l'au dat pentru culegerea informațiunilor următorilor domni: S. Sa Niculiță Mărgineanu, preot, în Nădlac; S. Sa Dimitrie Roşcău preot în Şeitin, Uroş Totoreanu învățător, Dariu Pop, revizor şcolar în Satu Mare, pentru aranjarea pe note a mai multor cântări şi bocete, Manole N., capelmaestrul muzicei regim. inft. 87 care a aranjat pe note câteva cântări, Krajczár F., lăutar primaş (zis Piccolo), studenții Pavel Covaci şi C. Şildan, gospodarul Atanasie Covaci, Nicolae Miriuță, funcționar cfr., Isaia Valentir, controlor fiscal, care a contribuit cu majoritatea fotografiilor, Dl. Pătrăulea, desenator cfr., Dl. Vancea, desenator, Satu Mare; Kovacs Ştefan şi Ungar Corneliu, funcționari cfr., Dimitrie Aleteanu, care mi-a ajutat la colecționarea poreclelor.

Mulțumesc în special bunului meu prietin Niculiță Mărgineanu, preot, apoi lui Nicolae Onea, director de co. fond. şi lui Dr. Caba Trifon, advocat, cari mi-au revizuit capitolul "particularități de limbă", cum şi altor cunoscuți amintiți în text.

Totodată mulțumesc frumos tuturor stimatelor Doamne din Nădlac, cari m'au ajutat, la culegerea diverselor informațiuni cu privire la datinile strămoşeşti şi la mâncările țărăneşti.

AUTORUL

Satu-Mare, luna Decembrie 1934

TIPUL ŞI CARACTERUL

Bărbații, de comun au talia mijlocie. Oamenii mărunți sunt foarte rari. Sunt bine desvoltați, având statura dela 1.70 metri până peste 2 metri, cu corpul şi membrele simetrice. Statura femeilor variază între 1,60 m. şi 1,80.

Românul câmpiei noastre are capul proporționat, fruntea lată, gâtul lung, ochii vioi, nasul drept şi puțin ascuțit şi încovoiat, fața lungăreață, cu trăsături fine. Pielea-i este aspră şi de culoare brun-roşcovană. Părul capului este în general negru, ori castaniu închis, iar mustața neagră şi subțire, pe care o poartă răsucită, sprincenele dese.

Femeile sunt bine desvoltate, cu înfățişarea plăcută şi în general frumoase. Au părul castaniu-închis, fața albă, ochii mari, genele lungi, fruntea şi barba proporționate, nasul drept şi fin, buzele subțiri. Păcat, că se fardează.

Țăranii aceştia sunt oțeliți prin munca câmpului. Ei rezistă uşor oboselilor. Se hrănesc foarte bine. Poate din această cauză pot rezista, cu fețele lor pârjolite de arşița soarelui şi de asprimea gerului, tuturor imtemperiilor, în câmpul liber, în zăduful verii, sau în viscolele iernei, la lucrul moşiilor situate departe de sate.

Românii noştri sunt înzestrați cu inteligență apreciabilă, totuşi, în timpurile mai vechi urmau studii mai înalte numai copiii funcționarilor. În timpul mai nou, se constată un spor destul de mare al studenților, fii de țărani, la facultățile din București şi din Cluj. Timpul mai nou ne-a adus oameni învățați: medici, advocați, ingineri, profesori, economişti. Unii s'au urcat până la trepte mai înalte în organizația conducerei Statului şi a Bisericei. Amintim aici numele P. S. Sale Episcop al Orăziei Roman R. Ciorogariu, născut în comuna Rovine (Pecica) şi Domnul Mihail Şerban, născut în Nădlac, rectorul Academiei de Înalte Studii Agricole, Cluj, fost ministru.

Pe cât de robuşti sunt țăranii noştri, de mlădioşi şi sprinteni în

mişcări, pe atât de iute li-e şi temperamentul; cu toate acestea, dela o vârstă oarecare, în fiinţa lor sufletească sunt pătrunşi de o seriozitate uimitoare. Acest popor are elasticitatea simţirii. Sufletul şi graiul lui este vioi, înflăcărat, poetic. Ţăranii noştri sunt comunicativi, iubitori de oaspeţi, vioiciunea lor captivează repede pe ori care vizitator străin. Poate în legătură cu această fire este faptul că în timpul tinereţii sunt destul de uşuratici şi risipitori. În satele noastre se munceşte în timpul verii foarte mult; mai mult decât ori unde. În timpul secerişului, nu se doarme decât 2-3 ore pe noapte, în schimb se munceşte incontinuu,

Popor din Nădlac
plugari, meseriaşi, negustori şi intelectuali

încât maşinele de secerat nu se uzitează, fiind mai ieftină şi mai perfectă munca lucrătorilor. Muncitorii din Nădlac sunt angajaţi şi duşi la muncă de moşierii mari din alte regiuni, la depărtări de sute de kilometri. Dar când vine toamna, lucrul câmpului se mai termină, se aşează vinul şi rachiul în pivniţă, iar când fulgii de nea au ţesut linţoliul alb peste negrele ogoare lăsate la odihnă, se taie porcii, se încep „pomenile porcilor", apoi petrecerile, ba chiar benchetuielile, care ţin până prin luna Februarie. Aici se ţin lanţ chefurile şi fel de fel de prânzuri de gală. Vânători, pompieri, cluburi şi casinouri, apoi „uspeţe" (nunţi). Pe câmpia noastră se cântă mult, se glumeşte şi se râde mult, se păcălesc unii pe alţii, se fac prinsori pe beutură. Ţiganii muzicanţi, „Piccolo", „Ioşca", „Şandor", „Bandi" etc. sunt alintaţi cu aceste nume

diminutive şi sunt dedaţi de unul şi de altul să-i ghicească doina lui plăcută, numai la un semn mic ce-i face trăgând cu ochiul, încreţindu-şi fruntea, răsucindu-şi mustaţa, sau tuşind în adins; spre ziuă se dă serenadă la fata iubită, sau la familia ce se respectă. Dimineaţa se bea „crampă", sau „cram-pampure" (rachiu ars îndulcit), şi cheful se începe din nou, fără a se ajunge vre-odată la vre-un scandal.

Pe la noi bucuria se împarte bucuros cu străinii. Fiecare îşi face fală din ospătarea unui străin, aşa, ca „să-l ţină minte"; ei arată tot ce au mai bun şi mai frumos şi ascund răul „de ruşine".

Iubirea tinerilor este cunoscută de tot satul. Fata îşi cunoaşte iubitul seara când trece pe drum, după fluierat, sau când îi dă semnul convenţional de a „eşi o ţâră până la poartă". Nu sunt rari cazurile când feciorul fură fata pe care o voieşte a o lua în căsătorie, nu de alta, dar „să nu zică ai lor, că a luat-o numai pentru avere". Tinării se iubesc ani dearândul, dansând numai împreună la horă („la gioc") şi stând de vorbă seara în poartă, sau pe prispa casei şi dacă altul se aventurează să-i ia fata la joc, sau să dea târcoale seara pe la ferestrii, singur cuţitul poate face să se înţeleagă, că „pe cum într'o teacă nu încap două săbii, aşa şi la o fată numai un fecior poate trage nedejde" (poate aspira).

Românii câmpiei noastre vădesc o mândrie deosebită de ceilalţi conlocuitori, sentiment ce-i împiedecă de a se angaja ca servitori la străini. Dacă cineva totuşi se angajează, el nu este tratat ca alţi servitori în alte regiuni şi nu i se cere să execute lucruri degradante pentru un gospodar, proprietar de pământ, ci lucruri ce le va isprăvi şi în gospodăria proprie, când va fi la casa sa. El mănâncă la masă cu stăpânul, de multe ori din acelaşi blid. El face în acest timp o şcoală practică de agricultură, dar nu slugărnicie, căci în curând va fi şi el gospodar; aşteaptă doar să-şi vadă făcută „cătănia" (armata), apoi se însoară şi astfel intră în rândul „gazdelor" (gospodarilor). De armată toţi au oroare. Înţeleg aceasta despre cei în etate, cari au servit în armata austro-ungară. Nimic nu se considera lucru mai de nimica şi mai mare perdere de timp, ca serviciul militar, unde învaţă comandă străină (nemţească), apoi prin anii 1866 serveau câte 12 ani în ţări străine. Poate acestea erau motivele cari duceau recruţii la disperare. Cei recrutaţi se prindeau pe după gât câte 20-30 inşi şi umblau pe străzi cu paşi domoli şi cu feţele posomorâte cântând:

„De unde cătana pleacă,
Rămâne casa săracă,
Rămân boii neînjugați,
Şi părinții întristați."

sau

„Mă jură Neamțul sub steag!
Sub steag roşu de mătasă,
Opt ani să nu vin acasă!"

Dela Unire încoaci situația s'a schimbat. Țăranii noştri, fiind în majoritate crescători de cai şi călăreți renumiți, sunt recrutați mai cu seamă la cavalerie, călăraşi cu schimbul; lucru ce la face mare plăcere, ba le şi foloseşte, fiind acest timp pentru ei o şcoală practică şi teoretică de îngrijirea cailor şi de disciplina şi ordinea în gospodăria țărănească.

În familiile Românilor noştri domneşte disciplină şi cinste. Tatăl familiei „porunceşte" la toți cei din casă, deşi sunt numeroase familiile în cari conducerea şi-a luat-o femeia asupra sa, fiind ea proprietară. În casă, bărbații stau cu pălăria asupra sa, însă când se aşează la masă, toți se descopăr. La masă nu se aşează nimeni, până nu s'a aşezat prima dată tatăl familiei, apoi copiii cei mai mari în apropierea bătrânului, care-şi face cruce când ia loc şi când se ridică de la masă. Copiii mai mici stau în picioare. Mama casei şi fetele mari servesc mâncarea.

Fetele sunt în general oneste, dar îndată ce devin neveste, îşi rezervă multă libertate, uzanță în legătură cu dreptul de proprietate. Bărbatul se numeşte „om", iar femeia „muiere". Bărbatul care nu tratează blând cu muierea sa este batjocorit, totuşi, cazurile de divorț sunt foarte frecvente, apoi femeia de asemenea este luată în râs dacă purtarea ei ar lăsa ceva de dorit, cu toate acestea gelozia aduce multe neînțelegeri în familii; femeia fuge la părinții ei din cauză de nimica toată, de unde continuă tratativele cu bărbatul pentru începerea unui trai nou, cu condiții noui; învoiala se face, se strică iarăşi şi iarăşi se repetă de multe ori cât timp ține tinerețea. Dela sine se înțelege că asemenea revoluție familiară nu este lipsită de „scuturatul cojocului" şi de alte încăierări de tot felul; lucruri de cari de altfel nimeni nu se plânge, ba unii le consideră aproape indispensabile într'o căsnicie, încât Românii câmpiei noastre par-că ar fi aderenții principiului: „banii

numărați, femeia bătută e bună".

Junii fiind în mare majoritate prevăzuți întotdeauna cu bani şi de altfel bine nutriți, îmbrăcați şi crescuți liberi, sunt desmerdații satelor. Ei sburdă, fac ghiduşii, fără a le lua cineva în nume de rău.

La vârsta copilăriei, se împrietinesc câte doi, ca să trăiască în bună armonie. La etatea de circa 18 ani, sunt considerați „feciori" şi nu „prunci", ei trebuie să intre în „gioc" (horă), în acest scop se înscrie fiecare în „Gazda giocului", plătind taxa. De aci încolo, cei doi prieteni se „leagă frați de cruce". Frăția de cruce se leagă astfel, că la horă fiecare din ei scoate dela brâu, sau dela tureacul cismei cuțitul, cu care-şi încrestează cu vârful unul altuia o cruce la brațul stâng, cam în dreptul pulsului, astfel ca să curgă puțin sânge. Când sângele isbucneşte, îşi întinde unul altuia brațul şi suge fiecare sângele din cruce, până sângele încetează. După aceasta brațul cu crucea (rana) se bandajează cu o batistă albă curată, astfel ca să se imprime pe batistă crucea. Batistele apoi se schimbă între ele şi se păstrează ca semn de frăție legată (amulet). De aci încolo, supărare între aceştia nu mai poate exista cu nici un chip. Ei țin unii cu alții ca granitul; ei păstrează această unire sufletească până la bătrânețe, mai bine zis, toată viața, şi-şi sar în ajutor în ori ce împrejurări, chiar cu riscul pierderei averei sau a vieței. Frăția de cruce în ultimul timp s'a părăsit de mulți.

Educația morală a tineretului plugarilor în ultimul timp a făcut un oarecare pas spre civilizație, prin înființarea Societății „Sfântul Gheorghe", organizată din inițiativa P. S. Episcop al Aradului Dr. Grigore Comşa. Societatea a luat ființă în anul 1929, când şi-a sfințit şi drapelul, ce se păstrează în biserică. Această măsură de educație trebuie să aducă cu timpul bune rezultate.

Şcoala, dela marea unire încoaci a dat rezultate mai bune decât sub stăpânirea maghiară, şi putem spera că, deoarece şi Armata Română îşi are rolul său însemnat în educația cetățenilor, poate generațiile mai noui se vor depărta de relele obiceiuri promovate prin instrucția sacră ce a făcut-o „soldatesca" mărginită austro-ungară, în limbă neînțeleasă de Români.

Împrejurările politice au jucat mare rol în jurul educației sufleteşti a Românilor Cenădani. Locuitorii de pe valea Murăşului, fiind câteva secole dearândul militariști, n'au avut tratamentul aspru al celor din

alte regiuni ca iobagi, fiind multe comune prevăzute cu privilegii în schimbul apărării țării şi în special a graniței Murăşului. Timpul iobăgiei aici a ținut atât de puțin, încât acest timp nu a putut fi hotărâtor asupra educației spirituale a întregului popor de pe câmpie, totuşi, stăpânirea turcească, căreia apoi nu peste mult i-a urmat iobăgia, apoi persecuțiile religionare, au împiedicat educația de care s'au bucurat alte popoare libere, iar când a urmat regimul de după revoluția din 1848/49, a venit *ideia de stat maghiar*, care aproape nu mai recunoştea drepturile la viață ale celorlalte naționalități. Actul încheiat între austro-unguri dase Maghiarilor curajul de a striga în gura mare: „Minden ember legyen ember és magyar" - „Tot omul să fie om şi ungur"; „Ha magyar kenyert eszel, becsüld meg a magyart" - „Dacă mânânci pâine ungurească, prețuieşte ungurul", apoi disprețul nemărginit cu care se purtau față de locuitorii Slavi, ca de exemplu: „A kása nem étel, a Tót nem ember" - „Păsatul nu e mâncare, Slovacul nu e om"; sau armata lor călăreață, în care înrolau numai Unguri, răcnea cu sălbăticie şi cu dispreț când venea infanteria: „Csak az olàhság jár gyalog" - „Numai Valahimea umblă pedestru". Toate acestea au imprimat pe sufletul românilor Arad-Cenădani acel timbru ce dovedeşte o precauțiune aproape egală cu viclenia şi şiretenia, apoi o mare înclinare spre silnicie. Dorul de libertate, dorul de a scăpa de umilire se reoglindeşte din doinele lor „lotreşti", născute în era aceea a abuzurilor ungureşti şi austriece:

„Joară mândro pentru mine,
Şi mă scapă de ruşine!"

În rezumat, împrejurările politice, economice şi de altă natură, în trecut au stingherit o organizație socială mai puternică pe câmpia Arad-Cenad, dar dela Unirea tuturor Românilor încoaci, formarea caracterelor este ajutată de reorganizarea învățământului primar şi de înființarea diverselor asociații, cari fiecare a cuprins în statutele sale drept scop urmărit: Deşteptarea conştiinței naționale, formarea caracterelor şi cultura națională.

Locuința

CASELE ŞI STRĂZILE

După obiceiurile generale ce dominau în regiunea Arad-Cenădană în timpurile vechi, locuinţele se construiau atât din lemn, cât şi din pământ bătut şi se acopereau cu stuf (trestie). Aproape în toate satele mai există şi astăzi case din pământ bătut, acoperite cu trestie. În timpurile mai vechi, aici, unde codrii de gorun şi fagi au ţinut până în timpurile de cari îşi mai amintesc încă bătrânii, vor fi fost clădiri de lemn, dar legendele nu pomenesc de acestea; mai mult se vorbeşte de locuinţe în pământ, cari se numeau „ZOMONIŢE". Prin apropierea gării Nădlac (acum în Ungaria), se mai vede încă o „zomoniţă", magazie de grâu, însă bătrânii amintesc de locuinţe săpate în pământ, foarte încăpătoare şi arse bine cu paie.

Casele vechi întrebuinţate încă sunt construite din pământ bătut, adecă pereţii sunt croiţi astfel că între două scânduri groase se aşează pământ, apoi se bate cu „berbecele", foarte tare, şi se lasă să se usuce. Trăinicia acestor pereţi este de necrezut. Există păreţi din pământ bătut atât de tari, încât abia s-ar putea bate cuie în ei. E de remarcat că, cu toată lipsa unui fundament de piatră sau alt material solid, păreţii aceştia nu conţin igrasie, cum se constată la multe case moderne, construite din cărămidă arsă.

Casele mai noui sunt construite din cărămidă arsă şi în parte din cărămidă nearsă („văiugă").

Acoperişele caselor sunt: La casele de pământ bătut, din trestie, dar există şi ţiglă ca şi la casele moderne construite din cărămidă, dintre cari unele sunt acoperite şi cu eternit.

Fiecare loc de casă are cca. 1.200 metri pătraţi. Grădinele sunt despărţite cu garduri de „stobori" (uluci), sau de leasă de sârmă. Înălţimea gardurilor este dela 1 metru până la 1,50. casele sunt aşezate cu frontul deadreptul pe calea asfaltată, iar dela una la alta sunt legături de zid de văiugă, cărămidă sau pământ bătut, cam de 1,50 m

înalt. Unele din acestea garduri sunt prevăzute cu streşini de şindrilă, de ţiglă, sau de coceni, ori tulei (ştiuleţi) de porumb. În grădinele caselor sunt plantaţi pomi şi numai puţini gospodari cultivă legume în grădinele din sat. Cei mai mulţi le cultivă la conac („sălaş").

În timp ploios, tina pe străzi e aşa de mare, încât circulaţia devine foarte anevoioasă cu vehicole; automobilele circulă numai pe străzile

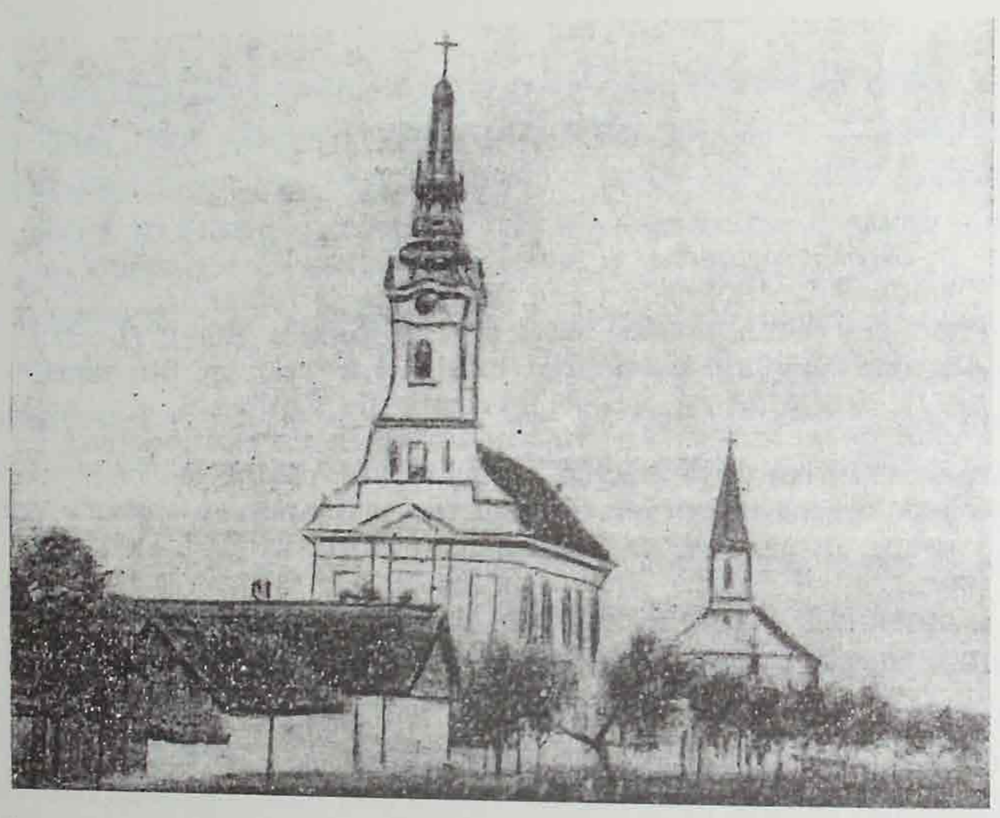

Nădlac - Biserica ortodoxă înainte de restaurare,
când mai existau încă clădirile vechi ţărăneşti din pământ bătut,
acoperite cu trestie, apoi gardul de zid acoperit cu „tulei" (ştiuleţi)

pardosite, pe restul străzilor circulaţia este abia posibilă cu trăsura cu caii la pas. În comunele Nădlac şi Pecica (Rovine), persoanele circulă comod pe jos şi cu bicicleta pe căile spaţioase asfaltate, ce conduc şi peste străzi la încrucişări, în Semlac şi Şeitin, calea de picoare este presărată cu nisip din Mureş.

În afară de înlesnirea ce o au locuitorii pe calea asfaltată, în Pecica şi Nădlac este vrednică de amintit lumina electrică introdusă aproape la toate gospodăriile şi pe străzi.

CONSTRUIREA CASELOR

Construirea caselor este precedată de un obicei moştenit dela strămoşi şi anume: Se sapă - ca la toate casele - fundamentul. Când fundamentul este terminat, se bea un „aldămaş" cu maiştrii, apoi într-un colţ al fundamentului, unde se vor aşeza primele grămezi de pământ de bătut, sau primele cărămizi, se aşează un animal viu, care va fi zidit de viu în zid. „Duhul acestui animal (de regulă cocoş) va fi duhul casei, care va apăra casa de primejdia duhurilor rele." Ori ce casă trebuie să aibă această „vâlvă", altfel familia care va locui într-o casă nouă, fără „vîlvă" nu va avea linişte şi nu se va simţi bine, până când un membru din familie va muri. Acest prim membru al familiei rămâne duhul ce stăpâneşte casa şi care apărându-i pe cei rămaşi în viaţă, ei - în sfârşit - vor putea să trăiescă liniştiţi.

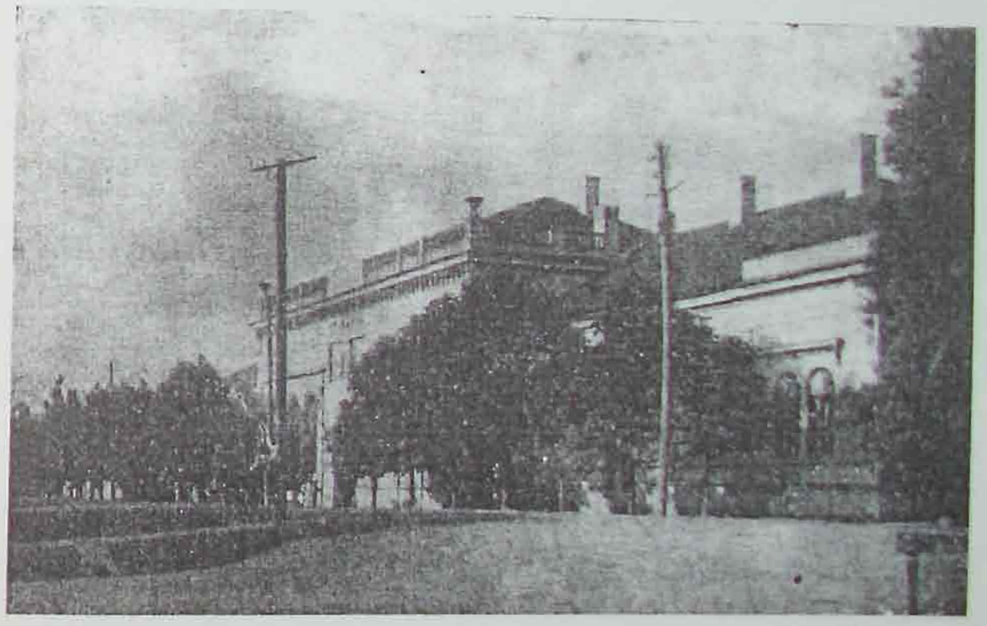

Foto: Isaia Valentir, 1934

Nădlac - Primăria

Când construcţia a ajuns în stadiul de a fi terminat până şi scheletul acoperişului, meşterul pune o legătură de nuiele şi panglici colorate pe ambele colţuri, ca un semn de triumf, apoi bea iarăşi „aldămaş".

Casele vechi sunt construite în formă de cărămidă; la stradă cu una sau două ferestrii mici, iar spre curte cu încă una. Intrarea este

prin curte în *„cindă”*, iar din cindă în *„casa dinainte”* şi dacă mai există încă o odaie, şi în *„casa dinapoi”* tot din cindă. Afară sub streşină, care se reazimă pe grindă de lemn, se află *„talpa”* (coridor). Pe talpă se află o cămăruţă, în care se păstrează alimentele, numită *„şpaiţ”*.

Casele vechi nu au pivniţe, au însă pod potrivit pentru păstrarea ori cărui lucru, chiar şi slănina şi carnea afumată de porc, care se afumă în pod, cu fumul dela focul din *„vatră”*, aflătoare în *„cindă”*. De pe vatră se observă gura întunecoasă a *„cuptorului de pită”*, construit în casa dinainte, din cărămidă, în formă ovală. Cuptorul este văruit, iar în unele case pictat cu figuri. Împrejurul cuptorului, la înălţimea obicinuită a unui scaun, se află un loc de şezut, din cărămidă, *„muruit”* (mâzgălit cu pământ în loc de tencuială), şi de asemenea văruit. Acesta se numeşte tot *„Vatră”* (vatra din casă), i se mai zice şi *„pomnol”*.

Nădlac - Grădina de copii

Între cuptor şi păretele din dosul casei este loc gol, cât încape un om, numit *„colţ”*, iar între corpul de sus al cuptorului şi păretele dinspre cindă se află un spaţiu, numit *„grumazul cuptorului”*.

Cuptorul se încălzeşte cu tulei (ştiuleţi) de porumb, cu paie, cu balegă uscată şi cu gunoaie. Açestea ţin căldură bună, constantă, şi lemnele în acest caz (de altfel foarte scumpe) sunt de prisos.

Podul casei este aşezat pe grinzi solide de lemn (*„grinzele”*); pe pod se pot depozita, ca în magazie, *„bucate”* (cereale) grele.

Foto: Isaia Valentir, 1934

Nădlac - O şcoală primară românească

Acoperişul este construit din *„coarne”*-le aşezate pe grinzele, iar grinzele sunt susţinute mai solid de *„grinda cea mare”* aşezată peste ele în pod, sau mai de multe ori sub grinzele pe dinlăuntrul casei, numită simplu şi *„grindă”*. Coarnele sunt legate între ele prin pod, în partea de din sus, cu *„scăunelul”*, sau *„cusuraiele”*.

Uşa caselor se închide - la casele vechi - cu *„rătezul”*, care se descuie cu *„cârligul”* prin *„borta”* uşii. În casă se trece peste *„prag”*. De o parte şi de alta de prag se află *„uştioarele”*. Uşile sunt susţinute de *„ţâţâni”*.

MOBILIERUL

Casele noui sunt construite parte în stil nemţesc (şvăbesc), ca în Bănat peste Mureş, parte chiar modern, cu tot confortul, ca: odăi mari spaţioase, ferestre mari luminoase, sobe de faianţă, electrică, parceht, baie, apaduct şi nu puţine sunt mobilate cu ultima invenţie din arta mobilei, pe câtă vreme mobilierul din locuinţele vechi nu s'a schimbat din vechea modă, şi aranjamentul a rămas acelaş, ca din bătrâni:

Foto: Isaia Valentir, 1934

Nădlac - Vedere generală din turnul Slovacilor.
În depărtare biserica ortodoxă.

Foto: Isaia Valentir, 1934

Nădlac - Vedere din turnul Slovacilor,
în depărtare, la dreapta, Murăşul

masa aşezată sub fereastră de către stradă, pe care se aşează *„pita"*, acoperită cu *„măsărița"* (faţa de masă) ţesută cu figuri alese, colorate, apoi paturile cu *„dricală"* (saltea) umplută cu paie sau cu *„pănuşe"*

(foi) de porumb, aranjate dealungul pereţilor, în cari *„perinele"* sunt clădite una peste alta cu măiestrie, până aproape în tavan şi acoperite

Foto: Isaia Valentir, 1934

Nădlac - Stradă. În colţ, o şcoală primară
românească, cu etaj. În depărtare, Ungaria

cu ţesături frumoase de lână şi bumbac în felurite culori, numite *„chilimuri"*. De jur-împrejurul pereţilor sunt aşezate *„laviţi"* de lemn,

Foto: Isaia Valentir, 1934

Nădlac. Casă plugărească, acoperită cu trestie

pe care şed ai casei şi vecinii cari vin la vorbă, dar un oaspe rar e poftit cu multă stăruinţă să ia loc pe un scaun lângă masă, care distincţie

se numeşte *„după masă”*. Păreții sunt împodobiți cu icoane sfinte.

Foto: Fabry, 1933

Nădlac - Aleea cu castani, în “pădurița”

În *„fruntea casei”* (între ferestrele dinspre stradă), se află *„cotătoarea”* (oglinda), în poziție înclinată spre odaie. În dosul „cotătoarei”, se păstrează lucrurile de preț şi de suvenire plăcută, ca de exemplu: actele, apoi cununa de mireasă, busuiocul dela sfeştania casei, sălcuța căpătată la miruirea dela Florii etc. Tot la „cotătoare” se agață mărgelele

şi sfanții dela gât, iar în ramă se împlântă fotografiile de amintire mai plăcută. Pe lângă părete, mai la o parte, se află lada cu zestrea femeii, colorată cu roşu şi cu picturi de flori de *„tulipan”* (lalea).

În ladă se aşează, împăturate cu multă grijă, rufele de sărbătoare, şi ca să miroase plăcut, se aşează printre ele: mere de soi, busuioc, gutui etc.

Pe grindă se păstrază obiecte cari au întrebuințare mai adesea, ca: pălăria, calendarul şi vre-un ceaslov, biblie, sau vre-o altă carte de citit.

Foto: Fabry, 1933

Nădlac - Un colț din „pădurița”

În afară de oglindă, pe părești se agață icoane sfinte şi fotografii, iar pe după ele, ştergări alese frumos la răsboiul de țesut, spre podoaba casei. Tot spre podoaba casei, sunt atârnate pe părești *„polițe”* cu *„blide”*, *„talgere”* şi oale. Dacă toate acestea nu sunt aranjate pe polițe, ci pe cuie, sunt împodobite, de asemenea, cu ştergări țesute cu cel mai fin gust de estetică.

Odăile caselor vechi sunt nepodite cu scânduri. Padimentul este

din pământ bătucit bine.

Țăranii dorm vara pe coridor. Patul de pe coridor este aşezat într'un colț ca să fie ferit de ploaie şi soare, se pun perdele de jur împrejur; acest loc cu patul echipat astfel se numeşte *„suncălău"*.

Când se apropie sărbătorile mari, se văruie în toate casele şi se „murueşte" pe jos, iar frontul casei se şi pictează foarte des, fiind curățenia o dovadă de hărnicia *„găzdăriței"* (gospodinei).

FÂNTÂNILE (APĂ DE BEUT)

În timpul mai vechi, apa de beut se scotea din Murăş, dar astăzi apa Murăşului se întrebuințează numai pentru scăldat, iar apa de beut şi de stingerea focului o servesc numeroasele fântâni de pe la răspântiile străzilor sfredelite la adâncimi dela 35-40 metri, cu smârc, sistem Northon. In Pecica sunt câteva fântâni artezice.

Apa de beut o cară numai femeile şi fetele, cari se îmbracă cu această ocaziune ca de sărbătoare. Drumețului, - dacă poftește - i se dă să bea apă proaspătă din *„ol"* (ulcior), de noroc, în ştirea Domnului, de pomana morților, de prietenie etc.

Portul și îmbrăcămintea

PORTUL

În regiunea Arad-Cenad, portul sau îmbrăcămintea Românilor a fost supus - ca de altfel şi în alte regiuni - înrâuririlor străine. Înrâurirea străină s'a observat şi se observă încă mai cu seamă la clasa celor cu stare bună materială, ne mai vorbind de intelectuali, cari nu poartă nici măcar un baston în mână, cioplit sau împistrit conform obiceiului vechiu românesc.

Intelectualii (funcționarii) şi meseriaşii se poartă cu haine internaționale, dar ici-colo se mai observă singura deosebire între acestea clase sociale, că meseriaşii mai poartă unii cămăşi româneşti, cu ciurituri pe piept şi la guler, pe care însă nu-l împodobesc cu cravată. Unii dintre țărani poartă haine negre şi cămaşă românească fără cravată, însă se deosebesc de meseriaşi prin cismele cu tureci tari şi prin pantaloni croiți anume pentru cisme.

Tăranii Români - veseli din fire - batjocoresc pe cei ce poartă portul internațional, sau cum i se mai zice „nemțesc", numindu-i „şfoarțe", sau „şforțologi".

Ifju Palugyai Imre, în lucrarea sa tipărită în Buda, *la anul 1855* cu titlul „Békés, Csanàd, Csongrád és Hont vàrmegyég leiràsa", aminteşte portul românesc la pag. 86 astfel: „portul Românilor (din Nădlac şi Şeitin), spre deosebire de cel unguresc, este cu *bundiță* (blană scurtă) confecționată din piele de oaie, cu nasturi sclipicioşi, iar cămăşile scurte şi îndoite în ismene cu colțul dinainte. Femeile poartă deasemenea bundițe."

Preoții evanghelici: Dr. Haan Ludovic, membru al Academiei magyiare şi Zayácz Daniel, din Nădlac, în lucrarea lor *din anul 1835* întocmită cu ocaziunea aniversării a 50-a dela sfințirea bisericei evanghelice (o broşură de 50 de pagini), descriu portul Românilor astfel: „Valahii sau Românii, deasemenea se îmbracă destul de frumos, cu haine cari seamănă cu ale Ungurilor şi în parte cu ale Slovacilor,

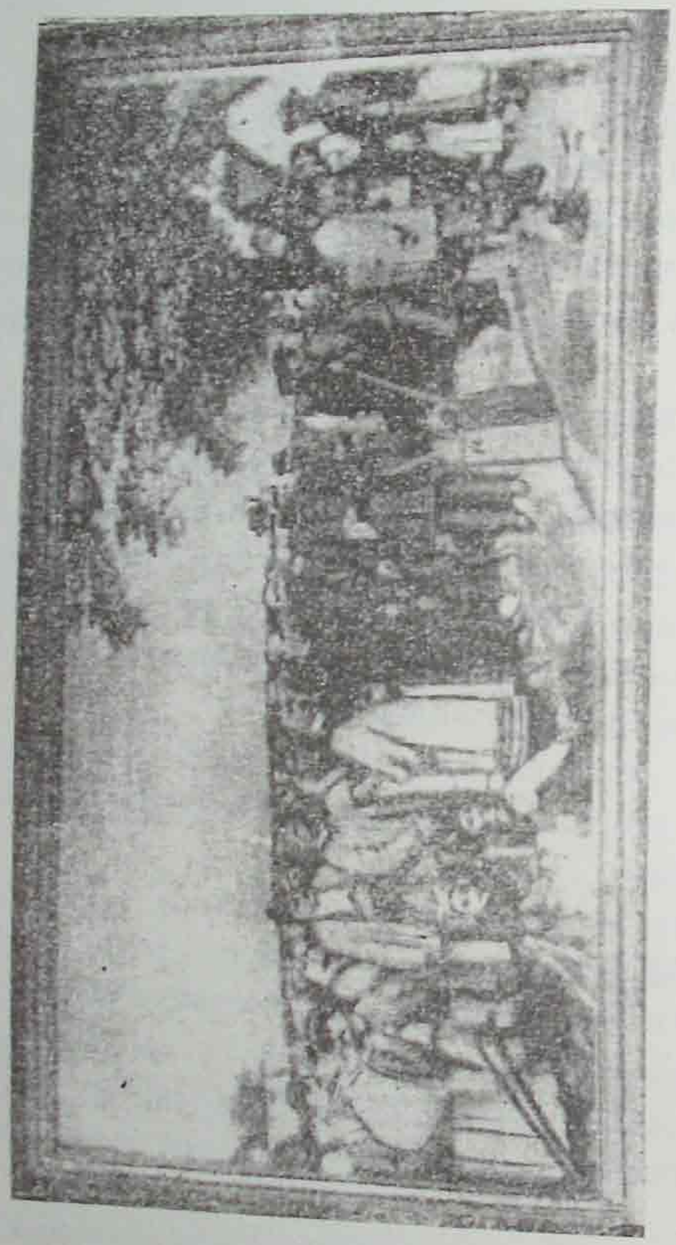

Fotografie după o pictură de Onodiné, 1934

Nădlac - Venirea Slovacilor în anul 1801. În mijloc, delegatul guvernului maghiar, în mână cu lista coloniștilor. Lângă casele țărănești, Românii autohtoni primind oaspeții noui. Se observă frumosul costum femeiesc pur național și portul bărbaților cu șubă, cămașă lungă, cioareci, șerpar la brâu și plete mari

singure bundițele îi deosebesc, având croi mai lung, iar la brâu sunt mai largi şi cari - mai ales a celor tineri - sunt împodobite cu flori tot din piele, roşii, galbine şi albastre, par c'ar fi lipite pe haine ca niște panglici. Cei mai săraci poartă și astăzi șubă până la genunchi și cioareci, confecționate din postav alb, gros de lână, ici-colo se mai observă pe picioarele lor şi opinci."

Port vechi din Şeitin - Copie după tabloul original proprietatea d-lui primar Drăgan, cu următoarea inscripție: *„Comisiunea esmisă pentru aurirea şi molărirea Sfintei Bisericii, de către Sinodul parochial de Şeitin, la anul 1871"*. Rândul de sus: dela flancul drept spre stânga: Simion Ardelean, Teodor Rus, Ştefan Moțu, Vasile Dereşca *aurariul*, Atanasie Popovici epitrop I, Gheorghe Sava, epitrop II, Petru Roşcău, Pavel Roman, Nicolae Misarăş, Ioan Popuția. Rândul de jos: Spiridon Drăgan, Petru Misarăş, Mihai Drăgan, Mihai Tristia, Ioan H. Surigan și fiul Vasile, Petru Misarăş.

„Romăncele, femeile şi fetele, poartă îmbrăcămintea asemănătoare cu portul sârboaicelor din Bănat; femeile iarna-vara se leagă la cap cu cârpă mare de coloare vânăt-închisă şi cu pupi (picățele), iar fetele iubind mai mult coloarea roşie, se îmbracă de preferință cu oprege roşii şi cu cismulițe roşii, dar vara - mai cu seamă fetele Românilor bogați - poartă cismulițe uşoare cu călcâiul înalt, iar la gât se împodobesc

cu salbă de *„husoşi"* de argint (bani de 20 de coroane); cele mai bogate poartă şi bani de aur („suferini"), de multe ori şi şorţuri de mătase, iar urechile şi le împodobesc cu cercei mari. Regretabil, că au obiceiul de a se mâzgăli pe faţă cu vopsele albe şi roşii."

Tot aceşti preoţi scriu mai departe: „Meseriaşii - atât Românii, cât şi Slovacii - se îmbracă în parte cu haine ungureşti, parte cu haine slovăceşti, parte după lumea mai civilizată."

Foto: Isaia Valentir, 1934

Şeitin - Un „fecior" în port românesc de toate zilele

Din informaţiunile culese dela oameni foarte bătrâni, prin D-l învăţător din Nădlac, Urăş Totoreanu:

Bărbaţii purtau: *suman, cojoc, cioareci, zobon, roc, schentă, cotobaică, căbat,* opinci cu gurgoi, cisme, unii purtau şi *pinteni,* căciulă de miel, *cloape* (pălării), *cămeşi* (scurte şi largi la mâneci), guler îngust, deasemeni şi *pumnarii* înguşti. La grumaz, în loc de nasturi legau o frânghiuţă colorată (*„golund"*), care atârna în jos pe cămaşe. Acestea toate erau confecţionate de către femei, acasă.

Femeile purtau: *bluză,* numită şi *viziclu,* ori *duşancă,* rochii (*„sugne"*) foarte largi, *zadie,* cămăşi scurte, *poale, ţipele* (ghete), *cisme;* unele purtau cisme roşii cu creţuri, *păpuci, pieptare* de piele. Mai purtau

Foto: Isaia Valentir, 1934

Nădlac - O familie de ţărani români

într'un timp şi *rochii cu raif,* adică se monta în partea de jos, un cerc, încât rochia părea ca o roată. Copiii pitulaţi se ascundeau sub acest raif (probabil crinolin).

Părul. Bărbaţii purtau părul lung; unii îl răsuceau sau îl împleteau.

Femeile cele bătrâne purtau *conci*, fetele purtau *chica pe spate*, împletită în trei, mai târziu îl încrețeau, apoi făceau din păr o mulțime de chici (cosițe), ca să stea creț, altele îl făceau *„pup”*, căruia i se zicea şi *„crumpă”* (coc).

Nădlac - Nevastă româncă de 29 ani

Din cele de mai sus observăm că costumul Românilor, atât la bărbați, cât şi la femei, s'a schimbat după moda timpurilor. Totuşi, a rămas caracteristica portului păstrată şi în alte regiuni, adică: *sumanul, cu postăvire neagră* deasupra locului de buzunar, căci buzunare la suman nu există. Sumanul este scurt, circa un lat de palmă deasupra genunchilor. Nasturi de încheiat nu are; dacă este neapărat nevoie, se încheie prin ținerea cu mâna a unei aripi, răsucind cealaltă aripă (pulpană) după degetul arătător şi mijlociu, *la fel cum se purta toga*, după indicațiunile picturilor şi ale sculpturilor.

Postavul de pe suman variază în culori după regiuni şi în regiuni după sate. Se zice că formațiunile de apărarea țării (companii, batalioane), se distingeau după culoarea postavului ce decora sumanul.

Mire şi Mireasă din Șeitin

Foto: Onodeiné, 1934

Nădlac - Țărani tineri căsătoriți (Ilie Cotoraci şi Felicia Flocosu alui Petru) unii dintre cei mai buni gospodari din comună

GRUPUL CĂLUŞARILOR ROMÂNI DIN COMUNA ŞEITIN
SUB CONDUCEREA D-LUI D. DRĂGĂNEL

Cu ocazia petrecerei din 26 Decembrie 1929

1) V. Oncu. 2) G. Inişel. 3) I. Moțiu. 4) Ş. Crişan. 5) I. Macavei. 6) Totorean. 7) Ş. Maxa. 8) I. Popa. 9) D. Drăgan. 10) G. Macavei. 11) Ş. Şiclovan. 12) N. Puşcaş. 13) I. Roman.

Au mai rămas în uz, până de curând, pintenii, iar astăzi se mai poartă: sumanul, cojocul (bundița), care se încheie cu nasturi de metal sclipi- cioşi (ca la militari). Căciulile se poartă în formă rotundă, la fund vârful îndoit înlăuntru (ca la Avram Iancu). Au mai rămas în uz cămă- şile originale ciuruite la piept şi la guler. Gulerul este dublu, îndoit, şi încheiat dinainte cu nasturi deşi. Cămăşile sunt numai albe. Se poartă mai mult cisme cu tureacul tare.

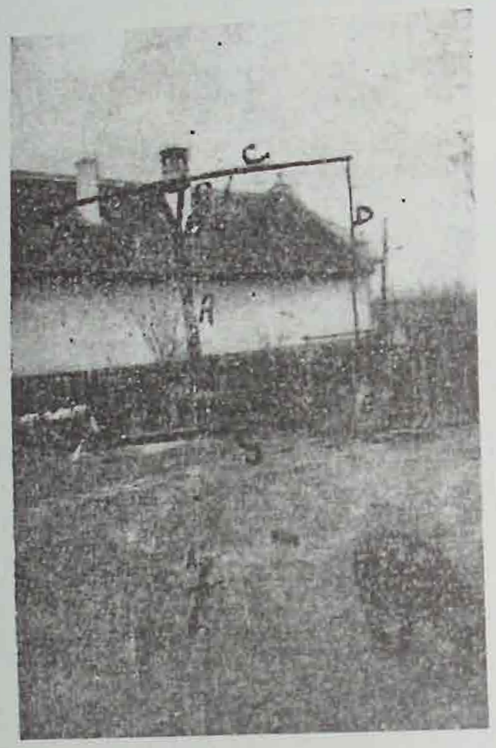

Fântâna. A) Furcă B) Fus B) Jug c) Gherm D) Şubă cu videră E) Ghizle: deasupra şi desubtul „ghizlelor" se află rama de sus şi rama de jos. F) Greutăți G) Lângă fântână se pune *„vălău"* (jgheab) pentru adăparea animalelor.

Portul vechiu femeiesc aproape a dispărut. Tot ce a mai rămas este cămaşa (*„spăcelul"*), care iarăşi variază. De altfel, portul femeilor şi al fetelor aproape nu se poate distinge de acela al cocoanelor dela oraş, după ultima modă, ca: ciorapi de mătase, ghete de lac, rochii de mătase (cu brațele goale); cu tòate acestea, fetele se poartă cu capul descoperit şi cu frizură ce seamănă cu frizura bătrânească. Nevestele se învălesc la cap cu cârpe de mătase, de diferite culori, strânse pe sub barbă. Iarna se poartă cojocele scurte de miel, de culoare galbenă

Nădlac. - Fată de țăran român în port modern (etatea 25 ani)

(sepia), dar la sărbători, cele cu stare bună materială se îmbracă cu blănurile cele mai scumpe şi moderne, ca şi doamnele de elită.

Bărbaţii, în ultimul timp, de asemenea, au părăsit portul bătrânesc, înlocuindu-l cu *„nădragi”* în loc de cioareci şi *„zobon”*, sau *„schenţă”* negre, cu blană, apoi pălărie neagră (ca la târgoveţi), închipuindu-şi că le şade mai bine, iar pe picioare poartă cisme, însă cei mai săraci mai poartă sumanul, cioarecii şi cămăşile bătrâneşti.

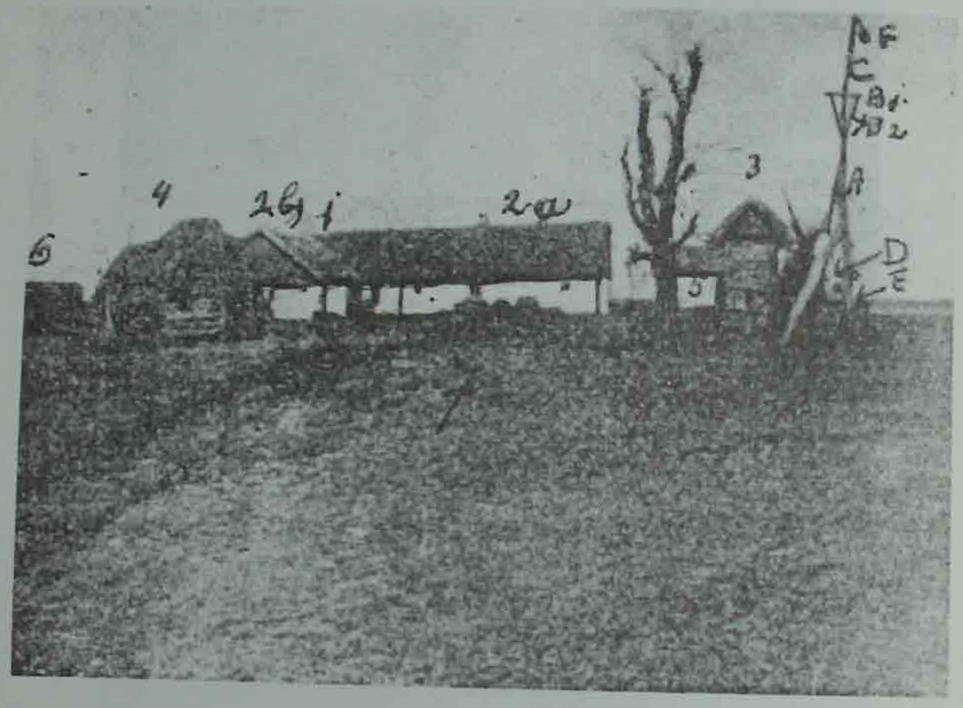

Sălaş în drumul Aradului - 1) Locuinţă 2) a, b Iştălău
3) Cotarcă 4) Jirezi şi căpiţe de fân 5) Cocină de porci
6) Locul pentru arie 7) Ocol (curte)

Iarna în trăsură, se poartă *„bituşă”* largă de oaie, lungă până peste picioare. Bituşa n-are mâneci; în locul unde ar trebui să se încheie, de ambele părţi e prevăzută pe dinlăuntru cu câte un buzunar în care se introduc mâinile, ca cel îmbrăcat să-şi strângă bine bituşa *peste corp*, apărându-se contra viscolului.

Păstorii poartă *„buhai”* din postav de şubă, cu guler lat peste spate (un fel de pelerină). Buhaiul este împodobit cu găitane negre şi la ambele colţuri ale gulerului cu rotogoale de postav negru sau albastru. În timpurile mai vechi, *„chemătorii”* la nuntă se împodobeau cu panglici (*„prime”*) la piept şi la pălării, tot asemenea îşi împodobeau, cu panglici

colorate şi cu flori *„palasca”*, pe care o umpleau cu vin sau cu rachiu, din care trebuia să bea cel chemat.

Chemătorii se duceau la cei invitaţi călare pe caii cei mai frumoşi, iar caii erau împodobiţi cu flori şi panglici de toate culorile.

Nădlac - Marele gospodar Pavel Stroia (Paia),
cu fiul său Ioan, ambii în port de lucru

Portul Chemătorilor a rămas cel bătrânesc până în ziua de astăzi, cu palasca şi toate podoabele, dar calul mai este înlocuit cu bicicleta, ceeace nici pe departe nu mai are farmecul unei cete de călăreţi, pe cai sburdalnici, cu cari se mândreau vechii locuitori ai câmpiei noastre.

Mireasa se îmbracă în portul ei obicinuit de fată, cu deosebirea, că pe cap i se aşează o cunună de flori artificiale de culori vii.

Particularități de limbă

LIMBA ROMÂNĂ DIN COMUNELE NĂDLAC ŞI ŞEITIN

GRAMATICA

I. Fonetica

A) VOCALE

A tonic, în unele cazuri, cu abatere de la forma literară, se preface în *e*: *cămeşă, aşe, coşeri.*

În cazuri izolate:

a - o: m-o bătut, s-o umplut, o vinit.
a - ia: iastalaltă, briazdă.
a - e: necăjem, aşe (aşa), jendari.
ă - o: roscolesc.
e - ă: păreți, şăzătoare, păstădeal, băutură, viţăl, unsprăzece, trămur, săcat, țesă, vasă, tuşăsc, ustănit, înțălege, înțălept, cinzăci, încălzăsc, ază (plural), galbăn, mărgând, Pătru (Petre).
e - i: di ce? ficiori, spatile, „sutile mărită slutile", pitile (pâinele), vinim.
e - a: mărs-o (a mers), nu-mi trabă (nu-mi trebuie).
e - o: vijolie
e - â: „pântru tine, mândro dragă".
i - ă: lăturgie, dămineață.
i - e: neşte lemne, menune mare, beserica din Velj.
i - â: „şâ să mă duc, şâ nu mai vin".
i - u: „Doauă rețe-mpedecate, na *junere* vaci cu lapte".
o - ă: „*năroc*, că tăt naşu are naş".
o - u: amurțăsc, dumneata, durmit, ustănit.
u - o: „*on foc* ş-o voie bună".
u - i: „*inge* m-oi culca astară?"
ea - trece la *a* după j, s, ş, ț, z: vrăjască, cosască, sară, cărăuşască, împărțală.

ea - de final accentuat, cu rari excepțiuni trece la *e*: „*năcăjie* cu ie", „*împinge leucă*", „*tușe cât pute*", „*ține de funie șâ nu lăsa*", „*neteze copilu pe cap*", „*fuge de mânca pământul*".

ea - final cu rare excepții trece la *uă*: „n-ajunge nici pe o *măsauă*", „vergiauă-i pentru copii", „*porumbeauă acră*", „*cățauă* o fost și nu câne".

ei - î: „ăsta-i omu *cășii*".

oa - ă: „*tătă* lumea-i dintr'un neam, numai io pă nime n'am".

B) CONSONANTE

LABIALE

l - r: „corinda dela Crăciun", „revorveriu polițistului".

f - v: „cu *vârv* și'ndesat", „prav să s'aleagă de el", „avea bani *vrav*".

PALATALE

d - g, g - d: „*dâgăle*-l să râdă și el".

d - g: „numa *gegetu*-l rădic și-i sare *ghincele*", „o *gegerat* de frig".

NASALE

b - g: „Patru boi suciți la coarne *sgiară*-n poiată de foame."

n - r: „*Nimărui* nu-i trecea pân gând."

DENTALE

d - g: „*tung* oile", „*ucigă*-l toaca".

s - ș: „deșchide ușa că mor", „*șchimbă* măselele".

s - z: „mult să mai *căznieșce*".

cm - mn: „*tumna* amu plecă la *tomneală*".

PROTEZĂ

hodaie, haranghel, ișpitari, ișcoală, uou (ou), „*zăuită-l* relele", „*uăcii* vadă, *uăcii* sară", „*sbici*, da nu vorbă bună!"

EPENTEZĂ

„Ești om *sclab*", „*direpț* o avut cine-o zâs", „*mnere* cure pă apele noașce", „iel face la casă *tăice tăicile*", „*sclujba*-i *sclujbă*", „n-o rămas *pciatră* pă *pciatră*", „are șapte *pciei* de drac".

PROTEZĂ și EPENTEZĂ

„*Diabgie* l-am adus acasă."

EPITEZĂ

„Mai bine să nu fi *fostă*", „să fi *văzută* cum s'or repezât", „luna lu *cuptori*".

METATEZĂ

„*Grăvilă*, Grăvilă, nu-ț face de cap, că iară ai scăpat caii direpț în meljocu trifoiului." „Țâne-i de *crăpăstu*, gândești că nicării nu-i alta iarbă." „Urăș mă chiamă și *proleca* mi Stroia."

ELIZIUNE

„*Mâncă* până să satură", „vântu suflă, iarba *uscă*", „fată de *opspră*-zece ani", „*vorbască* lumea ce *vre*", „*pân* mine trecu frigu", „*pângă* iel trecu", „*înto* bună zâ", „*jerfă* păstă *jerfă*", „*sălașu lu* Cucu", „atâta *mere* uolu la fântână, până *numa* se sparge", „*O* s-o deda, *o* s-o duce" (ori se va deda, ori se va duce), „*su* pat s-o ascuns de fricâ", „pune *v'o* două lemne pă foc", „dacă nu m'asculți, *tace bună*" (dacă nu m-asculți, „sănătate bună" = poți pleca), „*Dumnezo* să *primască*", „dragostea de *Unguroaie*, ca șâ carnea cea de oaie".

ETIMOLOGII POPULARE

Antonobil (automobil). Lecru (Röckel). Ștrămpor (transport). Ștrimf (Strumpf). Lănceș (goard comunal, care pe vremuri purta lance). Șchență (Spenzer = o haină scurtă). „Cotrofleanță de Neamț" (Germanul care da instrucție pe vremuri pentru plantatul cartofilor și se numea „Kartopfel-pflanzer").

IDIOTIZME

Să s-aleagă odată paile din pleavă (să se lămurească). Nu faci casă cu ea (nu se recomandă a o lua de soție). Dă cu capu de părete (face practică). S-o băgat cu capu-n gard (s-a încurcat în afaceri). Și la popa-i zice „tu" (îngâmfat). O lăsat laptile pă sufletu vițălului (încredere prea mare). Ciri cu capu de pciatră, ciri cu pciatra de cap (chit cu capul de piatră, chit cu piatra de cap = dilemă). Îl bag în jeb (îl bag în buzunar = îl înving cu starea materială). O mâncat pită din multe cuptoară (are practica vieții). Asta-i a ta, asta-i a amândurora (nimic nu-i întreg al meu).

INTERJECȚII

Pooc! Tolvai Doamne! Ia ia ia! (uită uită). A-u-io! (vai de mine). Huzdup păstă noi! (a intrat brusc în casă). Ho! (poruncă de oprire pentru cai). Thulet! (îndrumarea cailor să tragă la plug) Biri biri biri biii! (chemarea gâștelor). Hoiț! (vitele să tragă la stânga). Cea! (vitele să tragă la dreapta). Că, că! (din gât = poruncă de pornire la cai). Ctia, ctia! Și ctio, ctio! (chemarea porcilor). Heța! (mână porcii). Haja! (mânarea gâștelor). Hî-i nea! Și Ciba! (isgonirea câinelui). Pi-pi-pi-pi-pipi-piii! (chemarea puilor). Șiț! (alungarea pisicei). Hîs te-e-e-e! (mânarea oilor). Niee! (mânarea cailor). *Oo!-fie-l focu lui!* (oh, sărmanul de el). Hâș! (alungarea găinilor).

ÎNJURĂTURĂ ORIGINALĂ:

„Bată-l izîbonia!"

AGRĂIRE:

Un bărbat: „Măi Todore!"
O femeie: „Tu Mărie!"
Un băiat: „Măi pruncule!"
Un bărbat mai bătrân: „Bace Ioane!"
O femeie mai bătrână: „Nană Ielițo"

II. MORFOLOGIE

Articolul *l* dela singular se elidează: calu, cocoşu, copilu, nănaşu.

Substantivele terminate cu *ă* se rostesc cu *ë* (un sunet rostit între *a* şi *e* scurt): Moarë (moară de măcinat). Opincë (opincă). Parë (pară).

Substantivele femenine cu sufixele *tă, să, ză,* au şi la plural aceeaşi terminaţiune, de exemplu: mâță, ață, creanță, brață, coasă, mesă, pânză, buburuză, pupăză.

Substantivele neutre cu sufixele *t, z, r,* formează pluralul cu *ă* nu cu *e,* de exemplu: felehartă, coteță, oasă, baroasă, cuptoară.

Verbul *a fi* se conjugă astfel:

	Prezent indicativ	*Perfect*	*Viitor*
Singular	io mis	io am fost	io oi fi
	tu ieşci	tu ai fost	tu îi fi
	iel îi	iel o fost	iel o fi
Plural	noi nis	noi am fost	noi om fi
	voi vis	voi aț fost	voi îț fi
	îi îs	ii or fost	ii or fi

Conjugarea verbului *a merge*:

Singular	io mărg	io am mărs	io oi mere
	tu meri	tu ai mărs	tu îi mere
	iel mere	iel o mărs	iel o mere
Plural	noi merem	noi am mărs	noi om mere
	voi mereț	voi aț mărs	voi îț mere
	ii mărg	ii or mărs	ii or mere

Numele proprii formează genitivul şi dativul cu articolul *lu,* de ex.: Iarba *lu* Tacin (o iarbă de leac). Fântâna *lu* Costea. Boii *lu* Cucu. Sălaşu *lu* Milovan. Io dus *lu* Lisandra mărgele.

Numele de înrudire, în legătură cu pronumele posesiv, se flexionează astfel: Tată-mnieu, frate-mnieu, soru-me, socru-mneu, nevastă-me, mă-sa, tată-so, baci-so, nană-sa, frati-so.

Pronume: *io* (personal). *Posesive*: a me, a mnieu, a nost, a vost, a noşci, a voşci, a voaşce. *Arătătoare*: iesta, iasta, ieşcialalț, ieşcealalce.

Pronume nehotărâte: u-o două (câteva). *Numerale*: tri, şasă, şasăsprăzece, douăzăci, trizăci, cinzăci, şazăci, întâii, a doilea, a triilea, a patrălea, a cincilea, a şapcelea.

Conjunctive: Să sepe! Să chere! Să semine!

De multe ori se adaogă la participiul perfect *ă,* de exemplu: „L-or fost *bătută* în sara aceea, şâ ba să mai vez om din el!"

Forme dialectice: Am trecut drumu *altan.* O vorbit vorbă legănată *întă mine* (în prezența mea). *Minton* ploaie (în momentul acesta ploauă). *Țăpăte* până la sălaş (repede-te până la conac).

Adverbe: Deloc! (îndată). Numa mai înainte adusei apă (adinea-ori am adus apă). Anțărț (cu doi ani în urmă). „Nucu-i verde, frunza-i rară, inge m-oi culca *astară?*" (de seară). De-a fetea (zădarnic). A-ia! (da de unde să fie aşa). De fel! (de loc). Bizuit! (cu siguranță).

GLOSAR
(Dela Năḑlac şi Şeitin)

Amu ..... acum
Altan ..... peste
Astară ..... pe seară
Altminterelea ..... de altfel
Anțărț ..... cu doi ani în urmă
An ..... în anul trecut
Acuşa ..... imediat
Acuş ..... nu peste mult timp
A - ia ..... nu
A - ingerea ..... în alt loc
Alipuit ..... pripăşit
Abrac ..... grăunțe la cal
Aituri ..... piftii
Alitău ..... astupătorul cuptorului
Bandă ..... tovărăşie
Budă ..... closet
Bică ..... taur
Bitang ..... perde-vară
Bot ..... grămadă
Bizuit ..... sigur
Budrihală ..... prea gras
Blodogoreşte, bolboroseşte, bumburează ..... vorbă fără rost / copii care învață a vorbi
Băşca ..... separat
Buctat ..... căzut, falimentat
Bumb ..... nasture
Barost ..... ciocan mare
Biuşig ..... belşug
Brizguie ..... ploă mărunt
Ciuhă ..... păpuşă, spărietoare în straturi
Căzancă ..... arătătoare la ceas
Cistomez ..... distrug (o ființă)
Ciocârteşte ..... meştereşte
Cindă ..... antreu şi bucătărie

Chilim ..... covor
Cilin ..... separat
Ciuşcă ..... lovitură cu palma
Căpătână ..... cap de cal
Cocoloşit ..... încurcat
Chisăliță ..... borş
Ciuschie ..... pârghie
Colănic ..... fusul de socală, țeava din soche la urzoi
Cihneală ..... liniște, odihnă
Cocieț ..... colivie pentru păsări
Crumpe ..... cartorfi
Clop ..... pălărie
Clisă ..... slănină
Ciuble ..... obiecte de bucătărie
Cotătoare ..... oglindă
Cupertă ..... plic
Căput ..... poartă
Crăstolă ..... oală de fiert
Cioclender ..... om prăpădit
Ciodrigaiță ..... domn venetic
Creț („calcă creț") ..... mândru
Cină ..... mâncare de seară
Clicos ..... argilos
Ciubeleu ..... vas de lemn cu apă de beut
Clic ..... pâine necoaptă bine
Ciri (aşa-aşa) ..... ori aşa, ori aşa
De-a rostu ..... fără carte
Ducian ..... prăvălie
D-afetea ..... de geaba
Deloc ..... îndată
Duleu ..... drum printre ogoare
Diocheat ..... influențat de ochi / beat, compromis
Divănire ..... discuție
Dripit ..... strivit
Divan ..... canapea
Dârgolește ..... rostogolește
Dricală ..... saltea
Dușancă ..... bluză femeiască
Dunst ..... compot
Fălos ..... mândru
Fușăr ..... superficial
Fireanguri ..... perdele
Găvălie ..... cap (scăfârlie)
Gărăboi ..... coș de nuiele
Giară ..... sgherie
Golund ..... șiret de legat
Găvană ..... lingură mare
Giliș ..... adunare (comitet)
Higege ..... vioară
Hondro-bondo ..... contra-bandă / lucru fără pricepere
Hotar .... toate țarinile într-o bucată
Hăhău ..... om foarte înalt
(Se) hitrește ..... se fudulește
Hârboaică ..... cratiță
Herleș ..... cu picioarele sucite, strâmbe
Huluit ..... răsturnat, hernios
Hăsmăndoc ..... diform
Îmbotește .... mototolește, șifonează
Întolocire ... unire fără forme legale
Învârtocire ..... încâlcire
(Se) încioarobă ..... se îmbracă
Ioia ..... hingherul
IșTălău ..... grajd
Îmbrobojit ..... învăluit
Îndăluit ..... pornit
Izidit ..... crepat (animal)
Îmboardă ..... răstoarnă
Îmbutușă ..... împinge
Îmberbecat ..... *izgonit (dat afară în bătaie)*
Îndrugat ..... fără rost
Iagă ..... sticlă
Ipine ..... sdravăn
Jigăraie ..... jigodie la câini, javră

Joesc ..... repauzez
Jivine ..... reptile
Joardă ..... nuia subțire
Jitei ..... papură
Jimlișcă ..... corn (chiflă)
Jeb ..... buzunar
Lecru ..... haină scurtă
Laviță ..... bancă
Langoș ..... plăcintă din aluat de pâine, coaptă în cuptor
Lumină ..... lumânare
Lănceș ..... polițist
Legezău ..... evantai
Lavor ..... lighean
(o) leacă ..... puținel
Moșnean ..... născut în comună
Moare ..... zeamă de varză
Măsăriță ..... față de masă
Merindaică ..... ștergătoare de vase
Minton ..... îndată
Mă urăsc ..... mă plictisesc
Mătăhala ..... grotesc
Mândru ..... frumos
Mohângheață ..... mămâie
Modrigălesc ..... spălare superficială a rufelor
Mânjește ..... murdărește
Mnieriu ..... albastru ca marea
Nieheză ..... jenă
Năloagă ..... deranj
Neauă ..... zăpadă
Năroi ..... noroiul din râu, spre deosebire de cel de pe stradă
(Se) năzărește ..... (se) observă
Năhoadă ..... monstru
Nialcoș ..... elegant
Neclae ..... grumăzile cailor
Orbieț ..... cerșetor
Olate ..... supraedificate
Ogoaie ..... tufele de grâul răsărit mai des
Pițigă ..... ciupește
Priceșce ..... atrage atențiunea
Pănușe ..... frunză de porumb
Pilari ..... precupeț
Pomilari ..... client
Până-i lumea ..... nici odată
Poniavă ..... țol mare
Procoviță ..... pătură, covor
Placă ..... poftim mă rog
Perinci ..... orez
Podrum ..... pivniță
Pegestru ..... invalid
Pită ..... pâine
Pană ..... floare
Pocit ..... schimonisit
Prost ..... nebun, dement
Primă ..... panglică
„Pepea" ..... necuratul
Potroz (om în potrozu lui) ..... de talia lui
Pristuie ..... tolerează
Piglais ..... fer de călcat
Pecmez ..... magiun
Putric ..... colibă
Pinten ..... calea ce leagă șoseaua cu drumul improvizat
Rusuroi ..... aluatul de pâine ras de pe copaie apoi copt ca pâinea
Rotelat ..... rotund
Rătișe ..... plăcintă
Ratotă ..... jumări de oue
Sâmbră ..... prietenie / a înjuga boii cu ai vecinului / (prinde sâmbră)
Samurast ..... sămânță răsărită din recolta scuturată
Strofocat ..... sburlit
Sigiar ..... slănină

Sâcâit ..... sgârcit
Sobă ..... odaie, cameră
Sici ..... pământ cu salitră
Şfindlăr ..... escroc
Şifonieri ..... dulap
Şnaidăr ..... croitor
Şuştăr ..... pantofar
Sfarclu ..... tobă de porc
Suduit ..... înjurat
Şchenţă ..... haină scurtă
Şolocat ..... roletă la fereastră
Şporheit ..... maşină de gătit
Şod ..... interesant, curios
Şlinguire ..... brodat
Scovardă ..... clătită (plăcintă)
Sugnă ..... rochie
Sdrăvie ..... strănută
Turişat ..... dat pe ghiaţă
Ţandură ..... ţăpuş
Trabă ..... trebuie
Tărăboanţă ..... roabă de transport
Ţângălău ..... clopoţel
Târnaţ ..... coridor
Ţâpă ..... aruncă
Ticăruit ..... încărcat prea tare
Tiposeşte ..... examinează cu atenţie
priveşte cu atenţiune
(În) tăstru ..... desordonat
Troască (troscoi) ..... clopotul pe boi
Tiaun ..... nebunatic
Tămăduit ..... vindecat
Tip (chip) ..... fotografie
Ţipele ..... ghete
Talger ..... farfurie
Tăiţel ..... fidea
Vigan ..... rochie
Vigan (copil) ..... vesel
Vreascuri ..... surcele
Viziclu ..... bluză femeiască
Zanc ..... laţ de hingher
Zviduit ..... vindecat
Zănat ..... meserie (ocupaţie)
Zăbunit ..... zăpăcit
Zdrăvie ..... strănută
Zmintit ..... nesucces, greşit
Zobon ..... vestă
Zărăstit ..... pripăşit
Zăcin ..... unt de lemn

NUME ROMÂNEŞTI DE FAMILIE, DIN NĂDLAC

Anoca, Antal, Bolchiş, Barbu, Bocşa, Bogdan, Câmpean, Chiş, Chicin, Ciortea, Caba, Cobraş, Cioroabă, Căpitan, Covaci, Chişa, Drăgan, Faur, Feier, Flocos, Farcaş, Guleş, Gubariu, Giurcovici (Sârbi romanizaţi), Hăndrău, Istin, Iovănaş, Luţai, Lung, Lunguţ, Lucian, Mercea, Marcu (preotul Marcovici), Mărginean, Mărginean (Nemeşu), Mărginean (Ardeleanu), Morariu (Cucu), Maliş (Sârbi romanizaţi), Marienuţ, Noghiu, Negrău, Olariu, Onea (Becicanu), Onea (Sarbădu), Oprea, Ponta, Precupaş, Pleşin, Palade, Păteanu, Pătroi, Păşteanu, Ponetchi, Rotariu, Roman, Roşuţ, Şerban, Stroia, Şandor, Sina, Sava, Socală, Săcăruş, Ţiriac, Vesa, Vesiti (Sârbi romanizaţi), Zaharie, apoi următoarele familii: Aleteanu, Ardeleanu, Beinşanu, Bozian, Bătăran, Curticianu, Crişan, Gurbanu, Hălmăgean, Ienoşdan, Otlăcan, Răsădean, Şumăndan, Sălăgean, Totorean, Tiritean (probabil Cherechean), Tăucean, Ungurean, Vădăsan, Vidican.

PORECLE
(din Nădlac)

Numele şi prenumele înregistrate la ofiţerul stării civile serveşte pentru oficialitate. Aproape fiecare Român are un nume ce i l'au dat prietenii sau inamicii, prin care vreau să-l caracterizeze. Unii dobândesc porecla printr'o faptă bună, alţii prin patimă. De poreclă nu se supără nimeni.

Anţărt
Burilă
Burdulea
Răşcanu
Băşcănoiu
Băltău
Bucinu
Bologoju
Birişu
Borcanu
Bărbuţ
Berbecariu
Bolundu
Blioţu
Blianca
Bogatu
Beteguţu
Băgăuşu
Bulioaie
Blagu
Baciu
Bleblea
Bumbu
Bună parte

Bojea
Broscoiu
Buricosu
Bujdea
Buzăronea

Crstâna
Cănăciocu
Ciolac
Câne roşu
Cârligu
Ciocoiu
Cotârcia
Cicia
Călcat de vacă
Curanpics
Comănoiu
Ciorfoiu
Cioroabă
Cotoc
Cociovetă
Chisăliţău
Ciuparcă
Cap de lemn
Coşot

Cuptorariu
Cordovanu
Capra
Cacăbani
Cucu
Cabzani
Cârlanu
Criştuşel
Crucea
Ciorângu
Curta

Danda
Dăscăluţu
Dobăşel
Dan
Dihoru
Dema

Feru
Friptu
Feştilaş
Fuşticu
Făleţu
Fumău

Ferău

Giurcoiu
Gură albă
Gârbovan
Goanga
Grumăzoiu
Gânsacu
Găboraş
Graiţăr
Gavra
Gliga

Hampu
Hirege
Hăblău
Hosu
Hârja
Halicu
Hughet
Huhu
Hârdic
Hăra
Hăndrău

Ilcu
Iorgu
Înțeleptu
Ielcău

Lupu
Luța
Lenea
Limbău
Leman
Ludaie
Langa
Lănțeriu
Luca

Mielu
Micu
Moroncia
Maioru
Mnientuțu
Mândruțu
Mâțoc
Mandel
Milovanu

Nas de câne
Năcău
Nistor
Niașcu

Năcăjitu
Neța
Neamțu
Necșeu
Nemeșu

Păsulă
Prunău
Pindrău
Purecile
Purcelu
Pisat
Pupăză
Perneu
Picior de porc
Pisu
Pălcuț
Proca
Pipiș
Papă lapte
Pișțol
Pilindric
Pupinețiu
Pralea
Plăcintă
Păloc
Păşculescu
Popuța
Purjenoiu

Precup
Perca
Picuța
Piluța
Pelingăr

Ruja
Ratotă

Șoricu
Suflic
Șoiu
Șternaț
Sima
Șupăr
Sănduța
Sloiete
Ștevuța
Solgău
Sighideanu
Șorecoiu
Sărăndanu
Șeleu
Sitiu
Șutu
Sarbădu
Supăratu
Supăratu

Toarcă boarcă
Thicoș
Timoc
Taițăl
Țpălău
Toșa
Țoapa
Tiotorea
Turcu
Tiagu
Tupu
Țețu
Țipimpuc
Toconiță
Trandafir
Tripăduchi
Tarbay
Tirica
Tărăboanță
Toaca satului

Ursu
Uănu

Vila
Vancu

Zmău
Zbângu

LIMBAJUL POPULAR DIN NĂDLAC ŞI ŞEITIN

OCOLU CĂŞII (curtea casei)

În ocol se află lemnele pentru foc, *„hoarăle”* (păserile de casă) și fântâna de unde *„se trage”* apă de beut.

Lemnele sunt clădite în *„stângeni”*. Lemnul de un stângen se așează pe *„capră”* și se taie cu *„ferezu”* pe atâtea locuri, pe câte cere trebuința. Dinții ferezului se ascut cu *„pila”*, ici-colo trebuesc *„încârniți”* cu *„cheia”*, ca să facă tăietură largă, iar unii dintre dinți trebuesc rupți la colți, ca să meargă ferezu mai uşor; aceste ciontări se numesc *„măsele”*. Lemnele se *„crapă”* cu *„securea”*, astfel, că lemnul tăiat în ferez se aşează pe *„butuc”*, apoi se loveşte puternic cu săcurea. Câte odată se împlântă bine securea în lemn, apoi se întoarce, se ridică sus, şi se isbeşte de butuc cu *„muchea securei”* până *„crapă”* lemnul. Săcurea mică se numeşte *„topor”*; mânerul montat în săcure sau în topor se numeşte *„toporişte”* (coadă de topor).

„Hoarele” din „ocol” sunt: *„Găinile”* conduse de *„cocoş”*; cocoşul desființat se numeşte *„copon”*; *„gâştele”* conduse de *„gânsac”*; *„rețele”* conduse de *„rățoi”*; *„tutcile”* (curcile) conduse de *„tutcan”*; *„circele”* cu *„circanul”* (*bilici*). În *„gălişcă”* (colivie), se țin *„turturele”* cu *„turturoiu”*, care toată ziua cântă *„cucuruz”*, iar în *„golumbar”* se află *„golumbii”* (porumbeii) cari se sporesc foarte tare prin *„golumbiță”* și *„golumboi”*. Golumboiu se apleacă cu *„clonțu”* spre golumbiță, își umflă guşa și *„guruie”*.

Găinile ouă în *„cuibariu”* din podul *„şoproului”*, sau în *„cociet”*. În *„cuibar”* se pune *„cloşca”* să *„clocească”* până *„scoate pui”*. Rațele și gâştele *„scot”* de asemenea *„pui”* (nu „boboci”). Puii de primăvară ajung toamna *„puice”*, cari *„îndăluie a oua”* în primăvara viitoare (încep a oua).

În afară de fântânele dela încrucişările drumurilor, unii gospodari,

numiți *„gazde”* au fântâni proprii în curte. Fântâna se sapă în pământ la *„afunzimea”* de cca. 4-12 metri. Se sapă rotund în diametru de cca. 1,50 m, şi se *„clădeşte”* cu piatră, cărămidă sau se sapă în formă pătrată şi se clădeşte cu lemn. La toate fântânele se aşează pe fund *„colaci”* (nişte pietri tari, cari nu se fărâmă), iar peste „colaci” se clădesc pietrile, cărămida, sau lemnele, până sus. La suprafață se aşează în formă pătrată *„ghizlele”* fântânii, făcute din lemn tare. Ghizlele sunt clădite pe *„ramă”*. Pentru a *„trage”* apa, se aşează la o depărtare de cca. 10 metri dela fântână o *„furcă”* înaltă de cca. 6-7 m, între *coarnele* de la *„jugul”* furcii se fixează *„ghermul”* ca o cumpănă cu ajutorul unui *„fus”* care străpunge coarnele „jugului” şi „ghermul”, ca să se miște uşor. La capătul mai subțire, care ajunge deasupra doagelor se fixează atârnând în jos *„şuba”*, în capătul căreia se leagă *„videra”* (găleata). „Şuba” are lungimea potrivită, ca să ajungă cu *„videra”* în apă. Pentru uşurarea scoaterei apei, se leagă la capătul celălalt al *„ghermului”* greutăți, *„terheti”*.

Fântânele moderne se clădesc cu ciment, unele sunt sfredelite şi prevăzute cu pompă de fer. La unele fântâni, în loc de cumpănă se montează pe ghizle *„roată”* cu *„sul”* şi cu lanț pentru scoaterea apei.

Orice fântână înainte de întrebuințare trebuie sfințită. Ca apa să fie mai bună, se recomandă a arunca în fântână un bulgăre de sare.

IŞTĂLĂUL (grajdul)

Lângă „ocol” se află *„iştălăul”* în care se țin caii şi vitele cornute, numite „marhe” (singular: „marhă”).

Lângă iştălău se află *„cocina”* pentru porci. La Nădlac, dar în parte şi la Şeitin, acestea se află mai cu seamă în afară de sat, la moşie (conac), numită *„sălaş”*.

SĂLAŞUL, IŞTĂLĂUL DELA SĂLAŞ, CAII

Sălaşul se compune din: locuință pentru oameni şi adăposturi pentru animale şi pentru unelte.

Locuința persoanelor este o casă simplă construită ca şi casele din sat, şi ținută cu aceiaşi grijă şi curățenie. În apropierea locuinței se află *„iştălăul”*.

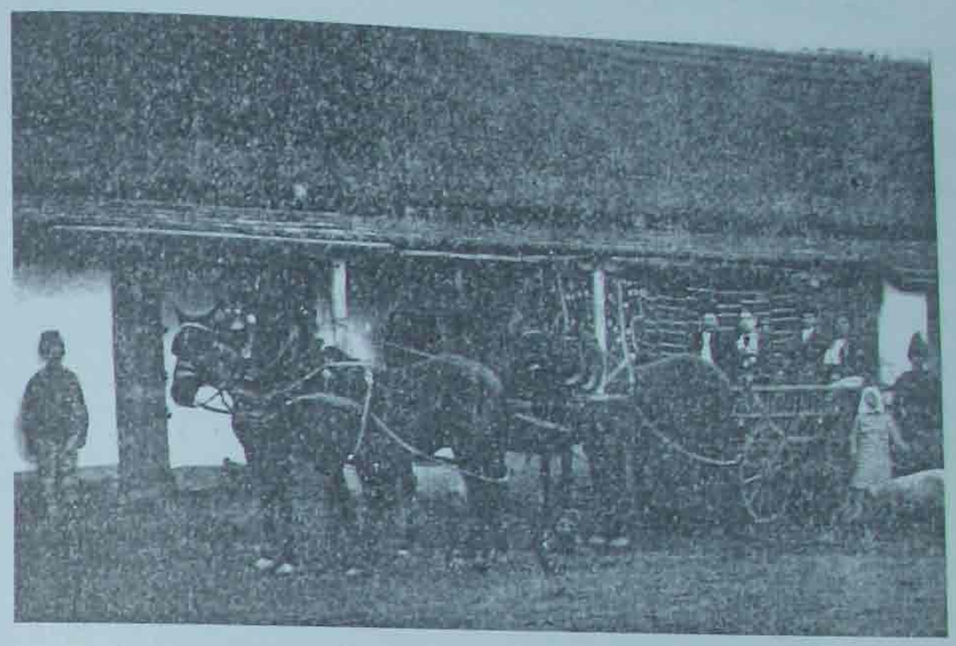

Trăsură cu 4 cai din Şeitin

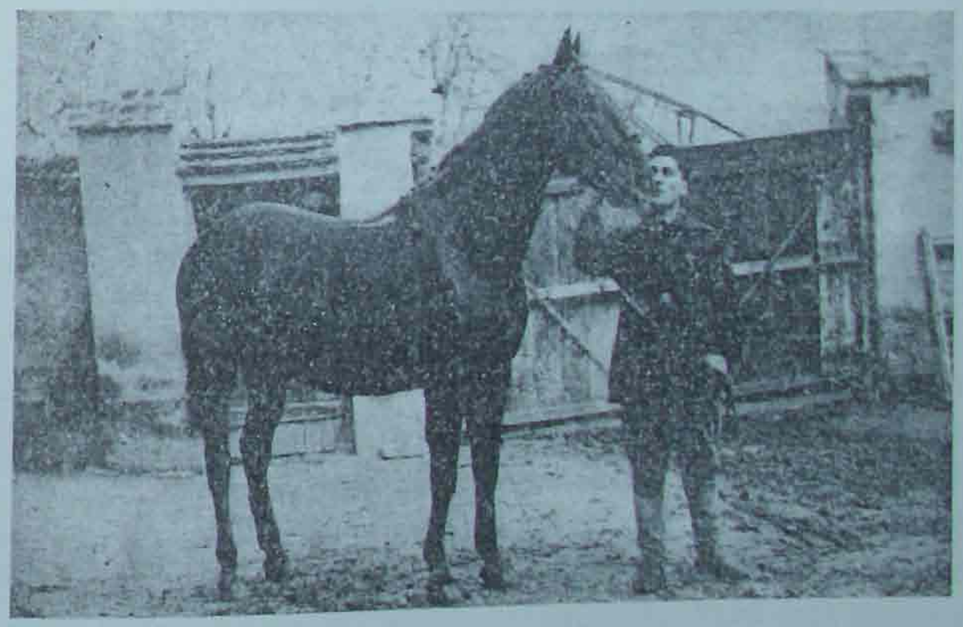

Mânz de 2½ ani din Şeitin

Lângă sălaş se află un teren în formă de arenă numit *„arie”*; în acest loc se *„călcà”* (treerà) grâul pe vremuri. Iarba de pe arenă se *„cioplea”* cu sapa, apoi pământul se bătucea bine cu un butuc prevăzut cu mâner, numit *„berbece”*. La bătucitul ariei se coceau plăcinte rotunde, *„pancove”* pentru muncitori.

Iştălăul cailor este separat de cel pentru vite cornute. Iştălăul are în peretele opus celui cu uşile, ferestre mici de sticlă, construite în partea superioară (aproape de plafon) a peretelui; mai jos se află o scară lată, aşezată în poziţie horizontală în lungimea peretelui şi înclinată spre interiorul iştălăului; între spaţiul dintre scară şi perete

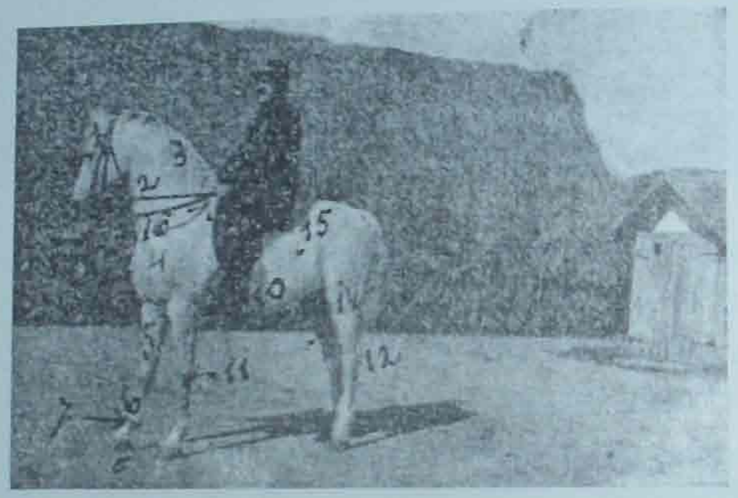

Foto: Valentir

Nădlac - „Gându”, harmig plin-sânge arab, călărit cu „şeauă cu scăriţe”
Părţile calului: 1) Cap cu urechi, ochi şi bot 2) Grumaz 3) Coamă 4) Chiept (piept) 5) Pulpa de dinainte 6) Fluer 7) Chişiţă 8) Copită 9) Spate 10) Foale 11) Genunchele dinainte 12) Genunchele dinapoi 13) Coadă 14) Pulpă dinapoi 15) Şold 16) Greban. Scheletul capului se numeşte *„căpăţină”*.

se pune fânul pentru cai. Caii sunt întorşi cu capetele spre acest perete. În perete, la capetele cailor se montează un jghiab, numit *„iesle”*. Caii se leagă cu *„căpestrele”* la *„zalele”* fixate în „iesle”. În iesle se pune furajul nepăios, însă fânul şi alt furaj păios (trifoi, paie, măzărice, ovăz verde etc.) se pune în scară, astfel, caii trebuie să-şi ridice capetele în sus ca să-şi tragă mâncarea prin *„zapii”* scării; în felul acesta caii vor avea formă frumoasă, fiind obicinuiţi a ţine *„grumazul”* în sus şi *„încordat”*. Sub picioarele cailor, pământul este bătut bine, apoi cimentat, iar pe ciment sunt aşezate lemne rotunde tăiate în două de-

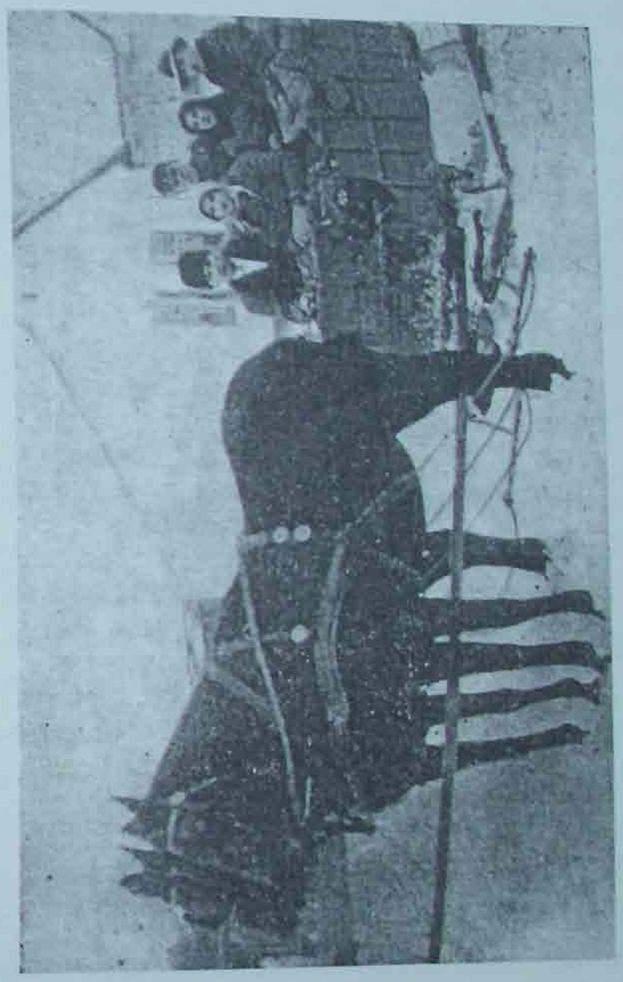

În timpul iernei cu sania la Şeitin

alungul, ca astfel caii să nu alunece; acestea se numesc *„podele”*. Peste podele se aşează un strat gros de paie, numit *„aşternut”*. La coada cailor, întoarsă spre uşa de la intrare, se află un *„şanţ”* de ciment, pentru scurgerea umezelei. Dela şanţ până la peretele cu uşile este un spaţiu de cca. 2 metri, cu pământ bătucit bine, care trebuie să fie încontinu măturat, iar paiele *„sufulcate”* bine sub cai, cari paie, de asemenea, vor fi întotdeauna curate. În iştălău se află, într-un colţ, un locşor în care se aruncă pe o gaură fânul din pod; acest loc îngrădit cu scânduri se numeşte *„tărtău”*.

Hrănirea cailor. De regulă, caii se *„hrănesc”* astfel: li se dă cca. 6-8 kg fân bun, după aceasta se *„adapă”* (li se dă apă să bea) cu apă proaspătă. După apă iarăşi li se dă un braţ bun de fân, apoi li se dă grăunţe de ovăz, cantitate până se satură, sau cel puţin 3-4 kg. Grăunţele se numesc *„abrac”*.

CURĂŢENIA ÎN IŞTĂLĂU ŞI CURĂŢIREA CAILOR

În grajd, se *„râneşte”* în fiecare zi odată, iar dacă cere trebuinţa, de mai multe ori. *„Gunoiul”*, sau *„balega”* se ia cu lopata de fier şi se aruncă pe o ferestruică tăiată în partea inferioară a peretelui sau, unde aceasta lipseşte, se încarcă într-o ladă şi cu aceasta se cară afară într-o grămadă pătrată, de unde apoi la timpul său se va căra pe holde. Paiele murdare se iau cu *„furca de fier”* cu patru coarne şi se cară afară, apoi se aduce sub cai paie proaspete. Paiele se aduc cu furca, pe umăr, cu care ocaziune caii sunt dresaţi de a se da la o parte; pentru aceasta se strigă porunca: *„farto!”*, iar după ce s'au depus paiele, se ţine furca peste ele şi caii le aşează călcându-le cu picioarele la porunca: *„farto la loc!”*. Părepii iştălăului se văruesc întotdeauna cu var alb. În fiecare zi, dis de dimineaţă, *„sluga”*, *„cearsăla”* caii cu *„cearsăla”*, după aceasta ţine cearsăla cu mâna stângă şi-i perie cu peria pe care o ţine legată cu curea de mâna dreaptă. Pentru ca să se ia praful de pe perie, încontinuu se va freca cearsăla cu dinţii de perie. Aşa se procedează începând dela capul animalului până la coadă, după aceasta, sluga se duce cu cearsăla (ţesală) pe locul măturat curat, şi aşezând cornul cearsăla pe pământ, trage o dungă dreaptă ca de 20 cm, numită *„rând”*; trăgând astfel se scutură de pe cearsălă praful scos de pe cal încât rândul va fi desemnat cu praf de cal. Ţesălarea se

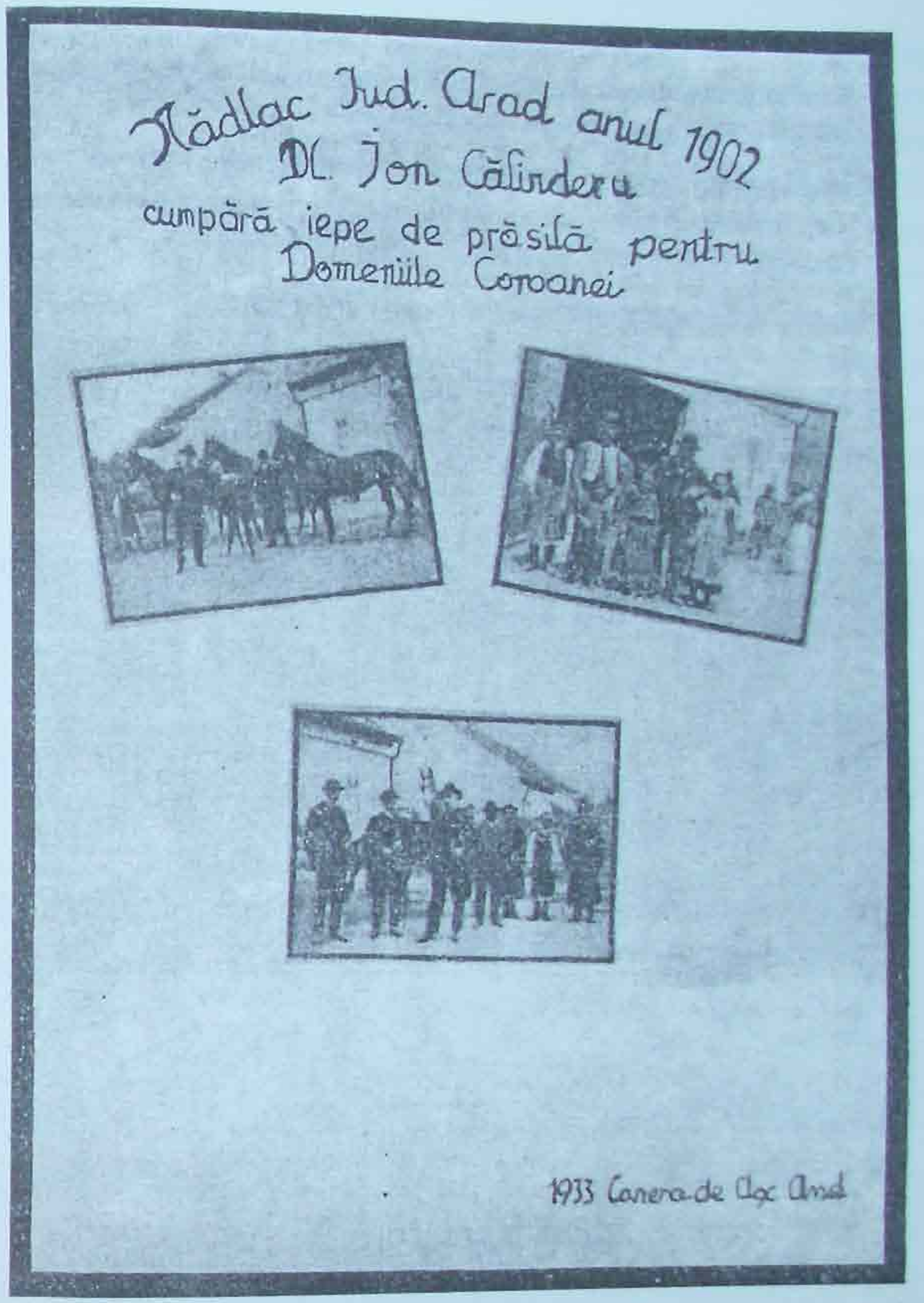

Fotografie luată la curtea marelui gospodar Ilie Mărginean, în anul 1902

1) Iepele de prăsilă vândute D-lui Kalinderu, de Ion Mărgineanu.
2) Ion Kalinderu, Administratorul Domeniilor Coroanei Române, cumpărând cai de rasă în anul 1902. În mijloc, Ion Kalinderu, lângă dânsul marele gospodar, prăsitor de cai, Ilie Mărginean şi fiul său Romus, apoi fetele lui Ilie Mărginean.
3) La dreapta lui Kalinderu, Ion Mărginean (de 80 ani), apoi Pera Onea. La stânga d-lui Kalinderu, marele gospodar Uroş Morariu („Cucu”), lângă dânsul (în izmene şi cămaşă), Romus Mărginean, astăzi mare gospodar, succesorul lui Ilie Mărginean.

repetă şi iarăşi se trage alt rând, alături, până la patru; al cincelea se va trage cruciş peste cele patru. Un cal se consideră curăţat complet dacă s'au *„tras de pe el 25 de rânduri"*.

Caii *„se prind"* la *„cocie"* (trăsură). Cel de dreapta se numeşte *„de brazdă"*, iar cel de stânga *„de om"*. Sculele de prins şi de *„mânat"* cai sunt: *„Năclauăle"* (grumăzările) *„hamurile"*, cari se prind cu *„ştreangurile"* de *„hamfauăle"* cociei, *„frânile"* prinse la capul cailor cu *„căpăţinile"*, cari iarăşi sunt aşezate în gura cailor cu *„zăbelele"*. La calul *„sureap"* se pune *„lanţ sub barbă"*. Lanţul sub barbă are diferite forme, după specialitatea meşterului. Frânile sunt apucate de *„dologi"*, de cel ce *„mână caii"*.

Copie după o pictură de necunoscut

Stavă de cai pe furtună

Pe cal nu se dă cu *„zbiciul"*, ca să nu capete *„nărav"*; se plesneşte numai uşurel de pedeapsă, cu ocazia dresării. Caii se ţin bine de frânii ca să nu se *„spărie"*. Dacă o iau la fugă speriaţi, li se *„freacă gura"* cu zăbala, trăgând de frânii cu putere şi grijind să meargă numai pe mijlocul drumului. Caii se lovesc, când trebuie, cu *„zbiciul"* peste picioare, dar la mers se îndeamnă prin *„şuieratul"* zbiciului în vânt, prin asmuţarea din buze şi prin agrăire pe nume, de exemplu: *„Na Cezar!"*, sau Bandi, Husar, Iulcia etc.

Când calul este atent, *„ciuleşte"* din urechi, iar când se spărie, se

uită fricos în jos, „ciuleşte", *„sapă cu piciorul"* şi *„sfornăie"* pe nas. Caii *„ustăniţi"* şi *„înspumaţi"* dela drum, ajunşi la *„iştălău"*, trebuesc frecaţi la urechi, apoi *„băgaţi în iştălău"*, repede, unde trebuesc frecaţi pe tot corpul cu sucitură de paie până se *„sbicesc"* (se svântă); această sucitură se numeşte *„şomoiog"*.

Dacă calul nu se prinde la cocie se *„merge pe el călăreşte"*, *„pe păr"* (fără şea), *„pe păr şi cu procoviţa strânsă cu chingă"*, ori cu *„şauă cu scăriţe"*. Pentru ca să nu-şi scrintească calul vre-o vână la picior, se strânge la pulpă până pe la *„chişiţă"* cu *„făşie"*, ca să nu i se *„muruleasă"* vinele. Ca să nu se vateme lovindu-se i se mai leagă la cal şi *„ştraf"* sau *„podlog"*, deasupra copitei, la *„chisită"*.

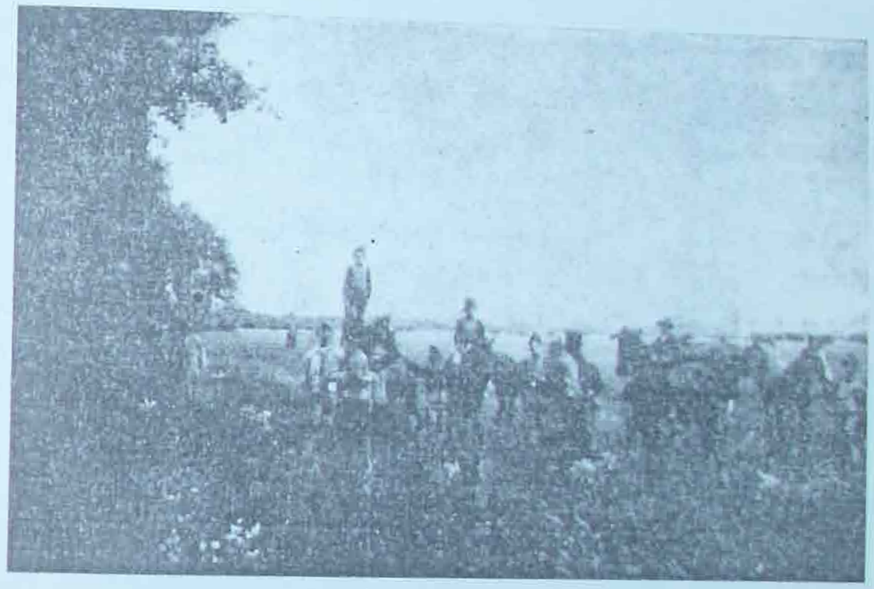

Foto: Isaia Valentir, 1934

În „stavă" după cai

Calul se potcoveşte cu potcoave de fer la *„potcovar"*, ca să nu se *„ciumpăvească"* pe drumul pietruit. Dacă drumul nu-i pietruit, nu se potcoveşte. Iarna se montează şuruburi cu colţi la potcoave, ca să nu alunece calul. În coama calului se împleteşte coajă de tei, iar la frunte se împleteşte *arnici roşu ca să nu fie „de deochi"*.

Culorile calului sunt: *„murg"* (roşu ca vişina coaptă bine), *„murg deschis"*, *„negru"*, *„sur"*, *„alb"*, *„dereş"* (roşu cu pete mărunte, albe, pe spate, par c'ar fi brumat), *„şarg"* (galben închis). Unii iubesc caii cu pată albă în frunte. Pata aceasta, dacă este scurtă, între ochi în formă

de cruce, se numeşte *„cu steauă-n frunte”*, dacă însă pata se întinde lungăreaţă peste nas până la bot, se zice: *„cal lis”*. Există cal cu pete albe pe picioare, dela copită până la genunche; aceste pete se numesc *„pinteni”* sau *„chesei”*. Ţăranii noştri fac legătură între valoarea calului şi aceste pete, de exemplu: pe calul *„pintenog”* la un picior *cumpără-l fără vorbă*; pintenog la două picioare: *fii cu băgare de seamă*; pintenog la trei picioare: *gândeşte-te ce faci;* pintenog la patru picioare: *dă-l dracului!*

Soiuri de cai din regiunea noastră: arab plin sânge, nonius, lipiţan, jumătate muran, unguresc, jumătate sânge englez, furioso şi ghidran. Caii se sporesc prin *„iapă”* şi *„hărmig”* (armăsar). Calul mic se numeşte *„mânz”*. Calul slab se numeşte *„mârţoagă”*.

Mersul calului este: *„trop”* (trop mic şi trop mare); *„din sărite”* (*galop scurt*), galop lung = *„moartea calului”*, *„în paşi”*. La trăsură se mână în *„trop”*. Dacă cineva mână caii la trăsură „din sărite” se zice că mână *„ţigăneşte”*, ceeace se desprețuieşte.

Nume de cai: Cezar, Şandor, Ioşca, Iulcea, Marița, Husar, Mişca, Paicu, Iuți, Şarga, Cinoş, Barşou, Lator.

Pe vremuri (bătrânii spun), caii se creşteau în *„stavă”*, dar astăzi stavele aproape nu mai există. Caii se cresc şi se țin aproape numai în grajd.

IŞTALĂUL VITELOR

Grajdul vitelor cornute este construit la fel cu al cailor, cu deosebirea că nu are scară pentru fân. Vitele se țesală ca şi caii, însă cu țesală cu dinți mai mari şi fără tragerea rândurilor.

Vacile se trimit ziua la *„ciurdă”* (cireadă) păzite de *„văcar”*, iar boii se trimit la *„gule”*, păziți de *„bouar”*. Ajutorul bouarului şi al văcarului se numeşte *„boitar”*. Boii în ultimul timp lipsesc aproape de tot.

Vitele cornute se sporesc (înmulțesc) prin *„vacă”* şi *„bică”* (taur). Rasele mai frecvente sunt: „Siementaler”, şi „Ungurească” (albă).

Vita mică se numeşte în general *„viţel”* (sau viţeauă). Când *„fată”* vaca, se învită copiii din vecini la *„corastă”* (laptele înflorit). Viţelul mic se preface bou prin *„sucire”*. Viţelul dela 2-3 ani este *„junc”*, sau *„tuluc”*, iar viţeaua dela 1 an până la prima fătare se numeşte *„junincă”*.

Nume de boi: Paicu, Cendeş, Caila, Vela, Bodor, Rendea, Şugar, Ciaco. Nume de vaci: Rujana, Suraia, Lunaia, Floriță, Joiana, Vinaia, Dumaia, Cioanca, Ruja.

Boii se prind la car în jug. În capătul *„rudei”* carului, care stă aplecată în jos, se fixează jugul. La jug se prind întotdeauna doi boi; unul de *„brazdă”* numit şi *„de hois”* (la dreapta) şi altul *„de om”*, numit şi *„de cea”* (de stânga). Boul se dresează să se ducă singur la jug.

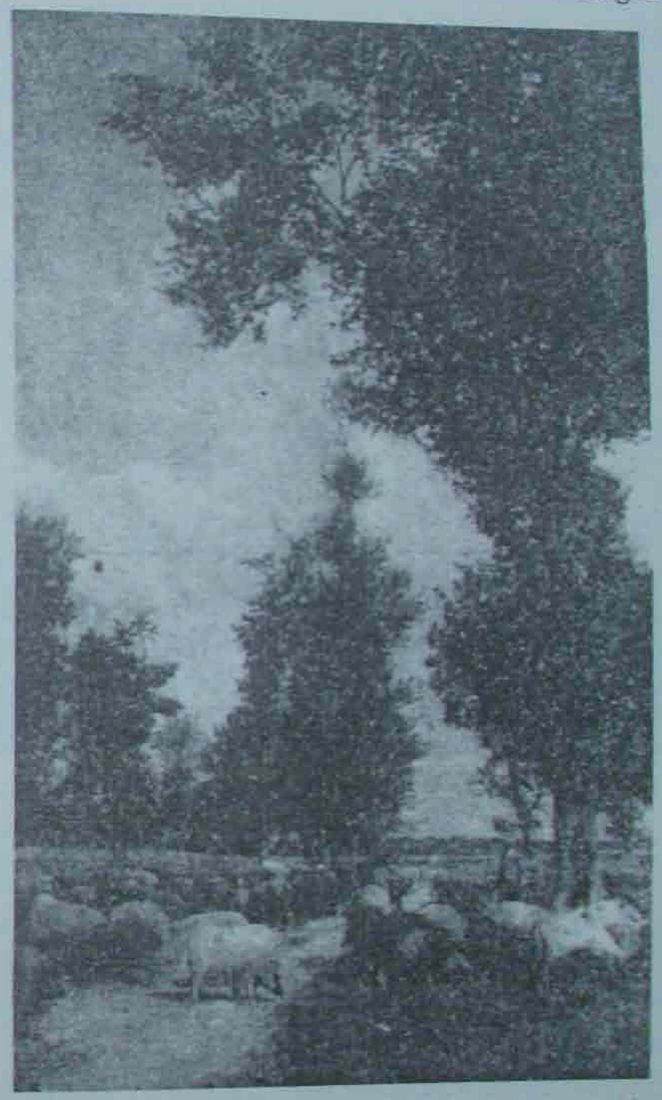

Foto: Isaia Valentir, 1934

Nădlac. - „Pădurea porcilor”, cu „ciurha” de porci

Omul ridică jugul, cu rudă cu tot, în sus, iar boul îşi vâră grumazul, apoi ca să nu-l mai scoată, se pune *„răstelul”* la jug. Pentru ca să nu se

sbată încoace şi încolo, la boi li se leagă lanţuri în coarne, cu cari se leagă de mijlocul jugului, la *„fus”*. În coarne se pun ciucuri roşii, să nu *„se deoată”*. La car se mână boii cu *„joarda”*, sau mai bine cu *„zbiciul”* împletit din fuior, *„ca să nu doară rău când dă pe boi”*. Sbiciul se pune în *„codorişte”* şi ca să nu iasă din „codorişte”, i se face *„grujbă”*. În capătul sbiciului se pune *„pleaznă”*, ca să se poată *„pomni”* cu el. Sbiciul mai lung, cu care se poate mâna 4 boi, se numeşte *„hăicace”*. Cu „hăicacea” se „pomeneşte” tare, ţinând-o cu ambele mâini. Boii nu trebuesc „suduiţi” nici bătuţi, fiind „marhăle Domnului”; la mers se îndeamnă cu „vorbă bună”, de ex.: *„Hois Bodor! - ţucă-l tata”*, sau *„Cea Vela! - puiu moşului”*. Boii înţeleg vorba blândă; ca semn: sburdă, scutură din cap, clipesc rar din ochi şi întind botul spre stăpân.

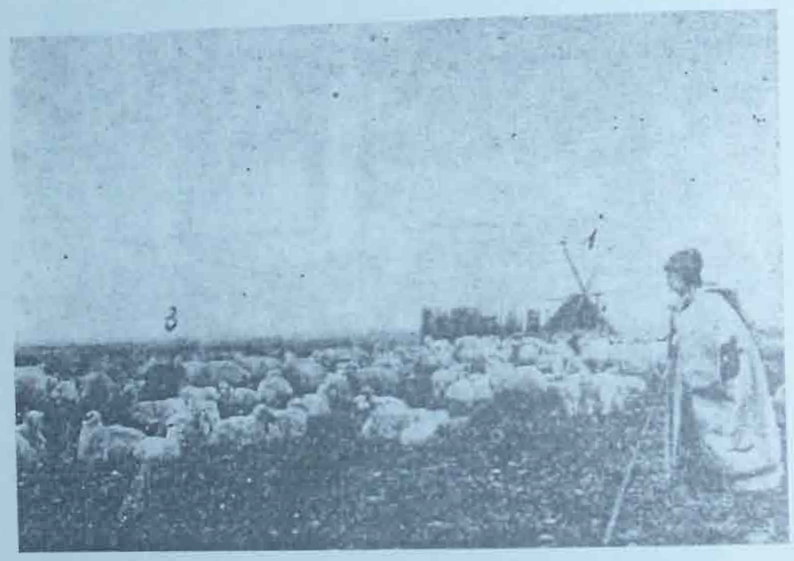

„Păcurar” cu turma de oi
1) Colibă 2) Buhaiul păcurarului 3) Măgarul între oi

PORCII. - Porcii se închid în *„cocină”*. Se scot la câmp adunaţi în *„ciurhă”* şi sunt păziţi de *„purcar”*.

Porcii se sporesc prin *„scroafă”* şi *„ver”*.

Rasele crescute în regiunea noastră sunt: *„Mangaliţa”* şi *„York”*. Verul desfiinţat se numeşte *„mascure”*. Porcul slab se numeşte *„porc mârşav”*. Porcul de câteva luni se numeşte *„şoldan”*, sau *„şoldănaş”*.

Nume de porci: Şandor, Ciula, Curta, Caciura.

OILE. - Oile se trimit la turmă sub îngrijirea *„păcurarului”*. Oile se sporesc prin *„oaie”* şi *„berbece”*. Desfiinţarea berbecelui se

numeşte *„întoarcere”*. Berbecele care merge în fruntea turmei se numeşte *„bătan”*. Berbecii tineri se numesc *„noateni”*, iar mieluşelele tinere *„noatine”*.

Pe câmpia noastră se cultivă un soi de oi numit *„birce”* (singular: *„bircă”*).

Nume de oi: Breaza, Ciula, Şuta, Cornuta.

Oile se prăsesc în număr mic.

CAPRELE. - Pe câmpia noastră abia ici-colo se observă câte-o capră. Se sporesc prin *„capră”* şi *„ţap”*.

Capra mică se numeşte *„ied”*.

CÂNELE. - Femeiuşca cânelui se numeşte *„gudă”*. Dacă „guda” este abia de câteva luni se numeşte *„căţauă”*. Bărbătuşul mic se numeşte *„căţel”*.

PISICA. - Se numeşte *„mâţă”*, iar bărbătuşul *„mârtan”*.

GRÂUL. - Grâul se seamănă toamna. El răsare rar, dar mai târziu *„înfrăţeşte”*. Bucata de pământ semănată cu grâu se numeşte *„holdă de grâu”*. În interiorul holdei se întâmplă - deşi foarte rar -, ca să piară semănătura ici-colo, rămânând pământul gol ca petele; acestea se numesc *„vetre”*. Câte odată însă se observă în loc de „vetre” alt soi de pete: este grâul răsărit cu coloare mai închisă şi firul mai bine desvoltat (grâul mai sănătos); aceasta din mai mult cauze; poate în acest loc s'a aruncat mai mult gunoi decât în restul holdei; aceste pete se numesc *„ogoaie”*. Înainte de semănat, grâul se spală, se *„alege”* (selecţionarea seminţei), apoi se amestecă cu preparat de *„piatră vânătă”* (sulfat de cupru), ca să nu se producă printre fire tăciune; această operaţie se numeşte *„lecuire”*.

În timp ploios se observă pe spic insecte foarte mărunte, de culoare roşietică, numite *„rugină”*. Câte odată se observă pe spic o altă boală de culoare negricioasă, numită „tăciune”.

Grâul se taie cu coasa. Coasa se ţine cu mâna stângă de *„piciorul mic”* şi cu dreapta de *„piciorul mare”*, cari sunt înfipţi în *„toporişte”*. Grâul se coseşte astfel ca paiele tăiate să nu cadă pe jos, ci să se culce pe cele rămase încă în picioare; în acest scop, între coasă şi toporişte se leagă o grebluţă numită *„harc”*.

În urma *„cosaşului”* vine *„mănunchieşul”*, care face *„mănunchi”*, ceeace consistă în adunarea firelor cu spicele într'o direcţie în cantitate

cât se poate ține între două palme. La această lucrare, „mănunchiașul" se servește de *„secere"* cu a cărei corn ridică firele de grâu. După „mănunchiaș" urmează cel ce face *„snopi"*. Doi mănunchi fac un snop. Snopul se leagă cu *„legătoarea"*; o formă de funie făcută pe loc din paie răsucite. După legatul snopilor urmează cel ce face *„crucile"*. Se așează cruciș unul peste altul 18 snopi, cel de deasupra se numește *„popa"*. Grâul se lasă vre-o 8 zile în cruci, ca să se mai coacă, apoi urmează *„cărătura"*; grâul se ia cu *„furca"* de fier cu două coarne și se încarcă în „cocia" de cărat, la care se pune inimă mai lungă și loitre mai lungi, pe lângă loitre se atașează *„fruntarele"* și „ruzi de cărat", ca să se poată încărca cât mai mulți snopi. Snopii se cară la un loc, unde se formează „stogul" (o claie mare). Lângă stog se trage mașina, care „calcă" grâul (treeră). Din mașină ies *„boabele"* în *„saci"*, alese fără corpuri străine, ca: *„neghină"*, *„mărul lupului"* etc., iar pe de altă parte iasă boabele sdrobite și cele pipernicite (nedesvoltate), cari toate se numesc *„curături"*. Curăturile se dau la găini. Prin dosul mașinei ies pe de o parte *„paiele"*, iar pe alte părți *„pleava mică"* și *„pleava mare"*. Lucrătorii își pun ochelari, ca să nu li se umplă ochii de *„colb"* (praf). Paiele se adună de muncitori într'o grămadă mare numită *„jireadă"*, totasemenea și pleava mare și pleava mică.

În urma grâului tăiat rămân cotoarele, cari împreună se numesc *„miriște"*. Spicele risipite se *„grebleză"* cu *„grebla"*.

„CUCURUZUL" (porumbul). - Cucuruzul se pune primăvara. După ce a răsărit de o palmă bună, se *„sapă"* - dacă e puțin - cu *„sapa"*, dacă însă s'a semănat mult, se sapă cu *„plugul de săpat"*; în acest scop se seamănă cu mașina, ca să formeze rânduri. Când cucuruzul a crescut de 1 metru, se *„îngroapă"*, cu care ocaziune se și rărește, pentru ca cel rămas să se desvolte mai bine. Îngropatul este a doua săpare, ce se face fie cu sapa de mână, fie cu plugul special pentru îngropat. După ce cucuruzul s'a copt, se *„culege"* sau se *„rupe"*. Frunza în care este învelit cucuruzul se numește *„pănușă"*. Cucuruzul se rupe de pe *„tulei"*, cu „pănușă" cu tot; se cară la sălaș, apoi se învită seara feciori și fete din sat, sau dela alte sălașuri, la desfacerea pănușei („desfăcut"). Această adunare se numește *„clacă"*. Claca se face împreună cu glume, petrecere, povești, cântări, la cari de multe ori iau parte și bătrânii. Mâncarea bună și ceva beutură se înțelege de la sine. Pentru lucrul din clacă nu se dă plată; clăcașii se ajută reciproc la asemenea lucruri.

Pănușele uscate bine și scărmănate sunt întrebuințate ca umplutură în *„dricale"* (saltele).

Cucuruzul se așează în *„cotarcă"* (pătul); o magazie făcută din lațuri sau din nuiele, astfel, ca prin influența vântului și a soarelui, cucuruzul să se usuce. Când s-a uscat, cucuruzul se *„sfarmă"* de pe *„cocian"*. Cocenii sunt întrebuințați pentru a încălzi cu ei cuptoarele. *„Tuleii"* (știuleții) se taie, iar cotoarele rămase în urma lor, numite *„cotrenci"*, se smulg.

FÂNUL. - Plantele furajere se cosesc și se dau la vite ori verzi, ori uscate. Cele uscate se numesc *„fân"*.

Iarba se coseşte astfel ca firele tăiate să se separe cu totul de restul încă în picioare. Holda se coseşte *„de-a curmezișul"* (în lat), formând linii drepte din firele de iarbă tăiate, cari linii se numesc *„brezde"*. După cosire, brezdele se întorc de câteva ori ca să se *„uște"* pe toate părțile. După ce fânul s-a uscat, brezdele se adună cu furca de lemn, mai multe la un loc, acestea acum se numesc *„poloage"* (singular „polog"), iar lucrarea se numește *„pologire"*. Din „poloage" fânul se adună în mai mult grămezi în forma oului, înalte de cca. 3 metri, numite *„bogie"* sau *„porșori"*. Resturile risipite se adună cu *„grebla"* și se așează pe lângă „bogie". Bogiele vor fi încărcate pe carul lungit și se cară la sălaș în podul de fân, sau se așează grămadă afară într'o formă tot ca bogia, dar înaltă de cca. 10-15 metri, numită *„căpiță"*. Pentru ca fânul să nu putrezească, „căpița" nu se așează pe pământul gol, ci mai întâiu se pun lemne și scânduri, în formă de roate, pe acest loc; aceasta se numește *„podină"*. Căpița trebuie făcută pe par, ca să nu se *„îmboarde"* (răstoarne), dar sunt unii meșteri, cari o fac solidă și fără par. Fânul se dă în căpiță cu furca de lemn cu 3 coarne, iar când se apropie de vârf, furca obicinuită fiind scurtă în coadă nu mai ajunge, din această cauză se continuă lucrarea cu *„furcoiul"*, o formă de furcă mai lungă în coadă și cu coarnele așezate în cerc, având forma unui coș. Când meșterul de căpiță a ajuns în vârf, face *„vârvu"*, acoperindu-l cu *„jitei"* și cu *„șovar"* (papură). Pentru ca să se poată coborî, i se pune *„scara cea lungă"*, iar în unele cazuri i se pune numai o prăjină lungă pe care-și dă drumul, alunecând în jos; această prăjină se numește *„perpeleag"* sau *„prepeleag"*. Prepeleagul are în unele cazuri de o parte și de alta cioturi, pe care se pot pune picioarele, și astfel să poată fi întrebuințat mai cu ușurință.

COASA. - Coasa se fixează în *„toporişte"* cu *„veriga"*. Ca să taie bine, se pune pe *„ilită"* (nicovală), care se bate în pământ, după fiecare brazdă se şterge cu iarbă, apoi se ascute cu o piatră lungă udată în apă, numită *„cute"*. Cutea se păstrează şi se poartă de cosaş într'o teacă de lemn atârnată la cureaua dela brâu, în faţă; aceasta se numeşte *„tioc"*. În tioc trebuie să fie întotdeauna apă.

DRUMURILE. - „Cocia" şi „Carul" se mână pe mijlocul drumului pietruit (şosea), având grijă ca roatele să ajungă în tăietura făcută de alte roate în noroiul drumului, această tăietură se numeşte *„ogaş"*. Pe drumul neted caii se mână în *„trop"* (trap), iar de drumul *„glimpos"* (bulgăros), se mână *„în paşi"*, altfel se strică cocia şi se „ustănesc" caii. Pe alături de şosea se află pe unele locuri alt drum nepetruit, numit *„drum de vară"*. Locul prin care se trece de pe şosea pe „drumul de vară" şi înapoi se numeşte *„pinten"*. Când drumul urcă spre vârf ne apropiem de *„pripor"*, iar când coborâm, *„dăm în hoancă"*. Drumul drept este câte odată spart şi cu găuri pe unele locuri; acestea se numesc *„hoape"*. Pe lângă drumuri se sapă *„şanţuri"* pentru scurgerea apei de ploaie.

Pe poduri, caii se mână la pas. Podul pe care nu se poate trece cu trăsura se numeşte *„punte"*.

Drumurile cari conduc printre holde se numesc *„dulaie"* (singular *„duleu"*). Drumul pe care nu se circulă cu trăsura fiind prea îngust se numeşte *„chelceauă"*, sau *„cale de picioare"*. Dacă calea duce peste grădini, în gardul grădinii se face un loc de trecere în forma unui scaun, numit *„pârlaz"*.

MÂNCĂRILE ŢĂRANILOR ROMÂNI DIN NĂDLAC ŞI ŞEITIN

În general, ţăranii noştri pregătesc mâncările cunoscute în toată Ţara, de ex.: ciorbă, ori supă, numite *„zamă"* şi *„leveşă"*, carne de vită cu diferite sosuri, apoi diverse fripturi, murături, compoturi, plăcinte etc.

În afară de mâncările cunoscute în general, se mai găsesc mâncările de mai jos, cunoscute numai în această regiune:

A) „CRUMPE" (cartofi). - *„Crumpe cu zamă"*, *„Crumpe cu boţi"*, „Crumpe cu târhană", *„Crumpe cu lăşcuţe"*, *„Crumpe cu lebence"*. (*Lăşcuţă* =

pătura de aluat tăiată pătrăţele cu cuţitul. *Lebence* = dacă se lasă pătura să se usuce şi apoi se rupe cu mâna în bucăţele, bucăţelele acestea se numesc *„lebence"*). *„Crumpe sfârâite"*: Cartofii se fierb cu coajă cu tot, după aceasta se curăţă de coaje, se zdrobesc, şi se gătesc cu untură, ceapă şi „piparcă" (ardei), la foc şi, deoarece untura sfârâie, cartofii se numesc „sfârâiţi". *„Crumpe întregi"*: Cartofii se fierb, sau se frig cu coaje, apoi se curăţă şi se mănâncă cu sare.

B) ALUATURI. - *„Zamă de aluaturi"*: *„Zamă de târhană"* (târhană = frecăţei): aluatul se freacă pentru a se obţine nişte globurele ca alicele; *„Zamă de lăşcuţe"*, *„Zamă de lebence"*, *„Taşce cu brânză"* (Taşce = pătură de aluat tăiată pătrate mari; taştele se fierb cu zeamă, apoi „se storc" (se strecoară) şi se pune peste ele brânză.

„Găluştele" (aluat frământat cu lingura de lemn în blid, apoi se rupe cu lingura de metal, şi se bagă în apă clocotindă). După ce găluştele se rup cu lingura, toate, se fierb puţin, „se storc" (se strecoară) şi se gătesc cu unsoare, cu brânză, ceapă etc., sau cu zeamă, ca şi *„leveşa cu tăiţei"* (supa cu fidea), gătindu-i *„rântaş"* (prăjeală).

„Târhană groasă". Va fi sfârâită în unsoare, prăjită bine până rumeneşte, apoi se pune în apă, ca să treacă apa peste ea şi fierbând se îngroaşe (ca şi garnirul).

„Tăiţei" (fidea), tăiaţi lungi din pătură de aluat, gătiţi cu zeamă, storşi, ca găluştele, cu brânză, sau cu *„pegmez"* (marmeladă), cu gris, ori cu mac, cu *„prezlu"* (pezmeţi).

„Taşte". Modul de gătire este următorul: Pe pătura de aluat se pune brânză, apoi se împătură şi se taie bucăţele. *Împăturarea:* Se face pătura în jumătate, se taie pătrate, bucăţele bătucite pela îndoitură, ca să nu iasă brânza, apoi se gătesc ca găluştele, sau ca tăiţeii. Se fac şi taşte stoarse.

„Cocoradă", din făină de grâu, cu brânză, sau cu „curechi" (varză), ori cu „ludaie" (dovleac). Se găteşte astfel: Se fac pături mari, groase şi moi (fără ou), se pune pe ½ de pătură brânză, ludaia sau curechiul, apoi cealaltă ½ se aşează pe umplutură bătucindu-se puţin, după aceasta se coace pe vatra cuptorului ars bine cu paie sau cu tulei de cucuruz.

„Lângălău" (zis şi *„langoş"*) se face la fel; o pătură ca pentru cocoradă, însă făcută din aluatul luat din acela destinat pentru pâine. Se coace la para focului în cuptor, se unge şi se sară bine.

„Nodate"-le se fac din pătură mai moale, care se întinde pe masă,

se unge cu *„sfărmuri”* de pâine prăjită în unsoare, cu ceapă şi piparcă, apoi se împătură (se suceşte) formând o coardă de aluat, din care se fac mai multe *„noduri”*, bucăți. Acestea se fierb şi se gătesc ca găluștele sau ca tăițeii: cu zeamă, sau stoarse.

„Urechiuşi”. Pătura se taie pătrate mai mărişoare, colțurile se prind cruciş, încât capătă forma de urechi. Urechiușele se gătesc cu *„chisăliță”* (borş), de post.

„Boți”. Aluatul se frământă vârtos, apoi se *„pițigă”* (se pişcă, se ciupeşte) cu două degete bucățele, cari se numesc *„boți”*. Boții se gătesc cu zamă, sau storşi, cu rântaş de unsoare, cu ceapă prăjită, cu piparcă (ca şi găluştele ori tăițeii) şi cu crumpe (cartofi).

„Scroverzi”, scoverzi (clătite). Făină bătută în lapte, cu ou.

„Rătişe”. Aluatul cu ou şi cu unsoare se întinde pe masă; se pune pe el brânză şi iarăşi unsoare, se suceşte ca o coardă. Se taie bucăți, se învârte fiecare bucată în formă de melci şi se apasă cu *„druga”* (sucitoarea” de lemn pentru a i se da formă stabilă. Melcii aceştia (rătişe) se coc în unsoare fierbinte, ca şi *„pancovele”*.

„Pancove” şi *„Croafne”* (gogoşi). Ca şi aluatul „Linzer”, dar se coc în unsoare fierbinte.

„Plăcintă întinsă”, cu mac, sau cu brânză, ori cu *„pegmez”* de prune, de caise; cu ludaie, cu nuci sau cu mere (Strudel).

„Colac” (cozonac). Colac de Crăciun, de Anul Nou, de Botez (Bobotează), de Paşti, de Păştițe (Dumineca primă după Paşti); acest colac va fi dus la Paştele morților la morminți spre a fi ridicat „paus”.

„Pechenție”. Se face din aluatul de colaci. Se suceşte lungăreț şi se taie în formă de nuci, se coc în cuptor, uscate, apoi se opăresc în apă fierbinte; după ce se storc, se amestecă cu mac, miere şi zahăr. Acestea se fac în seara ajunului de Crăciun.

C) MÂNCĂRI DE PORUMB. - *„Mămăligă”* (peste Murăş „Mandră”). - Din făină de cucuruz se găteşte mămăligă, *„balmoş”* (un fel de mămăligă mai moale şi se amestecă cu brânză). Mămăliga se serveşte cu jumere de slănină, sau cu lapte şi cu brânză.

„Pisat”. - Porumbul se macină în formă foarte dură. Se fierbe şi se găteşte cu unsoare, cu lapte ori cu brânză.

D) CURECHI (varză). - Din varză se fac *„sarme”* (sarmale), umplute cu carne şi cu *„perinci”* (orez).

Semne grafice

„RĂVAŞIUL" OILOR (Răbojul)

Pe o bâtă cioplită cu dungă se fac 10 crestături, începând dela stânga spre dreapta; a zecea este însemnată cu cârlig. Dela 10 în sus, se fac crestături mai departe până la 25, unde se încrestează o cruce. Dela crucea de 25 se încrestează iarăşi mai departe, până la alte 25, unde iarăşi se taie o cruce. Patru cruci fac 100 de oi.

Exemplu:

/ / / / / / / / / 1 / ×

= 35 oi

„RĂVAŞUL" LAPTELUI

Laptele se vinde pe credit („Pe credință"). Se încrestează pe o joardă lungă cu coajă. De câte ori duce lapte, încrestează pe joardă atâtea crestături, câți litri (kg) de lapte a dus.

Exemplu:

/ / / / / / / / / / / = 10 litri lapte.

Mașini și Unelte

1. Uneltele întrebuințate în economia câmpului.
2. Uneltele de țesătorie.
3. Uneltele de făcut pâinea.

1. UNELTELE ECONOMIEI CÂMPULUI

„COCIA" (Trăsura)

Părțile principale:

I. „DRICURILE: „Dricul dinainte", „dricul dinapoi"
II. „INIMA"
III. „RUDA" (*Oiștea*)

1. *Dricurile*. *„Osia"* (Osie de lemn, osie de fer).

a) *Osia de fer*: *„Bucea"*, *„cui"* („cui de carâmb"), *„gâscă"* (un cui cârn, care fixează cuiul în bucea).

b) *Osia de lemn*: *„Morocoașă"* (o cămașă de fer peste vârful osiei, ca să nu se roadă osia de roată), „cui".

c) *Fergheteul*: „Fergheteul" este așezat pe osie, dealungul, fixat de aceasta la mijloc cu un nit gros, ca fergheteul să se poată mișca liber. Fergheteul are la ambele capete, cari ajung până la roți, două colțuri în sus, cari țin loitrele (*„mănuși"*). La dricul de dinapoi sunt *„cracii"* ficși, cari țin inima în legătură cu dricul. Cracii dela dircul dinainte sunt legați sub inimă prin *„iuhă"*.

d) *Roata* (există patru roți: „roțile dinainte", „roțile dinapoi"). Cele dinainte sunt mai mici decât cele dinapoi. Părțile dela roată: *„Butucul"* este partea din mijloc; *„Obedele"* (8 obede) formează circomferința roții; *„Spițele"* (16 spițe) leagă butucul cu obedele; *„Raful"*, o șină de fer, care strânge bine obezile de lemn în circomferință; *„Bucșala"* (de fer) este mijlocul butucului.

e) *La dricul dinainte*: *„Crucea"*, un lemn care este așezat peste rudă, în cruce, în lungimea osiei; *„Felehartul"* este o copce strâmbă de fer, cu un capăt fixat în vârful osiei, iar cu celălalt în capul crucei; pe acesta se așează piciorul când se urcă omul în trăsură (o scară); *„Hamfăul"* este legat, cu o verigă, de cruce; la acesta se fixează hamul calului. Hamfău există de ambele părți ale rudei, pentru a putea prinde doi cai.

II. *Inima* este prăjina confecționată din lemn tare (salcâm), care leagă dricul dinainte cu dricul dinapoi, de sub care iasă în afară în lungimea de o palmă.

III. *Ruda (oiștea)* se continuă de sub cruce, din inimă. La rudă se prind caii, de ambele laturi. În vârful ruzii se află două cuie de fer, cu capetele late și cârne; unul spre trăsură, deasupra ruzii, iar altul spre vârful ruzii de desubt. Aceste cuie se numesc *„Urechi"*, și servesc pentru a ține fixe *„neclaele"* (grumăzările), cari se pun pe după gâtul cailor. La unele trăsuri, se află în vârful ruzii două verigi, mari, fixe, cu denumirea de *„ochelari"*. Dacă caii nu se prind la căruță cu ajutorul „neclaelor", se prind la piept de ham și de ochelari, cu curele.

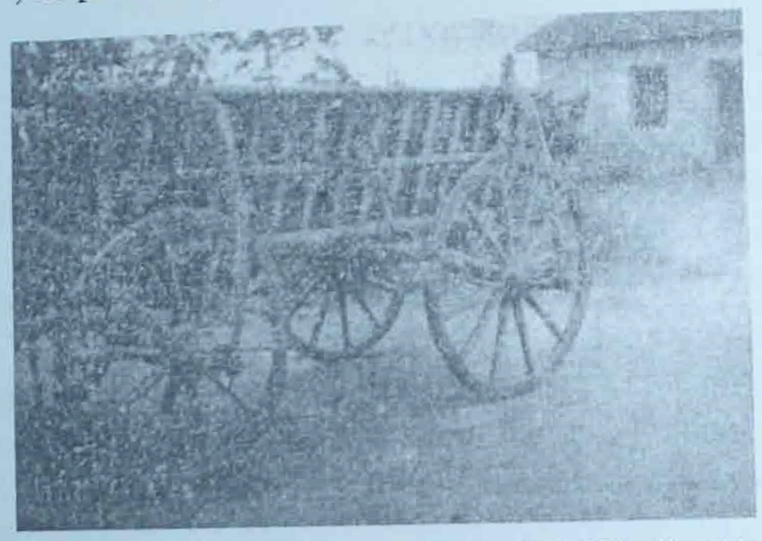

Foto: Isaia Valentir, 1934

„COCIA" (căruța)

IV. *Accesorii.* a) *„Pod"* se numește scândura, sau scândurile cu cari se podește trăsura. b) *Loitrele.* Avem două loitre; câte una de ambele părți. Loitra are scările ca o scară de urcat, acestea se numesc *„Zapi"*. Zapii, la mijloc trec printr'o cingă mijlocitoare, care dă la loitră figura unei scări duble. La capetele de deasupra loitrei observăm câte-o verigă numită *„Zală"*, iar de din jos, câte un corn de fer încârnit în sus, numit „mănușa loitrei". c) *„Leucile"*. Avem 4 leuci. „Leuca" servește pentru susținerea loitrei și pentru a se lega cu osia. Părțile leucii sunt: *„Capu"*, *„Spatele"*, *„Privita"*. Cu capul întră leuca în zala loitrei, iar privita întră pe vârful osiei. d) *Șireglele*; „Șiregla mare, „șiregla mică". Șiregla este o gratie pusă la dosul trăsurei („șiregla mare") și una la capul trăsurei („șiregla mică"). Șireglele sunt prinse

la trăsură cu ajutorul unui lanț, tras prin zală, iar de desubt, șiregla se agață de cornul loitrei (de mănușă).

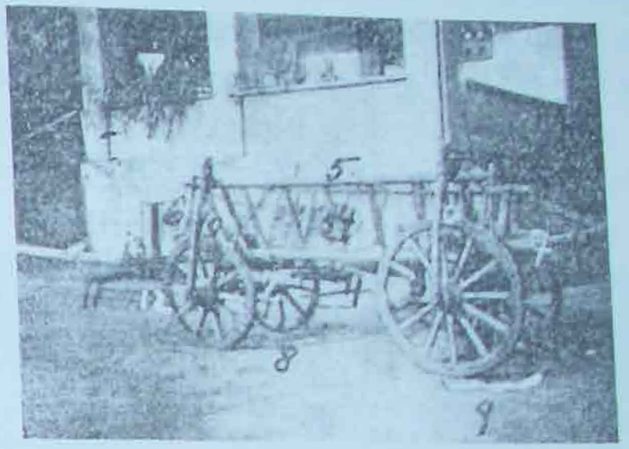

Foto: Kovàcs, 1934

1. Ruda 2. Dricul dinainte 3. Dricul dinapoi
4. Inima 5. Loitrele 6. Șiregla dinainte (mică)
7. Șiregla dinapoi (mare) 8. Roatele dinainte
9. Roatele dinapoi 10. Leucile 11. Hamfăul
12. Felezarțul 13. Crucile 14. Zapii dela loitre.

„COCIA" CU DRICURILE"

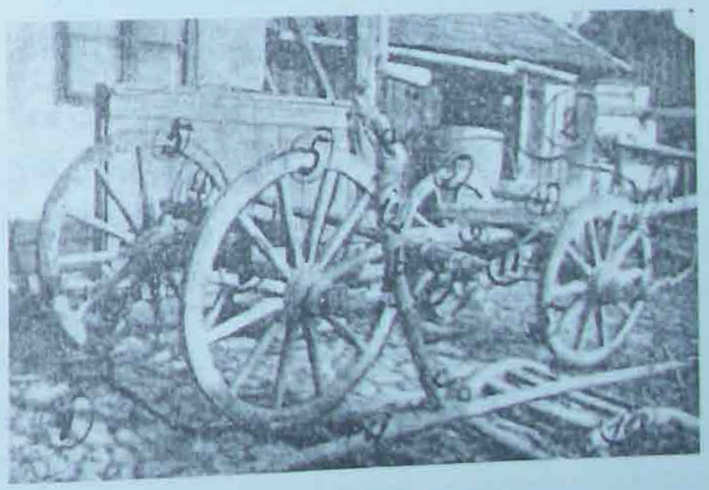

1. Dricul dinapoi 2. Dricul dinainte 3. Osia de fier 4. Fercheteul cu mănuși 5. Roatele 6. Crucea cu felehartul dinainte 7. Felehartul dela crucea dinapoi 8. Inima 9. Rudă cu ochelari în capăt 10. Șireglă 11. Cracii cu iuha 12. Leucă: a) Capul, b) Spatele, c) Privita.

PLUGUL ŞI PĂRŢILE LUI

În Nădlac se află cele mai moderne pluguri, dar mai există şi pluguri vechi. (Sub vechi înţelegem plugurile cu „grindeiul" de lemn, cari în unele regiuni sunt încă moderne.)

PLUGUL VECHI CU „ROCIŢELE"

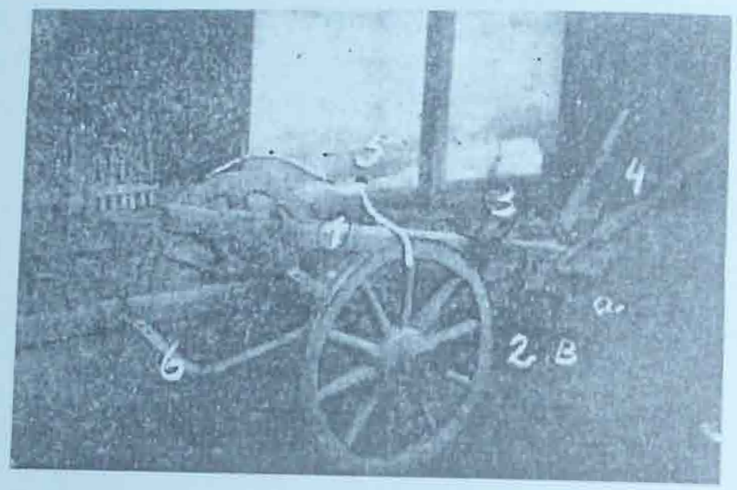

1. Grindei 2. Corman a) creanga mare, creanga mică, b) ferul plugului 3. Cioroslea 4. Coarnele 5. Rocițele 6. Sabia

1. *„Grindeiul"* este partea ce împreună cu toate părţile celelalte. Se face de regulă din lemn tare (de stejar), dar plugurile moderne sunt construite în întregime din fer.

2. *„Cormanul"* este ferul cel lat, care răstoarnă brazda (scormonește). Cormanul are nişte şuruburi într'o parte, numite *„crengi"* („creanga mare", „creanga mică"). Acestea servesc pentru lărgirea sau îngustarea brazdei. La plugurile cu grindeiul de fer nu există crengi. În partea de desubt se înşurubează *„ferul plugului"*, lat cam de un lat de palmă, foarte ascuţit.

3. *„Cioroslea"*. De vârful dinainte al grindeiului se prinde un fer lungăreţ, care se poate lăsa mai adânc, sau mai în afară, după cum cere trebuinţa („ciorsăire"). Cioroslea taie pământul prima dată, ca apoi imediat să urmeze după el cormanul, care-l ia în primire, repede-l

taie, cu ajutorul ferului de către pământ, apoi îl răstoarnă spre o parte, formând astfel *„brazda"*.

4. *„Coarnele"* sunt prinse în partea de dinapoi a grindeiului. Şi numele lor arată că sunt în forma a două coarne; cam de 60 cm lungi şi la capătul de deasupra strâmbate în partea dinspre plugar, ca să poată ţinea de ele. Cu ajutorul coarnelor se dirigează plugul ca să meargă drept. Cu plugurile moderne, ajunge să se ţină coarnele la prima brazdă, care dacă este trasă cu băgare de seamă, adecă drept, şi pământul este potrivit (nu prea tare), nu se mai recere să se ţină de coarne; caii dresaţi îl vor duce cu înlesnire pe locul dorit.

PLUGUL DE FIER

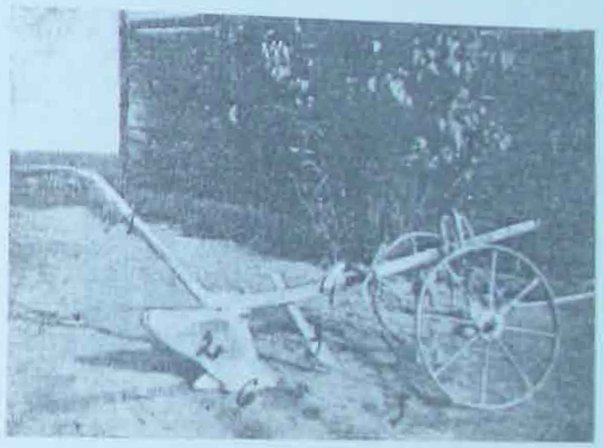

1. Coarnele 2. Cormanul 3. Cioroslea 4. Grindeiul 5. Rocițele 6. Feru plugului 7. Scărița (sub grindei, cu care se regulează adâncimea brazdei)

5. *„Rocițele"* se compun dintr'o osie cu două roţi (rociţe); una merge pe brazdă, aceasta are un diametru mai mare decât cea de deasupra pământului, care e mai mică cu cât e mai adâncă brazda. O roată mai mare decât cealaltă dă posibilitatea ca rocițele (rotilele) să meargă orizontal şi să nu se abată dela direcţia dreaptă. În partea dinainte a rocițelor se află un fer cu găuri, încârligat ca un sfert de cerc; acesta se numeşte *„Sabie"*, având forma ca o sabie strâmbă; tot aici se află *„Cârligul"*, de care se agaţă *„Crucile"* cu *„Hamfeile"*, ca să

se poată prinde caii la rocițe, și prin urmare „la plug". Cu ajutorul găurilor dela sabie și al cuiului se regulează lărgimea brazdei, deodată cu șuruburile din creanga cormanului (la plugul vechiu).

„ROATA"

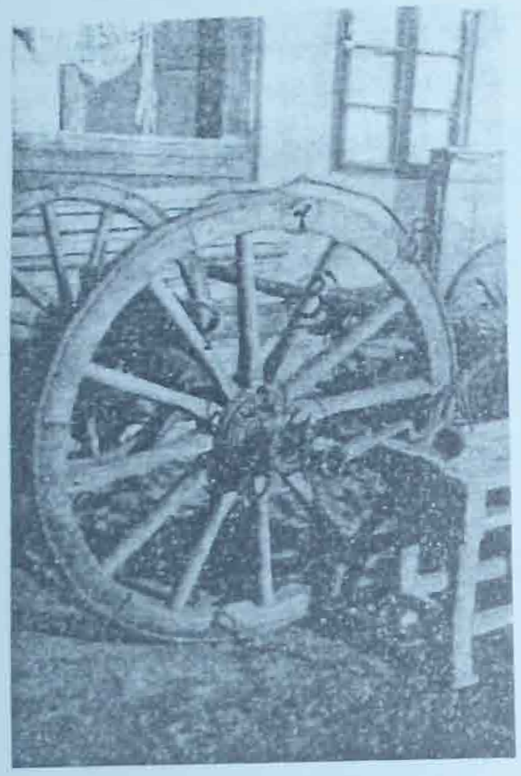

1. Obadă (6 obezi). 2. Butucul.
3. Spițele (12 spițe). 4. Bucșală.
5. Raf. 6. Verigi pe butuc

6. *„Grapa"* este un instrument care constă din câteva chingi de lemn (sau de fer) prinse între ele cu intervale, astfel încât golurile reprezintă forma unei table de șah. La încrucișarea legăturilor la chingi sunt bătuți colți de fier, ascuțiți. Grapa se întrebuințează târâtă cu caii peste locul arat, ca cu ajutorul colților să sfărâme bulgării, apoi să astupe semința. Există grapă de fier și grapă de lanțuri. Pământul de la Nădlac este fărmicios, încât aproape nu este nevoie de grapă cu colți de fier. De multe ori se întrebuințează numai grapă de spini, sau de lanțuri, fiind suficiente pentru a astupa semința sau a sdrobi bulgării.

7. *„Tăvălicul"* este un sul gros de lemn tare, prevăzut ici-colo cu

colți de fier. Scriere întrebuințează pentru bătucirea pământului după ce s-a semănat. Se trage cu caii, ca și grapa.

GRAPELE DE LEMN
uzitate

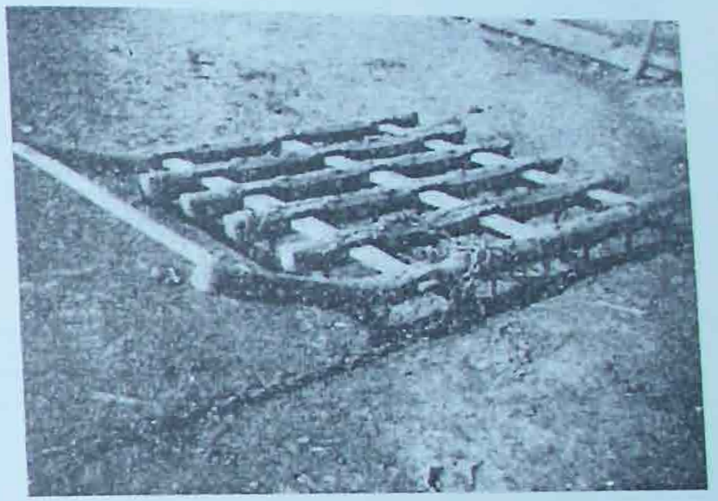

1. Grinzi 2. Crucea (tânjală) 3. a, b, Hamfeie
pentru punerea animalelor 4. Colți de fier

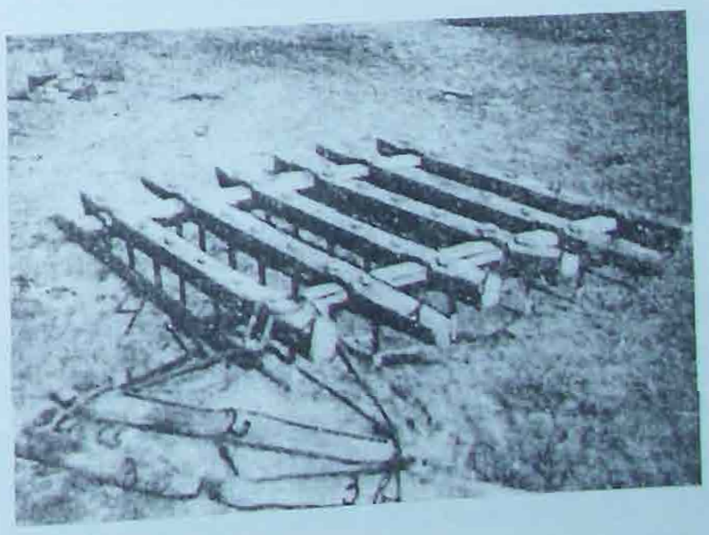

GRAPĂ DE FIER

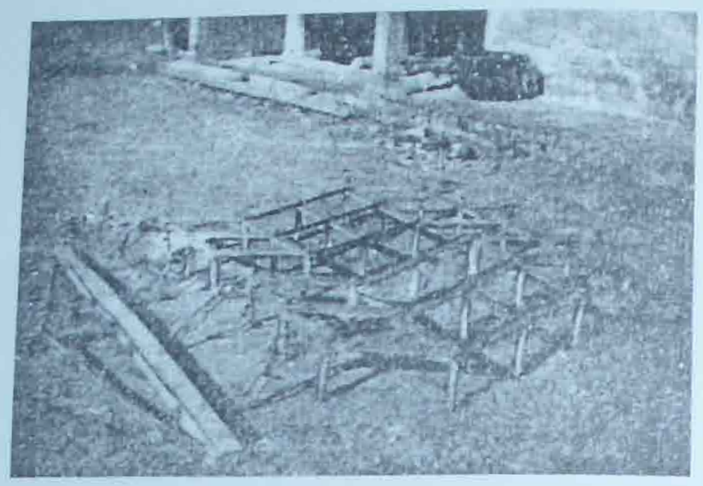

Foto: Kovàcs, 1934

MAŞINI AGRICOLE

1. *Tractorul,* sau plugul cu motor cu benzină, diverse sisteme, este foarte uzitat pe câmpia noastră.

2. *Maşina de treerat.* Maşină mânată cu aburi, iar unele cu motorul tractorului.

3. *Maşina de semănat,* trasă cu caii, sau cu tractorul. Maşină de semănat grâu, maşină de semănat porumb, maşină de semănat trifoi.

4. *„Iarganul"*, sau maşina-moară de tocat nutreţul.

5. *Maşina de tocat ţvecle pentru nutreţ.* Acestea se amestecă cu pleavă, tărâţe, se pune pe ele sare şi se servesc drept nutreţ foarte bun pentru ori ce vită.

6. *Maşina de secerat sau de cosit.* La Nădlac, în timpul din urmă maşina de secerat este prea puţin uzitată. Cauza este faptul că munca făcută de muncitori cu coasele (secera nu se mai uzitează de mult timp) este mai eftină, tot aşa de rapidă, şi mai preferabilă, deoarece snopul aruncat de maşină se prea scutură, pe câtă vreme muncitorul grijeşte să nu se scuture.

7. *Maşina de sfărmat porumb.* Există maşină mânată de motor şi maşină învârtită cu mâna, după cantitatea porumbului ce trebuie sfărâmat.

8. *Maşină de treerat trifoi.* Sămânţa de trifoi este foarte scumpă, dreptaceea gospodarii cari au moşie mare seamănă trifoi pentru a avea atât sămânţă, cât şi de vânzare.

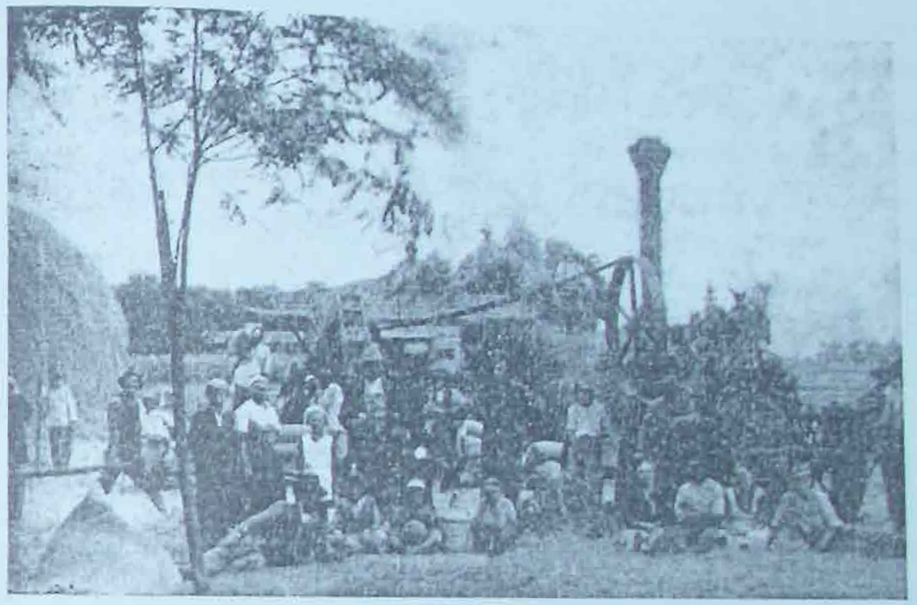

Foto: Isaia Valentir, 1934

Nădlac. - „Călcarea" grâului (treeratul), împreunată cu prânz amical

9. *Maşina de treerat „tatarcă".* Tatarca sau măturile s'au produs în cantitate mare în anii de după război. Sămînţa era exportată pentru fabricele de bere din străinătate.

2. UNELTE DE ŢESĂTORIE
(Industrie casnică)

Cânepa smulsă şi legată snopi numiţi *„mânuşi"*, după ce i s-au tăiat cu securea rădăcina, se aşează în apă pentru a se „topi". Se scoate din apă, se aşează fiecare mânuşă în picioare, ca să se usuce la soare. După aceasta, cânepa se *„meliţă". „Meliţa"* este un stativ de circa 1 metru înalt, având deasupra o scândură de cca. 1,50 m lungă,

crepată pe mijloc; în acest interior se bate cânepa cu ajutorul unei limbi, astfel încât cotoarele, uscate fiind, sar în laturi şi rămâne numai partea lânoasă a cânepei. Cotoarele sărite se numesc *„pozdării"*, iar partea lânoasă se numeşte *„fuior"*.

Fuiorul „se piaptănă" cu *„pieptenii"*, rari, cu dinţi de fier, resturile rămase pe pieptene după prima pieptănare se numesc *„câlţi"*, iar resturile rămase după pieptănarea a doua se numesc *„bărbii"*. După aceasta, fuiorul se aşează pe *„furcă"*; de aci înainte numele fuiorului este *„caier"*. De pe furcă se toarce firul pe *„fus"*. De pe fus se trece firul de *„râşcitor"*. Răşcitorul este o unealtă în lungime de cca. 1,50 m. Partea de deasupra are forma de T, iar cea de desubt se sfârşeşte în două cornițe. Firul depănat de pe fus pe râşcitor ia forma de *„jirebie"*. Jirebia are următoarea compoziţie: 3 fire = *1 „numărătură"*; 10 „numărături = *1 „păpuşă"*; 15 păpuşi = *1 „numărătură mare"*; 22 numărături mari = *1 „jirebie veche"*; adecă *o jirebie veche se compune din 9999 fire*. *„Socala"*. Jirebia se aşează pe *„vârtelniţe"*. Vârtelniţele sunt două chingi încrucişate, înfipte în poziţie orizontală cu mijlocul pe vârful vertical al unui stativ cu picioare, numit *„căproi"*. Vârtelniţele se învârtesc pe vârful căproiului, astfel jirebia se poate depăna pe *„ţevie"*, care se află vârâtă pe cuiul din vârful *„sulului"* dela *„socală"*. Această ţevie se va introduce în *„suveică"* la *„ţesut"*. Dacă firul se învârteşte pe o ţeavă mai mare, această ţeavă se numeşte *„colănic"* şi serveşte pentru *„urzeală"*. Socala este un aparat compus dintr'o cutie de cca. 40 cm. lungime şi 15 cm. lărgime. Deasupra cutiei se află un sul ce se mişcă rezemat cu colţurile pe câte o furcă aşezate la capetele socalei, ca o osie. Ca sulul să poată fi învârtit mai repede se montează pe el o rotiţă cu un diametru de cca. 30 cm. Se învârteşte trăgând cu palma umezită, peste sul.

„Urzoiul". Colănicele se introduc într'o ramă, numită *„soche"*. Există urzoi în formă de vârtelniţe, numit *„coş"*, apoi în formă de scară şi cuie bătute în perete. Pe urzoi se aşează firele pe cari se va ţese pânza. De pe urzoi se *„înveleşte"* pânza, adecă firele se învârtesc pe sulul dinapoi şi se punn vergelele. La începutul urzitului se formează *„coada pânzii"*, iar la sfârşitul urzitului se împleteşte firul, şi se formează *„rostu pânzei"*. Învălirea se face de regulă afară la stradă, pe iarbă. Ca ţesătoarele *„să aibă noroc"*, o oarecare vecină îşi ţine de datorinţă să se apropie şi să le salute: *„Bun lucru la Dumneavoastră, crească-vă*

UNELTELE DE ŢESĂTORIE

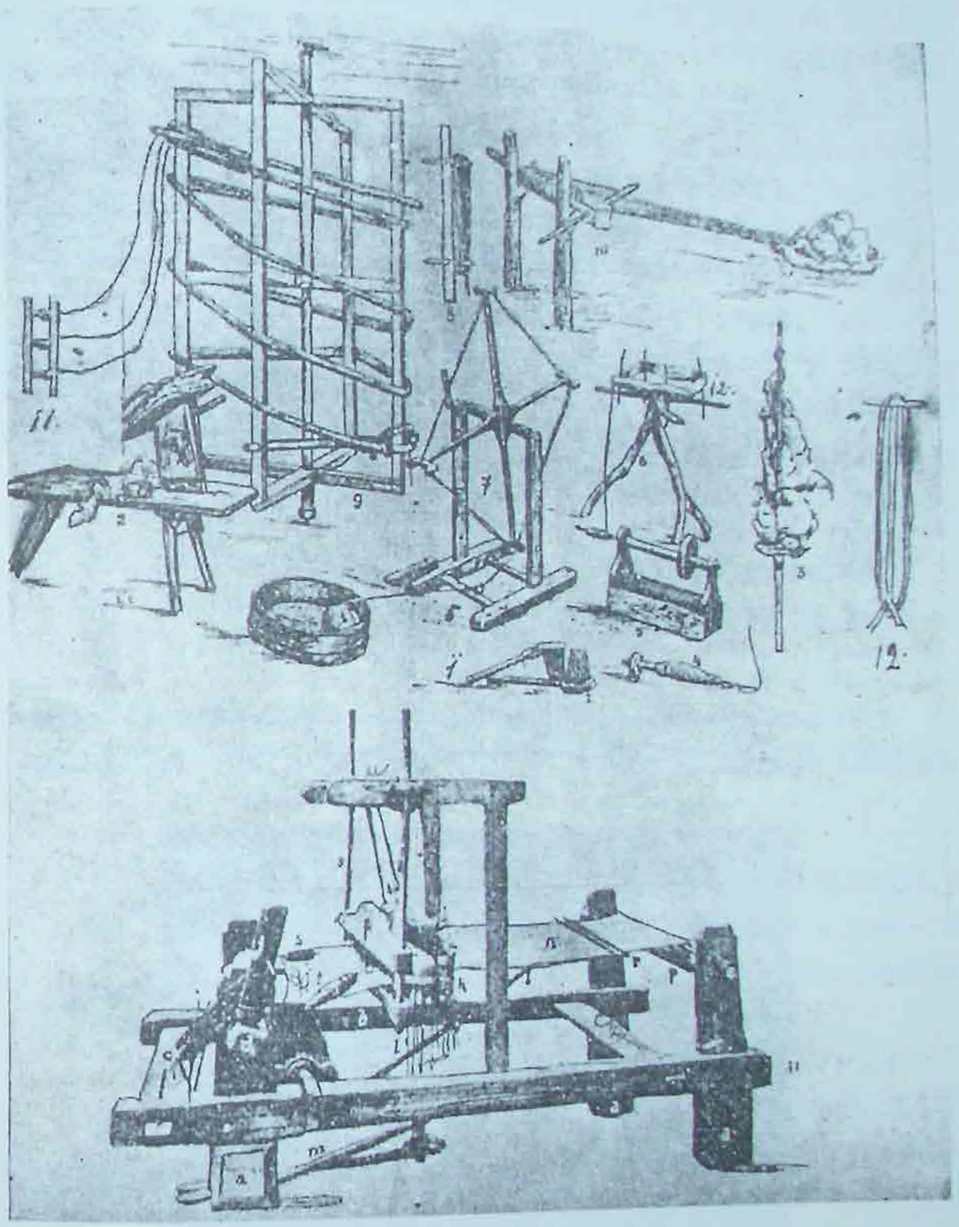

Sus: 1. Pieptenii 2. Scaunul cu piepteni şi câlţi 3. Furca cu caierul 4. Druga (fus mare) 5. Socală 6. Căproi 7. Capra de depănat 8. şi 12. Râşcitor 9. Urzoi (coş) 10. Învălirea pânzei 11. Soche cu 3 colănice 13. Vârtelniţe cu jirebie 14. Rostu pânzei
Jos, Răsboiul: a) Picioarele, b) Tălpile, c) 1. Cinga dinainte 2. Cinga dinapoi d) Sulu dinainte e) Sulu dinapoi f) şi g) Brâgele cu spata h) Iţele i) Muieruşca j) Bărbătuşu cu cuiu l) Slobozitoriu m) Iepele n) Urzeala o) Spata p) Vergele r) Fuşceii s) Ţevie t) Suveică u) Scripeţii v) Lebădaiele 7) Băteala

rostu mare." Răspuns: *„Câtu's cracii Dumitale!"* La învălirea pânzei dacă se dă ocazie la acest dialog, se crede că *pânza se va termina cu bine și noroc.*

„Răsboiul". De pe urzoi, după învelire, se așează firele pe răsboi. Părțile răsboiului sunt: *„Tălpile"; „Scândura de șezut"; „Iepele", „Sulu dinainte"; „Chinga dinainte"; „Chinga dinapoi"; „Ițele"; „Fușceii"; „Brâglele"; Scripeții; Lebădaiele; „Urzeala"; „Muierușca"; „Bărbătușu"; „Vergelele"; „Slobozitoru; Picioarele.* Accesorii: *„Peria"* și *„Mânjala", „Suveica", „Spata"*. Firele puse de pe urzoi se numesc *„urzeală"*, sau *„tramă"*, iar firele puse cu ajutorul suveicii se numesc *„bătează"* (firul țesut). Mai multe fire bătute sau țesute formează *„pânza"*. După ce pânza s'a terminat, se spală și se întinde pe iarbă verde, ca să albeaască, adică pânza se *„'nălbește"*.

3. UNELTELE DE FĂCUT PÂINE

1. *Troaca.* În troacă se frământă „aluatu" înmoiat cu apă căldicică, din făină de grâu, *„cernută"* cu *„sita"* sau, dacă făina este destul de

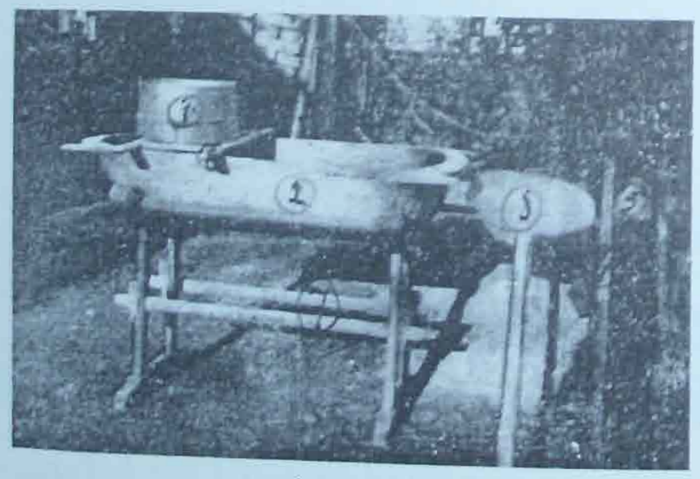

1. Sâtă. 2. Troaca. 3. Lopată. 4. Ujog. 5. Grâglu. 6. Jirăitor. 7. Frământător. 8. Coarne

cernută, ca totuși să se curățe de eventualele gunoaie, se mai cerne printr-o sită rară, ceea ce se numește *„Petrece făina"*. Dimineața, se taie din aluatul din copaie bucăți corespunzătoare cantității unei pâini obicinuite (de câte 2-3 kg și mai mari). Acesta se frământă puțin pe o

masă curată, pe care s'a presărat mai dinainte puțină făină, și se sucește astfel ca să capete forma pâinei. Această lucrare se numește *„asocere"*, adecă femeia care face *„pită"* zice: *„Măi Todore, amu io asoc aluatu și tu pân-atunci scoate focu din cuptori."*

2. *„Coșările"*. Niște coșuri de nuiele sau, de regulă, din papură, servesc pentru a introduce în ele aluatul frământat, gata de coacere. Cu „coșările" se duce aluatul la cuptor, dospit gata.

3. *„Lopata"*. Pe lopată de lemn, cu mâner de vre-o 3 metri lungime, se răstoarnă din *„coșară"* aluatul frământat, apoi se introduce în *„cuptori"*-ul ars bine cu lemne.

4. *„Drâglu"*. Cu drâglul se scoate din cuptor *„jarul"* și *„pita"* când e coaptă. Drâglul este o bucată de lemn (scândură) lungă de cca. 40 cm, lată de 20 cm, tăiată în triunghi, apoi montată pe o prăjină de vre-o 3-4 metri lungime, în formă de sapă.

5. *„Ruda"* sau *„Jirăitoriu"*. O prăjină lungă de cca. 4 m, cu care se scormonește focul în cuptor („se jiräie").

6. *„Ujogul"*. „Ujogul" este o prăjină de lungimea jirăitorului; în capătul cu care intră în cuptor, poartă o sdreanță de cca. 1 metru, ca un steag. Acesta se va înmoia în apă, și după ce s'a scos jarul din cuptor, se curăță bine cuptorul cu această cârpă udă.

7. *„Alitău"* este o bucată de tablă groasă (1,20 m lungime, 1 m lățime), care se așează la gura cuptorului, după ce s'a introdus pâinea. Cu alitău se astupă bine gura cuptorului, și ca în cuptor să nu intre curenți reci, pe lângă alitău se îngrămădește jarul scos.

Legende, Povestiri, Anecdote

RUGĂCIUNEA PĂCURARULUI

Poveste bătrânească auzită dela preoteasa Maria Vuculescu născută Magdu
(STENOGRAMĂ)

„În vremurile vechi, trăia un păcurar pe câmpia noastră. El nu văzuse nici odată vre-o biserică şi nu auzise nici o rugăciune."

„Cum sta el aşa trântit păcurăreşte pe iarbă, într'o bună zi nu se putu răbda de a nu se mira de marele lucru al Ziditorului care a făcut Cerul, Stelele, Luna şi Soarele, apoi Pământul cu toate bunătăţile. Dela o vreme păcurarul sta aşa şi se tot mira, ceasuri întregi, mai târziu nopţi dearândul, iar când a auzit dela alţii că acel cineva, căutat mereu de el, are nume şi se chiamă Dumnezeu, s'a însufleţit până a zbucnit în hohote de plâns de dragostea ce'l cuprinse."

„Într'o zi frumoasă de primăvară fu cuprins pe neştire de o bucurie rară; îi veni în gând să facă pe ori ce cale să înţeleagă „Domnul Dumnezeu" dragostea lui fără margini. Îşi puse dar în gând să-i dea Domnului tot ce are el, dar oile nu erau averea lui şi nu avea nimic pământesc. Atunci îşi aduse aminte cât era el de văzut şi chiar temut de alţi ciobani pentru puterea de urs ce o avea şi pentru dibăcia lui în sărituri. Se hotără să se arate cu averea aceasta în faţa lui Dumnezeu. Aruncă bituşa din spate şi căciula din cap, se suflecă la mâini şi aleargă la ţermurile unui părâu, adânc şi lat. Îşi luă avânt şi, cu ajutorul ciomagului, face o săritură grozavă peste părâu. Atunci, văzând că-i reuşise o săritură mai mare decât o făcuse el vre-o dată, cade în genunchi împroptit în bâtă şi ridicându-şi ochii spre Cer, îşi umflă pieptu-i puternic şi scoase un strigăt de se cutremură codrul: „Asta-i a Ta, Doamne!" După aceasta se repede din nou şi, sărind înapoi, îngenunche iarăşi, apoi, cu capul plecat şi cu voce slabă tremurătoare, zice smerit: „Asta-i a mea, Doamne." Iarăşi sare şi închină Domnului săritură după săritură, până când, obosit şi sfârşit de puteri, cade pe iarbă mulţumit şi fericit că a izbutit să intre în legătură cu acel Puternic Dumnezeu, care a zidit lumea întreagă."

LEGENDA BISERICEI DIN „VELJ" (Nădlac)

Auzită dela studentul Şildan Ion, care iarăşi a auzit-o dela bunica sa

„Un gospodar din satul nostru scotea regulat porcii la câmp în fiecare zi, de unde seara se întorceau singuri acasă. Într'o bună zi, turma lui s'a întors acasă cu o scroafă lipsă. A căutat-o multă vreme, dar zădarnic. Dela un timp, scroafa s'a ivit, însă după ce a hrănit-o, ea se sbuciuma, sărind cu picioarele pe uşa curţii, ca să i se deschidă, să meargă iarăşi la câmp. I s'a dat drumul. După câteva zile, stăpânului i-a venit în minte că ar fi bine să urmărească unde să tot duce scroafa lui după ce se hrăneşte. Astfel a aflat că obicinuieşte să intre în mijlocul unui smidar des, plin cu tufe de spini, unde nimeni nu putea străbate. Totuşi, s-a strecurat în urma scroafei până la culcuşul ei ce şi'l făcuse între nişte ruine de lângă „turnul turcesc" ce se mai vedea încă în sat până cu 40-50 ani în urmă. Forma ruinelor semăna cu a unei biserici. Aici avea scroafa purcei, de care nu ştia nimeni."

„Poate chiar împrejurarea că aici era loc de rugăciune a dat ideia bătrânilor să clădească alături de turn biserica cea veche (azi nici aceasta nu mai există)."

E BUN UN BĂTRÂN LA CASĂ

POVESTE

(Auzită de la Ioan Stroia, primar în Nădlac).

„Se zice că pe vremurile vechi era obiceiul ca oamenii bătrâni şi neputincioşi de pe câmpia noastră, când ajungeau o vârstă oarecare, să fie omorâţi, ca să nu fie povară la cei din casă cu el".

„Aşa s-a întâmplat că un bătrân de pe şesul nostru, ajungând şi el vârsta şi ne mai fiind bun de lucru, să fie omorât de fecioru-so într'o bună zi. Nici nu se supărase el de aceasta, pentru că aşa a făcut şi el cu tatăl său, aşa acesta cu moşul lui şi aşa mai departe, totuşi, feciorul bătrânului de care vorbim iubea pe tatăl său într'atâta, încât nu'l lăsa inima să'l omoară, dar ca să nu fie judecat de Lume, că nu respectă datina strămoşească, a ascuns pe bătrânul într'o jireadă de paie. I-a făcut acolo loc bun, ca în casă. Aici îi aducea de mâncare şi aici venea şi la vorbă cu el."

„În vremea aceea se ivi o foamete mare, cum nu mai pomeniseră nici cei mai bătrâni, ba nici nu auziseră măcar; aşa, au suferit dintr'ale mâncării şi cei din familia bătrânului toată iarna, iar când veni primăvara, le crescu şi frica, că vor muri de foame, ne având sămînţă. Atunci feciorul bătrânului ceru un sfat de la bătrânul său tată, aşa, într'o doară. Bătrânul atuncea îl sfătui aşa: „Ară - fătul meu - bine, ş'apoi în loc de sămînţă, răsfiră pleavă şi paie pe holdă şi acopere-le cu pământ, ca pe sămânţă." Feciorul a făcut aşa, şi pe când toată lumea'l batjocorea şi'l lua în râs, pe locul acela a răsărit cel mai frumos grâu ce văzuse vre-o dată. Paiele şi pleava fiind treerate cu caii, mai aveau în ele multe boabe. A şi avut în anul acela recoltă bună şi au scăpat de foamete, pe câtă vreme alţii se căiau că n'au făcut la fel. Atunci feciorul a spus la toată lumea cine i-a dat sfatul. Oamenii au rămas miraţi; la toţi le-a părut rău că şi-au omorât bătrânii şi de atunci nu i'au mai omorât, ci i'au cinstit pentru că: 'Nu ştii la ce-i bun un bătrân la casă.'"

DINTR-ALE BĂTRÂNULUI MĂRIENUŢ, PORECLIT „BALMOŞ"

Povestire din Nădlac, auzită dela Şandor Teodor (Todoraş), gospodar

„Bătrânul „Balmoş" era mare proprietar. Avea o proprietate tocmai pe lângă Pereg (cca. 20 km). Cum tot mergeau pe drumul noroios cu căruţa la pas, sluga, angajat abia atunci, se plictisea şi dela un timp întrebă: „Mai avem mult, gazdă?" - „Mai o ţâră" - răspunse baci Mărienuţ. După un răstimp, întrebă iarăşi: „Vai, da mai avem mult?" Apoi iarăşi: „Vai, gazdă, da departe-i sălaşu Dumitale!"

„În sfârşit au sosit la sălaş. Bătrânul se dădu jos din căruţă, îşi frecă caii pe la urechi, îi bătu pe grumaz, apoi se îndreaptă către slugă zicând: „Na iacă am ajuns, da amu să-mi spuni şi tu mie, unde'i pământu tău?" - „D'apoi io, gazdă, n'am pământ" - fu răspunsul servitorului. „Na vezi, fătu meu? acela'i departe, pântru că la el nu mai ajungi până'i Lumea, da pământu meu tăt îi destul de aproape."

TESTAMENTUL ȚIGANULUI

Stenogramă

Auzită dela gospodarul CABA LAZĂR, Nădlac

„Dada hăl bătrân zăcea pă patu morțââ. Când o sâmțât că nu mai are mult, îș adună pă tăț paraleii pângă iel, să le spună o mare tainâ, să nu o ducă cumva cu iel pă ceea lume. Tăț Dancii să grăbiră, să nu scape ceva neauzât dela Dada hăl bătrân."

Foto: Isaia Valentir, 1933

Gospodarul Caba Lazar din Nădlac

„Dragii mnei lei-paralei" - zâsă Dada hăl bătrân. - Când căpătaț dela cineva, ori găsâț pă undeva, ori furaț de undeva duhan, băgaț bine de samă, fățââ mnei: să'l frecaț bine în palmă, pântru că ... pântru că ... mai bine... arde, șâ ... șâ ... șâ ... mai mult încape în pipă ... șâ cu asta îș dede pcielia popii."

(Aceasta se spune când cineva face pe grozavul, dând sfaturi la alții pentru unele lucruri ce de altfel sunt bine cunoscute de toată lumea.)

CUM S'O CÂNTAT (bocit) RUMÂNA DUPĂ ȘVAB?

Stenogramă dela acelaș.

„Șvăboaica trăind întră Rumâni, s'o rușânat, că după FRANȚI ei, care zăcea mort pă laviță, nu să cântă nime. Așa, a plătit-o p-o Rumână să să cânte dară."

„Rumâna... pântru plată... bucuros! Să așăză cu fruntea pă cieptu mortului șâ începu:

„Dragu mnieu, nemțoiu mnieu
Cum o murit e ... e ... e ... l!
Lung în craci, scurt în nădragi,
Lung în craci, scurt în nădra ... a ... agi!"

„Da Șvăboaica ... mirată că Rumâna, fără a cunoaște pă Franzi în viață, o ghicit atâta de bine figura lui (pocită), nu să putu răbda: să apropie de Rumână mereuaș, ș-apoi cu glas moale, tânguitori, o lăudă bătând-o pă umăr: 'Veșină, veșină ... cum zișî tumneata dă frumos ...' Paș (baș = chiar) așa a fost tumnealui ... Franți meu!!."

ZICĂTOARE DELA CABA LAZAR

Stenogramă

„Așa o zâs țâganu. 'Aceea-i mâncarea cea mai bună, în care-ș bagă porcu picioru șâ botu.' (Dar, bineînțeles, afumate.)"

NEMȚOAICA CUMĂTRĂ

STENOGRAMĂ, după povestirea gospodatului Caba Lazar

„La Nemțoaia, vecină cu Rumâna, tare'i plăcea cum mere treaba la Rumâni la botez, șâ murea de poftă cum să fie șâ ie odată cumătră, să să uite șâ să să mire - vez Doamne - lumea, câtu'i de făloasă cu pruncuțu'n brață, mărgând șâ vinind dela beserică."

„Na, dacă'ț așe place jupânească - zâsă cătă ie Rumâna -, iacă io azmâne m-oi îmburda (se răstoarnă) - pântru că - cum s'ar zice - acuș

are să să spargă cuptoriu şâ la noi - ş-apu dacă vrei, iacă te pun cumătră!"

„Da Nemţoaia ... cum să nu primască?! Diabgie o apucat să să spargă odată cuptoriu la Rumâna, adică la vecină-sa."

„Când îi spuseră că iacă - dară - îs gata tăce-celea (vez, or făcut ii tăce, că ea nu ştia cum îi rânduiala la Rumâni), aşa că altâ or gătat pruncuţu, ie o cumpărat numa pânza şâ lumina şâ prima, ca s-o lega la lumină - alta şâ nimica, numa plecă cu pruncuţu la beserică - aşa cum trabă la botez!"

„În beserică, popa face sclujba lui, până ajunge la locu acela, când întreabă de cumătra: „Lapez pă finut-o de sătana?" - Da Nemţoaia de colo face: „Da lase fie şi chetană (catană = soldat)!" „Tiiii - nu aşa" - zice popa, scărpănându-să în cap: oare Doamne, cum să'i spun să priceapă? - numa: „Laş pă finut-o să să ducă... la Dracu?" Da Nemţoaia de colo: „Dapu ... lasă tomnu bornice (D-l părinte), margă şi la Dracu chind fi el fişior mare!" - Să gândea - amărâta - că lasă'l să meargă pă la fete? ... Bato amaru ii s-o bată!"

Superstiţii

SUPERSTIȚII

1. Să nu treci peste gunoiul măturat şi adunat, că nu te'nsori, sau nu te mariți.

2. Când te strigă cineva pe nume noaptea, să nu ieşi afară, că nu'i bine; poate fi altă ceia.

3. Nu băga apă în păhar peste mână, că nu'i bine.

4. Nu omorî broasca, că înțarcă vaca.

5. Nu umbla cu-n picior desculț, că moare măta.

6. Nu da cu mătura în nimeni, că poți căpăta urcior.

7. Nu omorî rânduneaua; că-i păcat şi poți căpăta râie, sau pistrui.

8. Capul de la găină să nu'l mănânci, că pici din pod.

9. Nu mai duce merindea de pe drum acasă, că pică găzdărița din pod.

10. Griji, să nu verşi sarea, c-o fi sfadă'n casă.

11. În casa cu turturele e tot rău şi sfadă.

12. Nu lăsa pruncii să se joace cu foc, că se udă'n pat.

13. Dacă sar schintei din cuptor în mijlocul casei, vin „goşti" (oaspeți).

14. Când flăcările fac sgomot în cuptor, deabunăseamă va fi sfadă.

15. Când stă cuțitul pe masă cu tăişul în sus, „bizuit" (deabunăseamă), arată drum încătrău stă vârful.

16. Când ai plecat la drum şi'ți vine să te întorci înapoi, că ai uitat ceva, „haba pleci", că şi aşa n'ai noroc.

17. Când îți iasă cineva cu golu'n cale, poți să te'ntorci înapoi, că nu nimereşti bine unde-ai plecat.

18. Nu călca peste prunc, că descreşte; iar dacă din nebăgare de seamă ai călcat, treci tot aşa înapoi.

19. Când ai întâlnit pe popa'n cale, prima dată n'ai noroc.

20. Dacă'ți iasă în cale o fată tineră, să ştii că ai noroc în drumul

apucat.

21. Dacă în drumul tău întâlneşti o babă, mai bine întoarce-te, că n'o nimereşti bine.

22. Când întâlneşti ţigani în drum, „bizuit" nimereşti bine.

23. Dacă ploaie la înmormântare, e semn că mortul a dus o viaţă plină de tristeţe.

24. Băiatul să nu treacă peste câine, că nu mai creşte.

25. Dacă vrei să treacă urciorul dela ochi, trage cu ochiul la popa.

26. Dacă calci peste rămăşiţele din rânza pasărilor, capeţi „trântitură" (o boală rea).

27. Când urlă cânele cu capul în sus, simte primejdie de foc.

28. Când urlă cânele cu capul în jos, moare cineva.

29. Să nu daţi mâna cu nimeni, să facă cruce cu alţii doi, că din cei patru, deabunăseama moare unul.

30. Când „zdrăvii" (strănuţi) la priveghi, rupe o ţâr de scamă dintr-o cârpă sau altceva din casa mortului, că dacă nu, tu mori cel dintâiu după el.

Prognosticuri

PROGNOSTICURI

1. Când gâgâie gâştele e semn de toamnă sosită.

2. Când tocăneşte cocostârcul cu clonțul, lăsându-se cu capul pe spate, face a secetă.

3. Când cântă cioara în vârf de par, sau pe crucea bisericei, e a ploaie.

4. Când se întind pe holde „balele de bou" (paiangenii), va fi toamnă lungă.

5. Când se arată cearcăn des pe lângă lună, mâine ploauă deabună seama.

6. Când orăcăie broşticelul, „minton" (imediat) „ploaie".

7. Când se linge mâța pe labe, se apropie vreme moale.

8. Când trage mâța cu ghiarele pe mătură, face a ger.

9. Când se îngână cocoşii des, fac a moişte.

10. Când cântă pițiguşii aproape de ferestre, se apropie frigul.

11. Când umblă multe furnici, simt ploaie.

12. Când se ghemueşte mâța pe lângă cuptor, simte apropierea gerului.

13. Când cântă păunii, vine timp ploios.

Obiceiuri

NAŞTEREA ŞI BOTEZUL

Femeia „în aşteptare", dacă în timpul acesta cutează să fure ceva, obiect sau poame, *obiectul furat se va întipări pe corpul copilului.*

Femeia însărcinată se fereşte a privi la vre-un om urât, maimuță, mămâie, sau la altă minune, *ca să nu nască vre-un copil schimonosit.* Dacă totuşi le-a văzut toate, sau unele din acestea, scuipă zicând: *„pfui, pfui, fie pe tine şi nu pe copilul meu".*

După ce i s'a tăiat buricul copilului, se leagă strâns şi foarte încâlcit, cu ață, făcându-i-se multe noduri. În anul al 7-lea, i se dă copilului să'l deslege. Dacă poate deslega nodurile cu mâinile libere repede, *va fi isteț, dacă însă nu, contrarul.*

Scăldătoarea noului născut este o albie mică de lemn, lungăreață, ce se numeşte *„Ciupă".* Copilul se *„ciupăie".*

Apa pentru scalda noului născut, trebuie să fie proaspătă, scoasă *după răsăritul şi înainte de asfințitul soarelui.* În scaldă se toarnă puțină apă sfințită. Apa din scăldătoare se varsă în fiecare zi în acelaş loc; loc ferit unde nu calcă nimeni, *ca să nu se îmbolnăvească copilul.* În partea unde va fi capul copilului se taie o cruce în „ciupă".

Femeia după naştere nu trebuie să iasă din casă timp de 6 săptămâni.

Când se ridică copilul din leagăn, pentru curățenie sau ca să fie hrănit, leagănul nu trebuie lăsat gol, ci se pune în locul copilului un obiect din casă, *ca să nu'i ia locul strigoaiele.*

Îndată după naştere, încep a vizita cumetrele lăuza. Fiecare aduce câte ceva: vin, plăcinte, cornuri, friptură etc., apoi fiecare pune pe leagănul copilului un ban, *ca să nu'i ia somnul.*

La copil nu trebuie să se uite nimeni prea tare, *ca să nu se dioată.* Dacă cineva şi-a uitat de sine şi a privit copilul prea cu atențiune, când îşi dă seama de ce a comis, zice scuipând spre el: *„pui, să nu se deoată".*

LA NAŞTEREA UNUI BĂIAT

(Prin gospodarul din Nădlac, Atanasie Covaci)

În timp ce băiatul este dus la biserică, spre a fi botezat, mama băiatului, fie chiar în pat, lucrează cu: furca de fân, cu lopata, cu „arşeul" (hârleţul), ca băiatul să fie lucrător, harnic la lucrul câmpului; apoi fluieră, joacă şi cântă, pentru ca băiatul ei să fie vesel, cântăreţ şi jucăuş.

În familiile cu stare bună, mama băiatului citeşte şi scrie, pentru ca copilul să înveţe bine carte la şcoală.

Când pruncul va bea prima dată apă, i se dă dintr'un clopoţel cu ton plăcut, pentru ca şi copilul să aibă voce ca un clopoţel (sonoră şi plăcută).

La 6 săptămâni, se leagă la mânuţa copilului o coardă de vioară cu ban de argint şi un bob de ghioc, luat dela vre-o ţigancă ghicitoare, ca astfel băiatul *să nu se deoată*, apoi *ca să fie bine văzut în lume, cum e văzută coarda vioarei* şi *să aibă mare trecere, ca banul de argint*. Mai târziu, coarda, banul de argint şi bobul de ghioc se bagă într'un săculeţ (punguliţă) de pânză şi cu un baier se atârnă la gâtul copilului, după ce ghiocul a fost întâiu descântat. *Aşa va fi copilul mântuit de deochi.*

LA NAŞTEREA UNEI FETIŢE

(Prin gospodarul Atanasie Covaci din Nădlac)

Până când noua născută este dusă la biserică spre a fi botezată, mama fetei: coasă, spală, fierbe, mătură, cântă, joacă, lucrează lucru de mână, *pentru ca fata să fie harnică pentru toate lucrurile casei.*

Dacă vrea ca fata să înveţe bine la şcoală, mama fetei va trebui să scrie şi să citească în timpul botezului.

Pe când soseşte moaşa cu fetiţa de la biserică, cei din casă pregătesc un coşuleţ cu boabe de porumb, grâu şi când vrea să intre în casă, aruncă boabe la găini, pentru ca: *aşa să vină peţitorii la fată, cum aleargă găinile la grăunţe.*

La 6 săptămâni, i se leagă la mână un săculeţ cu: o coardă de vioară, un ban de argint şi un ghioc descântat, apoi se face acelaşi săculeţ la cingătoare, ca şi la băiat, pentru *ca să fie apărată de deochi şi văzută de toată lumea, ca banii şi ca coarda lăutarului.*

CĂSĂTORIA ŞI NUNTA

PEŢITUL

Peţitorii sunt de regulă părinţii mirelui („junelui"), sau „cumătrul", care'i va şi cununa. Peţitorii se cunosc pe exterior şi pe atitudine. Seara, după apusul soarelui, sau - cum se zice în sat - după ce se'mbină ziua cu noaptea, se observă doi inşi îmbrăcaţi în haine de sărbătoare; unul tiner şi altul bătrân. Cel bătrân are în mână şi bâtă (semnul oficialităţii). Ei merg cu paşi hotărâţi în direcţia locuinţei fetei şi toţi care îi văd ghicesc cu uşurinţă unde se vor opri; toţi ştiu scopul vizitei la aceste ore, cu bâta în mână, în haine de sărbătoare. Învoirea se cam ştie dinainte. Se observă şi grija sărbătorească în întreaga casă, poate erau şi anunţaţi de vre-o vecină sau de vre-un neam cu fata, iar pe masă: flori, *„rătişe"* (plăcintă), şi sticla sau plosca cu vin. Mult stau de vorbă, mult glumesc glume interesante, până când peţitorul (cel bătrân) încetişor „aduce vorba" pe departe, iar fata, care acum observă că se apropie momentul când peţitorul „loveşte cuiul în cap" (spune scopul vizitei), fuge afară ruşinoasă. Cei logodiţi, sau cari s'au învoit, se cunosc pe semnul că se plimbă duminica prin sat, ţinându-se de mână.

OBICEIURI LA NUNTĂ

(Dela Uroş Totoreanu, învăţător, şi dela preotul Nicolae Mărgineanu).

Mai demult, nunta dura trei zile, de multe ori patru şi cinci zile. Cele mai multe nunţi se făceau cu trăsuri împodobite cu flori, iar caii cu covoare şi panglici colorate.

Nuntaşii se învită prin *„chemători"* îmbrăcaţi în cămăşi bătrâneşti; la pălării, la cisme şi la bâte se prind prime de toate colorile vii şi flori. Duc cu ei beutură în *„palasca"* de lemn. La intrarea în casă, chemătorul zice sau stă la poartă şi strigă: *„Eşi afară, gazdă!"* - gazda iasă. - *„Aflăm pe Dumnezeu cu Dumneavoastră!"*

„Sunteţi invitaţi la Nana Ielita
şi Baciu Uroş (sau alţii)
La un pahar de beutură,
La un scaun de hodină,
La mai multă voie bună."

„Un ceas, două ...
Până la nouă ...
Cât o vrea Dumnezeu!"

apoi închină cu „palasca" şi la plecare zice: *„Lăsăm pe Dumnezeu cu Dumneavoastră!"* Gazda cel chemat răspunde: *„Dumnezeu să vă poarte'n pace!" Dacă cel chemat primeşte învitarea, bea şi el din palască, dacă însă nu poate primi, nu bea.*

Foto: Isaia Valentir, 1934

Nădlac: „Chemători" moderni, la nuntă românească țărănească

ÎN ZIUA CUNUNIEI

Azi abia se mai poate preciza un obicei. Nunțile cu obiceiuri bătrâneşti sunt foarte rari, dar totuşi sunt. Convoiul nuntaşilor era la bătrâni cu trăsurile, azi mai mult pe jos. Înainte merge mireasa cu *cumătrul* (nănaşul), iar mirele în urmă cu *„taresfatul"* (al doilea nun). Dacă convoiul merge pe jos, este aceiaşi ordine, însă în capul convoiului merge un om vesel şi glumeț numit *„gudă"*, cu lumânările. În trăsură, „guda" stă în trăsura cumătrului", vis-a-vis de mireasă.

Nuntă țărănească, modernă, la 31 August 1934. Este bunul gospodar Lazăr Caba alui "Mihaiul Dinchii", cu Minuța Chicin. Nuni I D-l notar public Dr. Liviu Luțai cu D-na, şi nunii II, Nicolae Morariu (Lalica alui Cucu), mare proprietar, cu soția sa Livia, deasemenea mare proprietară. Nuntaşii sunt țărani şi intelectuali din sat, cari nu se pot distinge unii de alții. 1) Mireasa 2) Mirele 3) Cumătrul cu soția taresfatului 4) Taresfatul cu soția cumătrului. La spate, "guda" cu luminile.

Înainte de a pleca nuntaşii la biserică, cântă „hora miresei", împreună cu mireasa:

„Bate ceasu, bate unu,
Mă duc, maică, mă cununu.
Bate ceasu, bate doi,
Mă duc, maică, dela voi.

Bate ceasu, bate trii,
Mă duc, mamă, la socri.
Bate ceasu, bate patru,
Mă duc, maică, la bărbatu.
Bate ceasu, bate cinci,
Io mă duc la alț părinți.
Bate ceasu, bate șasă,
Acuș mărg într'alta casă."

Cântarea se continuă spunând tot cu un număr mai mult.

După cununie, *„mirii"* (tinera pereche) se înapoiează dela biserică ținându-se de mână, în fruntea convoiului.

După sosirea dela cununie, se pune în pragul uşii o troacă cu apă, căreia i se zice: *„schelă"*. Fiecare oaspe care întră trebuie să treacă peste schelă şi să arunce în apă *„galbeni"*. Dacă cineva aruncă bani de argint, sau altă monedă, tot „galbeni" se numesc.

„Guda", un om glumeț şi „bun de gură", stă aproape de schelă, ținând în mână un ștergar sucit în formă de gârbaci şi udat în apă. Dacă cineva cutează să intre trecând peste schelă fără să arunce „galbeni" în apă, *„guda"i trage peste spate, cu toată puterea,* câteva lovituri cu ştergarul cel ud (ca să doară rău), astfel rare ori se întâmplă ca cineva să se aventureze de a nu plăti în schelă.

Aşezați la masă, înainte de a se servi mâncarea, nănaşul zice cu voce tare: *„Tatăl nostru"*.

După masă, cam la orele 4-5, nuntaşii petrec mireasa la casa junelui. Aici mireasa este întâmpinată de soacră-sa. *Soacra aruncă grâu peste oaspeți,* iar miresei i se aduce un viței sau un purcel şi un cuțit, *ca să taie cu el dintr'o dată o ureche de-a animalului.*

Când mireasa întră în casă, i se dau două luminări aprinse. Le ia cu ambele mâini şi se întoarce cu ele împrejurul mesei, de trei ori.

Pe masă se află două pâini; *aceasta pentru ca tinerii să aibă trai bun şi îmbelşugat.* La orele 12 noaptea, se strigă cinstele. Această slujbă o face *„Vornicul"* sau *„Taresfatul"*, în care timp *„Guda"* îl tot îngână, amestecând fel-de-fel de glume în *oratia* ce se ține la oferirea cinstelor aduse, dând cuvintelor serioase ale „vornicului" sau „taresfatului" înțeles glumeț.

Urmează *„jocul miresei"*. Cel ce voeşte să joace cu mireasa, trebuie să plătească.

Dimineața în zorii zilei, nuntaşii se întorc la casa miresei. Aceştia acum se numesc *„Corintei"*. Ei trec şi pe la casa nănaşului, unde sunt bine găzduiți. Pe stradă, doi-trei glumeți, îmbrăcați în haină de măscărici, sau în haine femeieşti (*„mohânghete"*), iau nişte tocuri de perină *cu pene de gâscă, din cari apucă cu mâna şi aruncă peste capetele celorlalți „corintei"* jucători (ca şi aruncatul de confeti). Astfel împodobiți, joacă jocul numit *„Visai"*. Jocul „Visai", publicat în această lucrare pe note, nu se mai joacă în ultimul timp, şi abia se mai află lăutar să'l cunoască.

Aşa se continuă nunta două, trei, chiar şase zile. În timpul din urmă multe din acestea obiceiuri au dispărut.

MOARTEA ŞI ÎNMORMÂNTAREA

Medicul poate fi cât de aproape, iar bolnavul cât de bogat, totuşi, nu se învită decât atunci când boala aproape a triumfat, dar şi atunci rudele nu'l cheamă pentru încrederea ce i-ar acorda-o, ci pentru ca bolnavul să'i iubească pentru grijă ce i-o poartă: „A trudit cu el, cu toate leacurile, până şi pe doftorul l-or adus."

Când se observă apropierea ceasului din urmă, se chiamă la pat rudele pentru „a se ierta" cu bolnavul şi a'şi lua „rămas bun", apoi prietenii şi vecinii vin rând pe rând ca să'şi ceară iertare pentru niscaiva supărări, sau neajunsuri ce şi-au făcut unii altora; din această cauză, vin şi duşmanii la patul muribundului, care se simte foarte uşurat, fiind iertat de ei. Tot în acest timp se chiamă preotul pentru împărtăşirea cu Sfintele Taine a celui ce se pregăteşte să părăsească viața pământească. A muri necuminecat, este o ruşine pentru urmaşi.

Semnele apropierei „sfârşitului" sunt: „pocniturile mobilelor din casă", „urletul câinilor prin apropierea ferestrelor", „țipetul ciumvicei" (cucuvea), „ceasornicul din perete se opreşte brusc", „uşa camerei se deschide singură fără sgomot"; toate acestea aduc groază în rândurile rudelor, iar când rudele apropiate visează că „mătură în casa bolnavului", sau că „li se scot dinții", sau că „bolnavul era mire", ori că „poartă haine negre", *se ştie sigur că urmează încetarea din viață a unei rude apropiate, poate chiar a celui bolnav în acel moment,* dar când bolnavul face dispoziții să i se pregătească cele necesare „că trebuie să călătorească", se aduce lumânarea de ceară, ce se aprinde şi i se

pune în mână, de îndată ce încep sforăiturile în piept. A lăsa pe cineva să moară fără lumânare, încă este o ruşine pentru succesori.

Se zice că e fericit acela care poate muri în patul său, în casa sa, în braţele fiilor săi, aşa se va fi născut zicătoarea, prin care se caracterizează un om rău: *„Ăsta n-are să moară'n pat, ca toţi botezaţii."*

După credinţa Românilor noştri, e bine de acela care moare în săptămâna mare (săptămâna patimilor), sau chiar la Paşti, *„pentru că în acest timp porţile Raiului sunt deschise pentru tot muritorul"*.

De îndată ce muribundul s'a întins, şi i'a curs puţin lichid din stomac pe gură sau pe nas, semne că şi-a dat sufletul, cei rămaşi îi leagă barba cu o panglică peste cap, ca să i se închidă gura, apoi îi apropie pleoapele, ca să nu rămână cu ochii deschişi; aceasta o face

Nădlac: Mortul pe laviţă

vre-o fată, sau vre-un fecior de-al răposatului, care moşteneşte casa. Aşa se va fi născut zăcătoarea: *„Strânge avere, şi se îngrijeşte de copii, ca să aibă barem cine să'i închidă ochii"*. Dacă s'a trecut cu vederea, sau s'a neglijat închiderea ochilor şi pleoapele au întepenit, ochii se acopăr cu bani de argint, sau cu altă monedă.

După aceasta, mortul va fi spălat; se aşează pe un ţol pe jos şi se spală cu apă rece şi săpun. În acest scop sunt femei şi bărbaţi anume.

I se curăţă bine unghiile şi se taie, *„ca sufletul să nu'i fie dus de necuratul"*. Se chiamă bărbierul, care-l va bărbieri, iar briciul se va aşeza lângă mort în sicriu. Tot în sicriu se pune nuiaua cu care s'a luat măsura sicriului, apoi pieptenul şi săpunul întrebuinţate la toaleta mortului, *ca să le aibă pe ceea lume.*

După ce s'a spălat mortul, va fi îmbrăcat cu hainele lui de sărbătoare, femeile bătrâne îşi pregătesc încă din viaţă „cămaşă de moarte"; *„aşa se va prezenta în faţa judecătorului"*, apoi se aşează pe o laviţă între ferestrele dinspre stradă, sau pe masă, în odaia cea de către stradă, cu picioarele spre uşă.

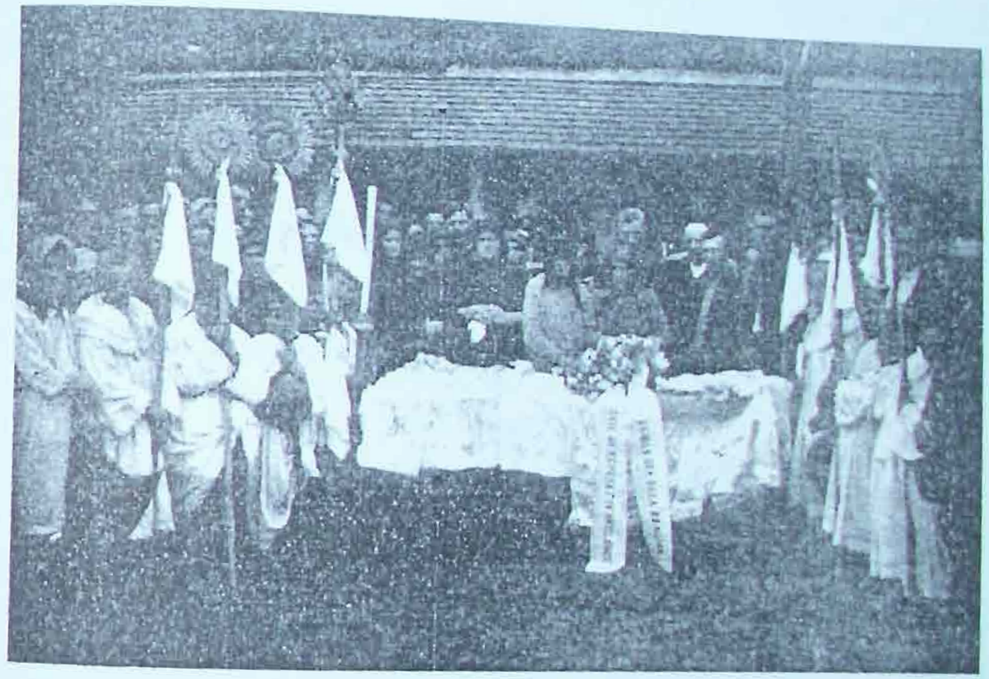

Şeitin. Prohodul ortodox român în curte. La capul mortului, femei cari „se cântă". În „şopru" preotul (cu barbă albă) Mercea Pavel („popa Paia"), mort în etatea de 96 ani în anul 1932. Celălalt preot este Ioan Nemet. La dreapta şi la stânga, copii îmbrăcaţi „dieci" cu „repizile".

Înainte de a se închide sicriul, se desleagă cârpa sau panglica de sub bărbie şi, împreună cu celelalte obiecte, va fi aşezată în sicriu. Brăcinarul din ismenele mortului va fi scos şi ascuns într'un loc ferit, *„pentru că nu e bine, şi va fi vai ş-amar de el, dacă ajunge legat pe ceea lume"*.

Mortul va fi aşezat pe laviţă (pe catafalc) şi în sicriu cu faţa în

sus, iar mâinile cruciş pe piept, aşezându-se în mâini o cruciuliță de ceară, *„pentru ca să i se lumineze cărarea către Rai"*.

Vara, în timpul căldurilor mari, se aşează sub sicriu în casă un ciubăr cu apă rece şi se lasă uşile şi ferestrele deschise, ca să nu se strice mortul şi să nu miroase greu. În timpul cât stă mortul pe laviță, dacă'i ies spume pe gură, acestea se şterg cu o batistă curată, din când în când, care va fi aşezată în sicriu. Tot pentru a nu mirosa, sau a neutraliza mirosul greu, se aduce în casă „lemnul Domnului", o plantă cu frunze înguste, lunguiețe, cu miros tare ca pelinul.

Rudele foarte apropiate (bărbații) umblă „cu capul gol" (descoperit), în timpul cât stă mortul pe catafalc, în semn de doliu. Tot în semn de doliu nu se bărbieresc în acest timp. Femeile îşi despletesc părul şi se învelesc cu cârpă neagră.

În tot timpul cât stă mortul în casă şi cât durează ducerea lui la mormânt, femeile rude apropiate „se cântă" (se bocesc) în versuri tânguitoare. În acest scop unii angajează femei pe plată.

OBICEI LA MORT

PRIVEGHIUL

(Dela învățătorul Uroş Totoreanu)

Seara, la privegherea mortului, se adună mai mulți prieteni şi joacă cărți, pe bani, ori pe nuci. După miezul nopții, li se dau colaci şi rachiu.

După acestea urmează glumile distractive:

Cei mai glumeți, se duc pe afară, fac nişte căciuli din scăieți (scai), de pe lângă garduri, vin cu ele pe furiş înlăuntru şi pândesc momentul, ca pe neobservate să le înghesuie pe cap la cei ce poartă părul mare, iar alții se reped şi le apasă pe capul acestora tot mai tare, încât scaieții se încâlcesc în părul lung, de cari nu se mai pot scăpa decât dacă se tund scurt.

Alt obicei: Un glumeț ia pe altul cu capul între picioare, iar altul dintre oaspeți, lovindu'l cu pumnul peste spate zice:

„Bijiria-ria,
Mânce'ți fundu râia,

Din râie să nu rămâie,
Până'n răsărit de Soare,
Să nu poți sta pe picioare."

Alte obiceiuri la mort:

După ce mortul se scoate în curte cu sicriul astupat, pentru a i se face prohodul, cel ce iasă mai pe urmă, repede închide uşa şi o încuie, *ca mortul să nu ducă după sine pe careva din casă*. Cei ce au însoțit sicriul la cimitir aruncă în groapă peste sicriu câte un bulgăr de pământ, *„pentru că aşa-i bine"*, şi bani, *„ca să aibă la vamă"*.

După ce ai casei se întorc dela mormânt, se spală cu toții pe mâini, apoi se adună cu toții în jurul vetrei focului. Aici iau „Alităul" (astupătorul cuptorului) dela gura cuptorului şi privesc cu toții în întunericul din cuptor, *„ca să nu le fie urât"* (fricâ).

În seara înmormântării, se aşează în camera unde a fost catafalcul, pe masă: un colac, un pahar plin cu apă, altul cu vin şi altul cu rachiu. În cealaltă zi de dimineața, toți se duc să constate din cari lipseşte ceva. Din ceea ce li se pare că lipseşte, se va da în ziua aceea de pomană la mormânt, ca semn că această beutură i-a fost pe plac mortului.

Cultul creștin ortodox și obiceiuri religioase în Nădlac

CULTUL CREŞTIN ORTODOX ŞI OBICEIURI RELIGIOASE ÎN NĂDLAC

(Revăzute de părintele Niculiță Mărgineanu)

1. SERVICIU DIVIN. - Biserica ortodoxă din Nădlac, până la anul 1864 fiind Românii împreunați cu Sârbii, avea limba liturgică slavă. Din acest an, Sârbii şi-au făcut biserică separată, iar Românii ortodoxi au început a servi numai în limba română.

2. HRAMUL BISERICEI. - Hramul bisericei este Sfântul Ierarh Nicolae. În preseara zilei Sfântului Nicolae (zis de popor: „Sânicori") se slujeşte seara (când se înserează) utrenia la vecernie; acesteia i se zice „Denie", iar în ziua sărbătorii se slujeşte numai Sfânta Liturghie.

3. ORDINEA ÎN BISERICĂ. - a) În *naia bisericei stau bărbații.* (Intrarea prin laturea dinspre stradă.)

b) *Femeile* stau în tinda bisericei (Intrarea pe sub turn.)

c) *Copiii* sunt aşezați în rânduri în fața stratenlor cântăreților.

d) *Cântăreții* iau loc în strane. Strana de-a dreapta şi strana de-a stânga.

e) *Scaunele* se dau în chirie la credincioşi, pe viață. Chiria este venitul bisericei. Actualmente avem: în naie, pentru bărbați, două rânduri de scaune atât de-a dreapta naiei, cât şi de-a stânga. Un rând pe perete şi alt rând în fața acestuia, paralel. La femei (în tindă), sunt scaune numai pe lângă pereți. Pe fiecare scaun se află afişat numărul curent al posesorului. Actualmente posed scaune în biserică: 94 bărbați şi 63 femei.

f) *A lua loc în strană* este o cinste pentru creştin (înțelegem stranele cantorilor). În strană, în afară de cântăreții cari intră de drept, mai sunt învitați şi oaspeți dintre notabilitățile comunei sau studenții.

Când întră în biserică un străin, oaspe rar, titorul (epitropul), sau altă persoană oficială, îl învită să intre în strană, ca astfel să înțeleagă cinstea ce i se dă.

g) *În strane,* fiind spațiu mare, sunt și scaune de închiriat, ca și în naie.

4. CANTORII *(Cântăreții).* - primesc salar pentru serviciile lor. Se permite și altor creștini ortodoxi să cânte, cari au învățat și simt atragere pentru aceasta.

5. TITORII *(Epitropii).* - A fi titor la biserică este cea mai mare cinste. El se alege dintre gospodarii cei mai de frunte și dintre cei care au viață curată în frica de Dumnezeu și respect față de cele sfinte. Titorului i se cere și garanție materială.

6. CORUL. - Există cor bisericesc organizat și salariat. Corul cântă tot a doua Duminecă și în sărbători. În sărbători mai mici și în duminicile în cari nu cântă corul, răspunsurile liturgice le cântă copii de la școala de Stat (școală confesională nu mai există). În general, copiii cântă la toate ecteniile și răspunsurile dela „Amin" până la „Fie numele Domnului", pe două voci, unisono.

În anul 1932, corul se compunea din 26 persoane.

Corul cântă liturgii puse pe note de: *Miclea, Dima, Lugojanu, Vorabchievici, Vidu.* Cea mai mare parte a cântărilor sunt de *Miclea,* un organizator renumit de fanfare și coruri în Bănat. Corul organizat de Miclea în Nădlac s'a desființat, iar în Mai 1932 s'a reorganizat de D-nii Gheorghe Precupaș, junior și senior, conform statutelor corale elaborate și aprobate de Consistorul Eparhial al Aradului.

7. PRESCURA. - O confecționează o femeie bătrână (iertată) văduvă, care are trecut și purtare morală exemplare; se numește *„prescurăriță".*

Prescura este pâine de grâu, fină, făcută ca și pâinea de casă, din aluat dospit.

Prescurărița primește pentru serviciile sale 600 lei anual și 4 m cubi lemne de foc. Pentru prescurile făcute credincioșilor la părăstasele acestora, primește dela fiecare cât binevoiește a-i da (100 lei, sau făină). În anul 1932 a fost prescurăriță Iuliana Mărgineanu, văduva lui Gheorghe Mărgineanu, care funcționează de mai mulți ani.

Pe prescură se apasă „pistornicul", o stampilă în formă de crucee, cu insignele: „IS". „HS". „NJ". KA". (Iisus Christos Învinge.)

8. NAFORA *(Anafora).* - La finea liturgiei, preotul iasă din altar, încă îmbrăcat ca pentru slujbă, și împarte credincioșilor „naforă". Nafora este prescură tăiată mărunt. Ca să ia naforă se prezintă numai

aceia cari nu au mâncat, n-au beut și nu au fumat până în acel moment.

Preotul împarte nafora fiecăruia câteva bucățele. Fiecare le ia cu mare grijă, ca nu cumva să scape câteva firimituri pe jos, și o mănâncă. Dacă cere, i se dă să ducă și celui care n'a putut să vină la biserică din motive bine justificate. În acest caz, nafora se duce într'o batistă albă, foarte curată.

La împărțirea naforei, preotul salută pe cel ce se prezintă a lua naforă cu: „Dumnezeu să primească sfânta rugăciune", și i se răspunde: „Primească Dumnezeu". Cei mai tineri, îndeosebi copiii și femeile, sărută mâna preotului când primesc nafora.

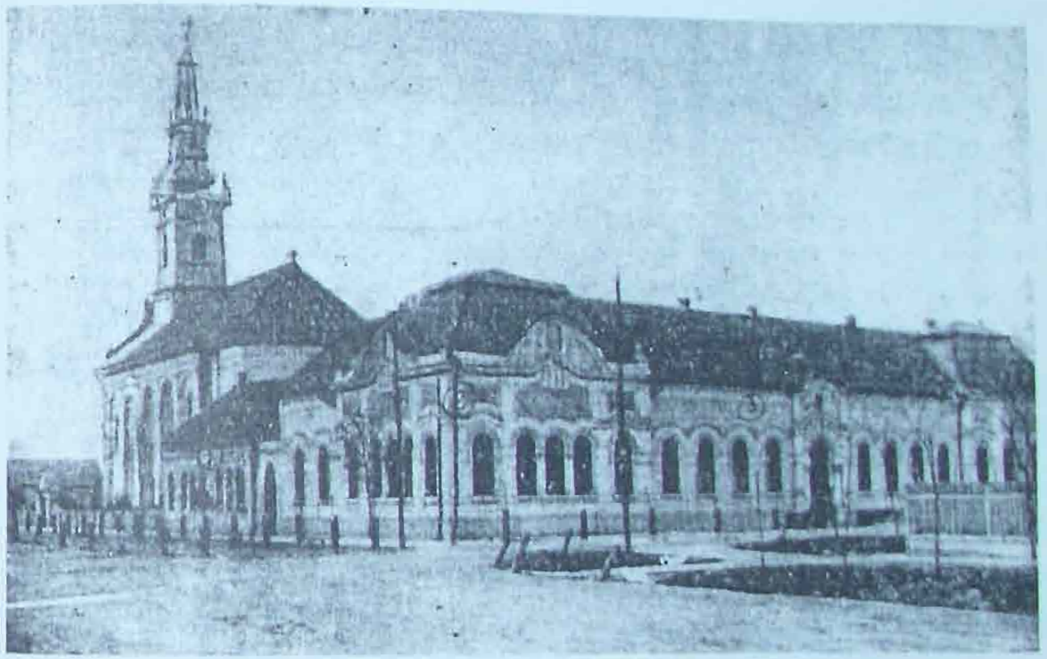

1) Casa culturală ortodoxă română; 2) Sala de joc (hora);
3) Una dintre școlile primare

În cazuri extraordinare, de ex., când pentru vre-o divergință particulară dintre preot și credincios, aceasta s'ar fi supărat, la împărțirea naforei este ocaziunea împăcării. Preotul spune câteva cuvinte înțelepte sau alese de iertare și împăcare; de cele mai multe ori o strângere de mână ajunge pentru a face împăcarea între preot și credincios.

9. APOSTOLUL. - Apostolul se cântă de către conducătorul stranei, iar vara, când nu este prelegere la școală, de un învățător, sau un cântăreț.

La sărbători, sau în duminici, învățătorul instruază copiii de la școală să cânte apostolul. Cel ce s'a pregătit cu săptămâni de zile înainte, când observă că se apropie momentul, intră în altar, se îmbracă cu stihar, sărută mâna preotului primind dela acesta binecuvântarea, apoi ia cu smerenie cartea din strană, în care a pus *„zăloaga" de tricolor românesc* la textul apostolului din ziua aceea, stă în fața altarului, cu picioarele pe amvon, și cântă apostolul. După ce a terminat, intră iarăși în altar și sărută mâna preotului, primind iarăși binecuvântarea. Acestea se întâmplă în fiecare Duminică, în cursul anului școlar.

La sărbători mari, textul apostolului se împarte între trei școlari, eventual a treia este o școlăriță. Cel dintâi (cam de pe clasa a IV-a) va sta în amvon, al doilea în mijlocul bisericii, iar al treilea între femei.

Cine ar fi în stare să descrie emoția cu care se fac acestea de către copii? Vocea lor tremurândă trădează cu câtă teamă și totodată cu câtă evlavie cântă fiecare textul său, și cine ar fi în stare să descrie bucuria cu care se întorc acești „eroi" între tovarășii lor, după ce au trecut peste sarcina aceasta grea, dar totdeodată plăcută și amuzantă. Copiii ceilalți îi privesc cu admirație, iar părinții se fălesc cu ei către prieteni. În ziua aceea, copilul acasă este mai alintat, face ghidușii mai multe; de altă dată era pedepsit, dar acum lăsat mai liber, fiind „eroul zilei", dar copilul rămâne de aci încolo plin de grijă, să nu cadă în disgrația învățătorului; el trebuie să'și sporească silința de a învăța; ar putea fi cel mai nefericit, dacă din pedeapsă nu i s'ar mai da voie să cânte apostolul.

10. RIPIZILE. - Există patru „ripizi" și patru „făclii" și una cu cruce, al cărei purtător are rolul de conducător. Ripizile sunt purtate de nouă copii îmbrăcți în stihare („dieci"). La diferite părți din Liturgie, se aranjează în rânduri de diverse formațiuni, corect, în pași cadențați, cu disciplină militărească.

11. EȘIREA CU CRUCEA *(Procesiunile)*. - Cu Crucea se iasă a doua zi de Rusalii la „holde" (țarini). În legătură cu eșirea cu crucea avem următoarele obiceiuri:

a) *Baldachinul și praporii*. Feciorii din sat se întrec, care să ducă praporii și baldachinul ce se ține deasupra preoților. Pentru aceasta se angajează de bună voie feciorii din familiile cele mai de frunte și cu respect față de cele sfinte.

b) La eșirea cu Crucea în țarina în care s-a semănat grâu se

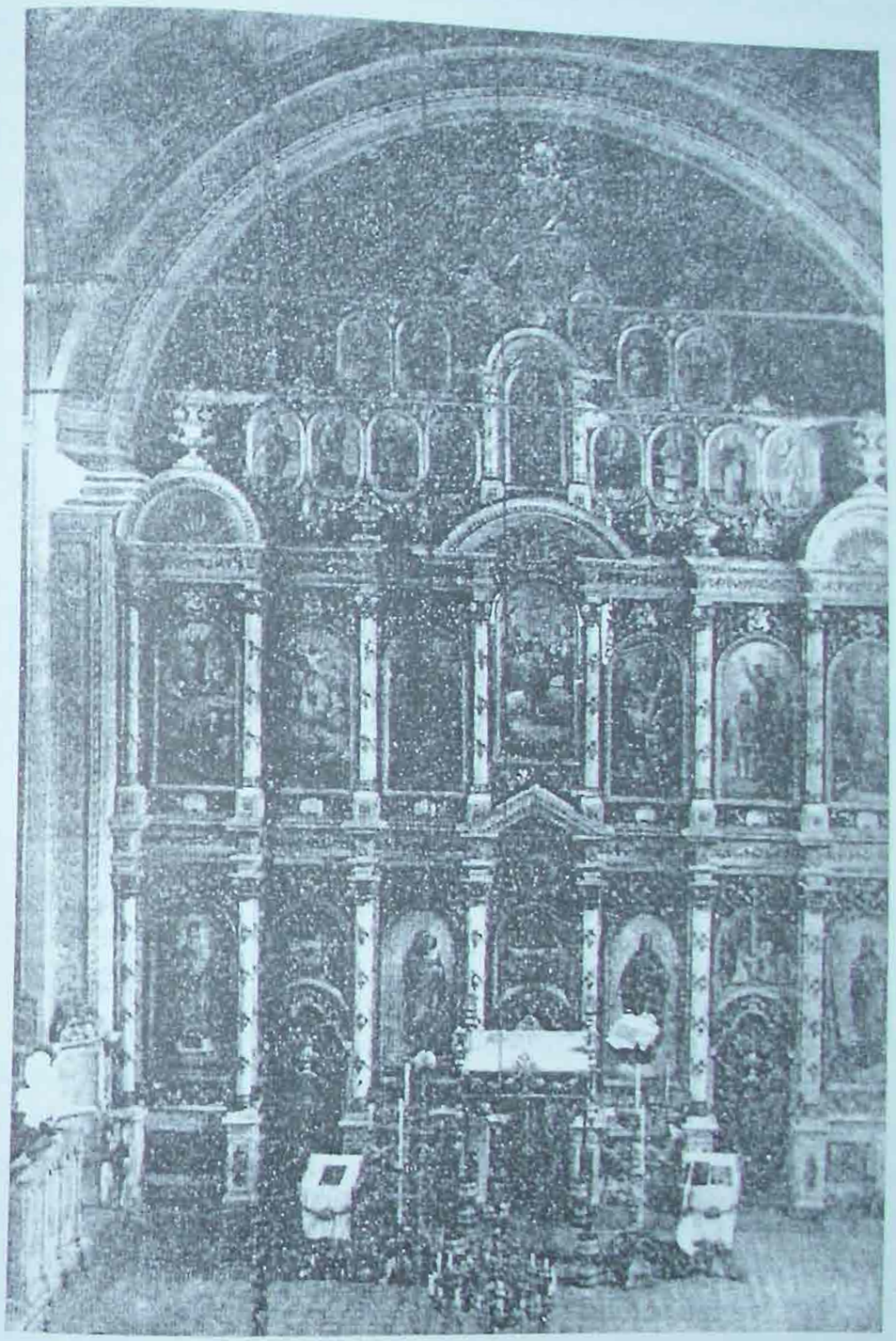

Iconostasul bisericii ortodoxe române din Nădlac.
Picturile de Zaiçu, sculptura de Iosif Bosioc.

obicinuieşte a se împleti cununi de grâu, cari vor fi agăţate pe crucea praporilor şi pe ale baldachinului.

c) Când se reîntoarce poporul de la ţarină la biserică, este aşteptat pe la porţi de gospodari cu corfe cu grâu. Boabele de grâu se aruncă cu mâna peste capetele credincioşilor, iar ei le prind cu mâinile şi cu pălăriile. Acestea sunt păstrate ca boabe aducătoare de noroc.

12. TRASCURILE. - În regiunea noastră, ca de altfel aproape în întregul Bănat şi pe Valea Murăşului, se completează parada bisericească cu bubuituri de „Trascuri". Peste Mureş, în Bănat, trascul se numeşte „Pivă".

Trascul este un mortier (tun mic), de calibru mic, turnat pe un postament solid orizontal, astfel ca ţeava mortierului să stea în sus, în poziţie de 45 grade. Se încarcă cu praf de puşcă, se îndoapă cu puţină hârtie, sau cu câlţi de fuior şi cu pământ, apoi se descarcă punând la canalul comunicativ de afară un cârlig înroşit în foc.

Acest obicei, se zice, este rămăşiţă de pe timpul când strămoşii noştri erau militarişti. Ei erau obicinuiţi mai mult cu mânuirea armelor, astfel, şi în manifestările lor religioase întrebuinţau sgomotul produs de tunul care le-a adus multă glorie în decursul veacurilor; ei şi astăzi se însufleţesc de bubuitul tunului.

La Paşti, la Crăciun, la Bobotează, la Anul Nou, dis-de-dimineaţă, la prima bătaie de toacă, sau la primul svon al clopotelor, nişte siluete de săteni se observă pe măidanul de lângă biserică la lumina roşietică a focului. Nici un moment nu trebuie să întârzie, ei sar, cum săreau strămoşii grăniceri la metereze. „Tunarul", aplecat puţin de spate, ca omul la lucrul serios, atinge cârligul de pulberea de puşcă de la canalul trascului, îşi dă capul la o parte, par-că şi l-ar feri de-o lovitură! ... O lumină ca de trăsnet crapă întunericul, iar bubuitul face să se cutremure tot satul, aducând aminte fiecărui creştin că *astăzi este sărbătoare mare ortodoxă*, să alerge dar, cu toţii la biserică în haine albe de sărbătoare, pentru că s'a împlinit vestea Evanghelistului Matei (XXIV.27): „Că precum fulgerul iese dela Răsărit şi se arată până la Apus, aşa va fi venirea Fiului Omului!"

13. VECERNIA. - Vecernia se face în fiecare sâmbătă la orele 15, respectiv în preseara sărbătorilor.

La vecernie vin foarte puţini credincioşi: câţiva bătrâni şi bătrâne.

La Paşti, în Sâmbăta Mare, Liturgia se începe cu vecernia. La

Crăciun şi Bobotează, la ceasurile după al nouălea, din ziua Ajunului până la stihoavnă, iar Litia dis-de-dimineaţă în Praznic, înainte de utrenie. În ziua Rusaliilor, la finele Liturgiei (pentru a doua zi).

Deniile se fac cu multă evlavie, iar la învălirea zilei cu noaptea, la Hramul bisericei şi în Postul Mare în Mercurea şi Vinerea din săptămâna a V-a şi în Joia Patimelor.

La denii vine toată lumea. Când se ascultă evanghelia, fiecare aprinde lumânarea ce o are în mână.

În Vinerea Mare, Mormântul Domnului se aşează în mijlocul bisericei, după ceasurile Patimilor, şi stă acolo până sâmbătă după Liturgie. În Sâmbăta Mare, îngroparea Domnului se face dis-de-dimineaţă, la orele 2, cântându-se cele 3 stări de podobie, apoi se înconjură biserica de 3 ori şi se termină utrenia.

Liturgia se începe cu vecernia, în această zi. Atunci se desface Mormântul Domnului de podoabe, rămânând numai masa cu icoana înmormântării Domnului până Duminică dimineaţa la orele 3, când unul dintre preoţi, fără ceremonie, având numai epitrafirul la gât, ia icoana lui Iisus, şi o duce în altar, unde o aşează pe prestol (pe masa de serviciu).

14. MĂRTURISIREA *(Spovedania)* şi CUMINECAREA. - Bătrâni se mărturisesc şi cuminecă în posturile de peste an, fiecare când vrea. La bolnavi, preotul merge la ei acasă pentru a-i mărturisi şi a-i cumineca. Copiii se mărturisesc şi cuminecă în postul Naşterei şi al Învierei Domnului (în sâmbăta Floriilor), având mare bucurie.

15. MASLUL. - („De este cineva bolnav, să cheme preoţii bisericei, să se roage pentru dânsul", Apostolul Iacob).

Maslul se face când creştinul este grav bolnav, chemând trei preoţi ortodocşi români. Dacă în comună nu sunt trei preoţi, bolnavul chiamă preoţii din comunele învecinate. Maslul se obicinuieşte a se face cu ocaziunea „Cercurilor religioase", profitând de prezenţa mai multor preoţi.

În afară de maslu, în comună se mai obicinuiesc următoarele rugăciuni: *sfinţirea casei, rugăciunea pentru ploaie în caz de mare secetă,* slujbă de ajutor când se revarsă Murăşul.

Când un creştin e grav bolnav şi nu are nici o mângâiere, nici speranţă de însănătoşire, preotul - la cererea bolnavului - vesteşte în biserică astfel: „Creştinul Teodor Nicolescu al Mariei zace greu bolnav

şi doreşte să ne rugăm: că dacă are zile, Dumnezeu să'i dea sănătate, iar dacă nu, Dumnezeu să'l slobozească."

16. POMENIREA ÎN BISERICĂ. - Se pomenesc în permanenţă foarte mulţi donatori, şi fondatorii.

Temporal se pomenesc vre-o 300 credincioşi anual. Familiile au pomelnice familiale (un caet cu numele membrilor de familie, cari sunt a se pomeni ocazional).

17. NAŞTEREA ŞI BOTEZUL. - Îndată după naştere, moaşa se prezintă la preotul paroh, aducând într-o sticlă cutrată *apă limpede şi proaspătă, pentru sfinţire şi pentru a i se ceti molitva moaşei.*

Botezul se face numai în biserică. Dacă din necesitate trebuie botezat un copil, aceasta o face moaşa, sau bătrâna ori bătrânul cel mai apropiat, ţinându'l pe mână, zicând „Tatăl nostru" şi închinându'l către Răsărit. La botez, preotul toarnă pe capul copilului apă proaspătă (nu'l scufundă).

Intrarea în biserică. Mama vine cu noul născut, la 6 săptămâni, într'o duminecă, la biserică. Aici înaintează cu el până în mijlocul bisericei, unde preotul, îmbrăcat pentru ceremonie, îl ia în braţe, înaintează cu copilul în faţa iconostasului, unde se rosteşte: „Acum slobozeşte pe robul tău cu pace ..." Dacă e băiat, preotul poartă copilul prin altar, dacă e fată, nu intră cu ea în altar. Apoi depune copilul pe amvon, de unde îl preia mamă-sa.

18. CĂSĂTORIA ŞI NUNTA. -

a) *Logodna religioasă* se face imediat înaintea cununiei, în biserică, în faţa altarului. Există însă obiceiul de a face *„credinţă"*, de către preot, acasă la miri, fără ceremonie religioasă (se ţine predică şi se binecuvântă).

Publicaţiile se fac într'o duminecă sau sărbătoare, la Liturgie, sau şi de trei ori în trei duminici consecutive.

b) *Cununia.* Mireasa se îmbracă în hainele ei obicinuite la sărbători, cu deosebirea numai că'şi aşează pe cap voalul de mireasă, numit „şlaier". Mirele asemenea în haine obicinuite de sărbătoare.

Tânăra pereche după ce a ajuns în faţa mesei de serviciu divin din mijlocul bisericei, nănaşa (nuna) aşează pe capul mirilor o ştofă, cadoul miresei, ajungând astfel ambii sub un coperiş, par c'ar fi sub umbreală comună. Ştofa aceasta se numeşte *„Privez"*. Preotul apoi pune peste ştofă pe capul mirilor „cununiile" (coroanele). După nuntă,

mireasa îşi croieşte din „privez" haină de sărbătoare.

La cununie, preotul ia mâna fiecărui tiner în parte, o pune pe crucea aşezată pe evanghelie şi astfel cere să „mărturisească" („să făgăduiască") *credinţa soţului, respectiv soţiei, „până la moarte, şi la bine şi la rău". „Aşa să-mi ajute Dumnezeu!"* După acestea, înainte de înconjurarea mesei, leagă mâna dreaptă a mirelui cu mâna dreaptă a miresei, ţinându-se mână'n mână.

19. MOARTEA ŞI ÎNMORMÂNTAREA. - Poporul din Nădlac - ca toţi Românii - crede în nemurirea sufletului. „Sufletul mortului se duce la Dumnezeu la judecată", dreptaceea îndată ce s'a mutat dintre

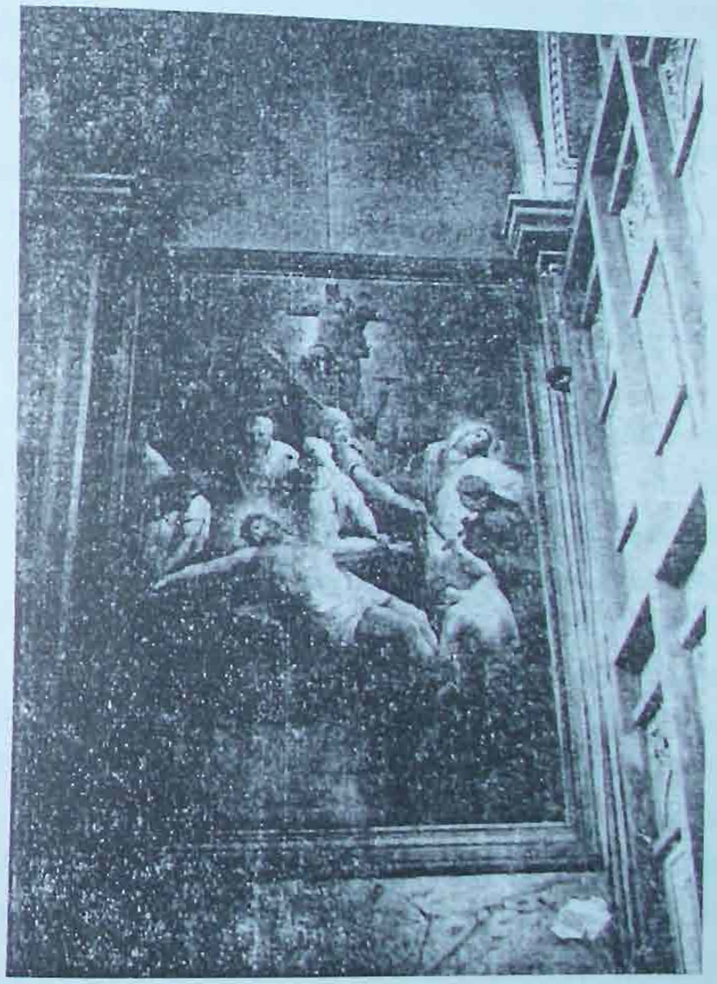

Foto: Şildan, 1932

Pictură de Zaicu.
Răstignirea. Pictură în altarul bisericei ortodoxe române din Nădlac

cei vii, *clopotele vestesc întregului sat, moartea.* Se trag rar, cu întrerupere („ca la mort"). După cum se fac întreruperile, se ştie dacă a murit un

bătrân sau un tiner. *Două întreruperi (cu un clopot mare), femeie, trei întreruperi, bărbat, urmând apoi cu toate clopotele. După copil trage un clopot mic.*

Preotul este anunțat să meargă la sicriu şi să citească slujba numită *„stâlp"* (citire din evanghelia unui evanghelist, apoi din altul, la alt stâlp).

Cât timp se află mortul „pe laviță" (catafalc), preotul citeşte stâlpi; după posibilitate, 2, 3, 4 înainte de masă, şi după masă câte unul.

Prohodul se face scoțând sicriul acoperit în curtea casei mortului. Aici se spune şi predica şi „se cere iertăciune" şi „rămas bun" dela cei rămaşi. Pentru unele persoane, prohodul se face în biserică.

Stări. Pe drumul parcurs până la mormânt, se fac opriri: pe la răscruci, eventual lângă casa rudelor sau lângă casa de care mortul a fost legat în viață prin amintiri şi interese.

Bocete. Femeile „se cântă" după mort în versuri şi melodii jalnice, amintind în poezie duioasă întreaga viață pământească a mortului. Se obicinuieşte a împroviza elegii, în cari se cântă viața mortului şi se zice bunul rămas pentru urmaşi. Elegia aceasta se numeşte „Hora mortului".

Muzica. Unii înmormântează pe cei decedați însoțind cortegiul cu muzica. Muzica de lăutari-țigani, cântă marş funebru, iar la mormânt se trage din vioară cântarea ce i-a fost mai plăcută în viață. Dacă mortul a fost necăsătorit (este de remarcat că se zice „mort", fie bărbat, fie femeie), cei cari au dus mortul, feciori şi fete, se întorc la casa rămasă şi joacă jocuri de nuntă.

Pomana. După înmormântare, preotul se înapoiază la casa mortului, pentru a sfinți mâncarea şi obiectele ce se dau de pomană, dacă este învitat. În acest scop, familia face pregătiri anume.

La pomană se învită, încă dela „morminți" (cimitir), rudele, vecinii, prietenii şi cunoscuții. Între mâncări se obicinuiesc cântări religioase, la începutul şi spre sfârşitul mesei.

În timpul cât mortul stă pe catafalc şi cât timp durează pomana, oamenii se salută: „Dumnezeu să-l ierte!" Se răspunde: „Ierte-l Dumnezeu."

Poporul se exprimă astfel: „Pun pomană" sau „Fac pomană". Pomana se pune la 6 săptămâni, la ½ an şi la 1 an.

Parastasul se face în zi de sâmbătă, la termenul obicinuit, în

biserică, cu prescură anume şi grâu fiert îndulcit, apoi sticla cu vin şi lumânări implântate în colac (în prescură). Se adună rudele şi cei învitați la pomană (se face pomană) la biserică. De la biserică, merg cu toții acasă, unde se servesc cele mai alese mâncări, întru pomenirea mortului.

Pausul. Copiii săraci, timp de 9 zile, sau 6 săptămâni, cară apă pentru un anumit mort, pentru plată. Umple un ciubăraş cu apă dela fântână şi'l duce la mormânt, unde'l varsă pe mormânt.

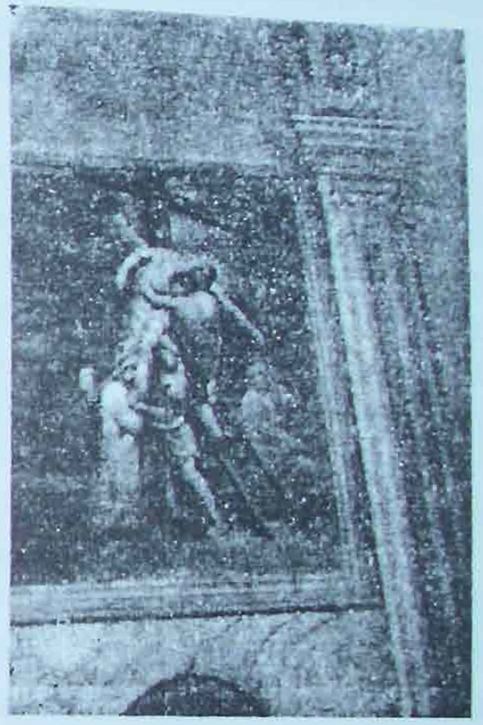

Foto: Şildan, 1932

Pictură de Zaicu.
Luarea de pe Cruce. Biserica din Nădlac

Paus se numeşte şi rugăciunea dela casa mortului, înainte de masă cântându-se „Cu Sfinții odihneşte sufletul robului Tău ..." şi se ridică un colac anume făcut (se face şi grâu fiert - colivă). Ridicarea pausului se face astfel că preotul, în decursul cântării, ia colacul şi'l mişcă în sus şi în jos în tactul cântării. Cei prezenți pun mâna cu toții pe pomana adusă, iar dacă nu încap toți, ating brațele celui ce a ajuns să pună mâna pe colac. La sfințirea crucii dela mormânt, de asemenea, se ridică paus, udându-se de către preot mormântul cu vin, în forma crucii.

Când se pune crucea nouă. crucea veche provizorie nu se aruncă, ci se lasă la mormânt lângă cea nouă, până putrezeşte dela sine.

20. ALTE OBICEIURI RELIGIOASE.

a) *Apa sfinţită la Bobotează* este păstrată într'o sticlă, la fiecare casă; aceasta nu se strică nici odată şi se întrebuinţează pentru a stropi cu ea.

b) *Busuiocul* cu care stropeşte preotul casa la Bobotează sau la sfeştanie este purtător de noroc. Feciorii şi fetele iau câte un fir din mătăhuz şi'l păstrează de noroc. Unele familii, la ocaziuni de acestea, pregătesc un mătăhuz de busuioc legat frumos cu panglică tricolor, ca să'l schimbe cu preotul când soseşte pe la ei, al cărui buchet s'a cam micşorat, dând atâtea fire de noroc.

c) *La Sântoader* se fierbe grâu şi se îndulceşte. Gospodarii taie coama mânzilor, ca să crească mai frumos. Fetele tot atunci îşi retează părul, ca să crească mai bine. Pe vremuri, fetele strigau dimineaţa în zorii zilei de Sântoader: *„Sântoadere, Sântoadere, dă cosiţa fetelor, câtu-i coada iepelor!"*

d) *În ziua de „Schimbarea la faţă" (6 August)* se aduce la biserica din primul rod al viei, struguri copţi.

e) *La Rusalii* se împrăştie iarbă prin biserică.

f) *La Florii*, preotul dă fiecărui creştin care vine la mir câte-o ramură de sălcuţă.

În sâmbăta Floriilor se aduce sălcuţa din luncă, cu paradă, la care se pleacă înainte de vecernie cu procesiunea şcolarilor. Copiii şi cântăreţii cântă pe drum: *„Învierea cea de obşte..."* (troparul Floriilor). Preotul le iasă în faţa bisericei în cale, cu cădelniţa şi icoana Întrării Domnului în Ierusalim, îmbrăcat în ornate bisericeşti. După întrarea în biserică, urmează serviciul vecerniei.

g) *La Rusalii*, curtea bisericii şi interiorul se împodobesc cu crengi de plop şi iarbă verde pe jos. Se obicinuieşte a se face cununiţe de iarbă, pe cari creştinii le duc acasă şi le aruncă pe acoperişul casei. *Dacă cununa se opreşte pe coperiş, înseamnă noroc pentru cel ce a aruncat-o, sau, dacă e fată, se va mărita în anul acela, ori va avea viaţă lungă etc. Dacă cununa cade de pe coperiş, înseamnă contrariul.*

h) *La Paşti*, oamenii se salută: *„Christos a înviat!"* şi se răspunde. *„Adevărat c-a'nviat!"* în Bănat, peste Mureş, se răspunde şi: *„Credem c-a'nviat!"*

Fiecare familie fierbe ouă de găină, pe cari le vopseşte, de regulă cu coloare roşie. Unele se vopsesc astfel că se introduc foi de ceapă în apa fierbinte, cari dau oului culoare ruginie. La biserică, fiecare creştin aduce ou roşu. Unii împistresc ouăle cu desemnuri. Peste tot domineză obiceiul de a se ciocni cu ouă. Unul ţine, altul dă („vârf şi cotor"). Cel ce sparge cu oul său pe al adversarului, îl ia, fiind câştigul lui. Se mai obicinuieşte un joc: Unul ţine oul între degetul arătător şi cel mare, iar adversarul dă cu un ban astfel ca să'l împlânte în ou din asvârlite. Dacă reuşeşte, oul este al lui, dacă însă nu, banul este al celuilalt.

j) *La Crăciun*, copiii de şcoală, instruiţi de învăţătorul, umblă *„cu steaua"* pe la prieteni şi cunoscuţi. Îmbrăcaţi în haine cum se crede că ar fi fost cei trei Crai dela Răsărit şi Irod, arată în faţa privitorilor scena petrecută între Irod şi cei trei Crai (magi). Între ei se află şi „Îngerul", care duce steaua împodobită, apoi nu lipseşte dintre diletanţi un om mai în etate, ca să'i apere de câini, să le ducă pungulita cu banii adunaţi şi sacul cu darurile căpătate. Acesta se numeşte *„Iapa"*, apoi o mulţime de copii din sat, curioşi, se iau după ei din casă'n casă.

k) *La biserică* se merge întotdeauna îmbrăcat cu hainele cele mai frumoase, iar în mână se ţin flori şi busuioc. Cel ce nu are flori, primeşte dela cine'i dă.

l) *Femeile* n-au voie să între în altar.

m) *În altar* poate intra, în afară de preot, şi alt bărbat, însă prin faţa prestolului nu are voie să treacă. „Crâsnicul" (îngrijitorul bisericei), care mătură, întinde mătura dela colţul prestolului, dar nu trece nici odată prin faţa acestuia.

n) *Învierea*. La biserică există toacă numai de lemn. Cu începere din seara de Joia Mare, încetează clopotele în semn de doliu adânc. Credincioşii se cheamă la rugăciune cu toaca de lemn (din paltin), montată în turn deasupra clopotelor la o înălţime de circa 35 metri, dar în dimineaţa zilei Învierei, pe la orele două, se înconjură biserica, se trag clopotele din turn, cari răsună într'o armonie foarte plăcută (şi tragerea clopotelor este artă), ele se trag cu măestrie să sune a bucurie. Cântăreţii cântă în cor cântarea Învierei, apoi cu toţi credincioşii, având lumânările aprinse, înconjură biserica de trei ori, iar nelipsitele trascuri bubuie unul după altul, vestind Lumei întregi: *„Christos a înviat!"*

După înconjurarea bisericei, poporul se opreşte în faţa turnului,

iar preoții sub turn, în fața ușei, fac ceremoniile de Înviere („Precum se stinge focul să se stingă, precum se topește ceara de fața focului ..." etc.), preotul înaintează după acestea spre ușă, care se deschide larg, iar poporul intră în biserică în urma preotului cântând: „Christos a înviat", cum ar întra o armată învingătoare într'o cetate cucerită.

În timp ce se petrec cele de mai sus, *icoana înmormântării* (care era așezată pe masa mormântului desfăcut de podoabe sâmbătă) a fost luată de către un preot și dusă în altar pe prestol, unde va sta până la vecernia din sâmbăta Înălțării Domnului („Ispasul" sau „Ziua eroilor"), când preotul o așează în diaconar, simbolizând Învierea din mormânt a Domnului Iisus, petrecerea pe Pământ 40 de zile și Înălțarea la Cer.

În dimineața Învierei se iau jos „Ușile Împărătești" (cele două uși din mijlocul iconostasului) și se reașează la vecernia din sâmbătă Duminicei Tomii.

o) *Lumânările* se pun în sfeșnicele din fața altarului, la praznice, întru pomenirea morților.

Jocuri de copii

JOCURI DE COPII
(Adunate prin Uroș Tortoreanu)

Copiii se joacă: „De-a poarca" (ca și Golful Englezilor), „De-a popicu", „Roata", „Delia", „Dandula", „Cuțcatu", „Jocul cu penițele de scris", „De-a bumbii", „Cârpuța", „Măistorița", „De-a tupu" (V-ați ascunselea). În timpul din urmă, aceste jocuri aproape toate au dispărut.

„De-a tupu"

Mai mulți copii pun degetul arătător pe genunchele unuia dintre copii și zice:

„Umilia Judilia,
Judecata Precupata,
Repciuni Crepciuni,
Siminic aleargă-n câmp!"

Sau:

„Unu-n mine, doi în tine,
Sarcina barcina, Loboda,
Pecica-n cioc,
Sări în foc!
Mâncă coada lu pățoc!" (Pățoc = șobolan)

Sau:

„Unu-mai, dunu-mai,
Tri-dear, Vi-dear,
Sărăria Cute-tai,
Polomida Polomai,
Tutconi,
Jupunet,
Călăreț,
Bucti!
Tupița!"

acela care rămâne pe urmă cu degetul este vătaful, tupul, baba oarbă;

după felul jocului.

Alt Joc

Copiii ţinându-se de mână în cerc, unul la mijloc, cântă:

„Schenii, Schenii,
Logre nicen,
Nicen dovre,
Schenii, Schenii,
Totcolenii,
Mindenii,
Şapte Ungurenii
Lepcica!"

„Jocul cu bumbii"

Se face o groapă în pământ. Toţi aruncă banii, ori bumbii spre groapă. Cel al cărui ban sau bumb (nasture) este mai aproape de groapă, aruncă cu degetul cel mare banu sau „bumbul" spre groapă zicând:

„Stric! Strac! Stroc!"
STROMBERT!"

banii sau bumbii căzuţi în groapă sunt câştigaaţi de cel ce i-a putut introduce.

„De-a prinsa"

Când se alege cel ce trebuie să alerge după ceilalţi, alegerea se face astfel:

Se aşează copiii pe un rând, apoi unul spune versul de mai jos, punând degetul pe pieptul fiecărui copil, la pronunţarea fiecărui cuvânt:

„Enţii menţii,
Şopotenţii,
Trivai, şopotai,
Ere, bere,
Buzighere,
G R I Ţ!"

Pe cel care cade „Griţ" trebuie să fugă după tovarăşii lui, cari aleargă în toate părţile, şi să-i prindă.

Altă alegere:

„Unu, doi, trei, patru, cinci, şase, şapte, opt, nouă, zece,
Ş-on berbece,
Ş-on ţap,

Ş-o lăduncă (lăduncă = luntriţă, traistă mică)
Să se ducă
P-on fir de mătasă
Pân' la el acasă!"

Jocul „Cucuvama"

Copiii adună „imală" (noroi din drum), din drum sau de pe marginea belţilor. O frământă bine, apoi fac o grămadă câtă pot ei ţinea în pumni, rotunzind-o. Acestui glob i se face o gaură împlântând pumnul în el, încât ia forma unei cesti fără toartă. Câţiva copii ţin *„Cucuvamele"* acestea în mână, apoi zic cu toţii în cor:

„Cucuvamă, vamă,
Pif! Poc!
Cât un căldăroc!"

când termină cuvintele „Cât un căldăroc", ca pe o comandă, trântesc cu toţii de odată „Cucuvama" - ce o ţin pe palme - cu gura în jos de pământ, copiii fluieră una hăiduceşte din degete, iar „cucuvama" trosneşte prin presiunea aerului şi crapă lăţindu-se plăcintă pe pământ.

Cuvântarea Melcului

Când află copiii un melc, îl ia unul între degete, prinzându-l de casa lui, şi cântă cu toţii în cor:

„Melci, melci,
Codobelci!
Ieşi afară,
Şi te-nsoară
După fata lui Nicoară!"

„CIBIRIGA"

„Cibirigă" se numeşte la noi „Mama ruţă" sau „Baba ruţă". Copiii pun degetul în faţa „cibirigăi", ca să urce pe degetul lor, şi zic:

„Cibiriga, riga,
Încontro-i sbura,
Acolo te-i mărita!"

„Cibiriga" se urcă pe deget în sus până'n vârf, de unde îşi deschide aripioarele şi'şi ia sborul într'o direcţie. În direcţia aceea „se va mărita".

Strigături

1. La Nuntă.
2. La „Gioc” (horă)

STRIGĂTURI

(Culese cea mai mare parte cu ajutorul tinerului țăran
Teodor Păteanu din Nădlac)

În timpul jocului, jucătorii *„descântă”* (strigă) în versuri glumețe. Acestea sunt de regulă caricaturizarea multor defecte, biciuiesc, prin epigrame la adresa „eroilor zilei”, părțile lor slabe, iar altele sunt cuvinte de dragoste.

1) *La nuntă („Uspăț”)*

„Frunză verde din cărare,
Bucură-te, soacră mare,
Că ți-o veni noră-n casă,
Și ți-o țese pânză deasă,
Cu bătează de bumbac,
Și-i purta un cioc de drac!”

„Uiu-iu, pă patu gol,
Că mireasa n-are țol,
Da i-o face junele,
Când o tunde cânele!”

„Frunză verde de cireașă,
Dulce-i gura de mireasă.

Frunză verde de căpșune,
Dulce-i gura și la june,
Mireasa, ea ne-ar ști spune!”
„Hop! hop! hop!”

2) *La horă („gioc”)*

„Fetele dela Nădlac,
Vai Doamne, da mult îmi plac!

Au o față durdulie,
Tumna cum îmi place mie.
Trupu-i nalt și subțirel,
Par-că-i tras printr'un inel.
Ochii negri ca și mura,
Frumoasă-i, țucu-i gura!
Sprincenele trag a vânt,
Ochii mă bagă-n pământ.
Cât oi fi ș-oi trăi,
Tăt nădlacană-oi iubi,
De-ai umbla în Lumea largă,
Nu-i altă fată mai dragă,
Nici să-ți râdă-așa pe plac,
Ca fetele din Nădlac!"

„Tune dracu-n tine, bade,
Și-n zobonu tău din spate,
Și în cel ce l-o cusât,
Dragi ne-am fost și ne-am urât!"

„Hop, hop, hop, hop și iară hop!"

„Nu gândi, bade gândi,
Că la tine-oi lăcomi.
La cismele celi cu foi,
Sutile ceești detori?"

„Ho, hop, hop!"

„Însoară-te măi bădiță,
Nu-umbla bitang pă-uliță, (bitang = pustiu)
Azi mâne-i îmbătrâni,
Fetele te-or părăsi.
Însoară-te bade, însoară,
Nu te mai face cu boală! (cu boală = îndărătnic)
Treizeci d-ani ai împlinit,
De când tot ai holteit.

Frunză verde de ovăz,
Până când mai vreai să șăzi?
Că fetele s-ar mărita,
Nu mai tăt pot aștepta!"

„Vinde-ți bade cismele,
Și-ți plătește sutele,
Ș-apoi vină și că cere,
Cu ce-ai acas' și cu-avere,
Nici atuncia nu oi mere!"

„Hop, hop, hop!"

„Nu gândi, bade, gândi,
Că la tine-oi lăcomi.
Rădăcina florilor,
Crăcitu feciorilor!"

„Hop, măi hop! și iară hop!"

„Pe la moara lui Crăciun,
Fac fetele rugăciuni,
Să le vină apa-n uşă,
Să le spele de cenuşă."

„Hop, hop, hop!"

„Mândra me-i cu fodre mari, (fodre = încrețituri)
Cismele-s de tină tari."

„Hop, hop, hop!"

„Hainele de brâu în sus,
Luate-s pe cucuruz,
Hainele de brâu în jos,
Luate-s pe grâu frumos.

Hop, hop, hop, hop, măi! hop!"

„Mândru-i stă mândrii-mbrăcată
Cu hainele dela şatră,
Da mai bine că i-ar sta,
Să le fi făcută ea!
Huiu-iu, iu, iu, Hui, hui!"

„Săracile şătrile,
Cum îmbracă fetile.
Dă n-ar fi jidov cu şatră
N-ai vedea fată-mbrăcată!"

„Hop, hop, hop!"

„Ce folos, fată, de tine?
Te gată maică-ta bine,
Mei la joc, nu joci cu nime,
Vini acasă supărată,
Te puni la cuptor pe vatră,
De ciudă şi de amar,
Ţi-asvârlişi zadia-n jar. (zadie = şorţ)

Ho, hop, hop!"

„Zi mă! zi măi mujicaş, (mujicaş = muzicant)
Că la vară ţi-oi da caş,
Şi de nu mi-i zice bine,
Dracu-o băga caş în tine?

Hop, hop, hop! şi iară hop!"

„La călcâiu cismei mele
Şede dracu ş-o muiere,
Şi mă-nvaţă să fac rele.

Hop, hop, hop!"

„Bate cizma n-o cruţa,
Că d-aceea-i dat bani pe ea!

Hop, hop, hop!"

„Când eram pe vremea mea,
Şapte mândre-mi trebuia.
Dar amu, sărac de mine,
Şi de una-mi pare bine.

Hop, hop, hop!"

„Mândra me de astă vară
Mă roagă s-o iubesc iară.
Da io nu-s fir de săcară,
Ce-am urât să iubesc iară.

Hop, măi, hop, şi iară hop!"

„Mândra-i naltă, rochia-i albă,
Cum m-aş da cu ea pân nalbă.
Nalba face lăstărei,
Mândra face feciorei,
Lasă facă, că-s ai mei!

Hop, hop, hop şi iară hop!"

„Păstă Murăş, păstă tău,
Ard două lumini de său.
Ziua ploaie, noaptea ninge,
Nime nu le poate stânge,
Numa mândra când mă strânge.

Hop, hop, hop!"

„Câte fete-s pe la noi,
Fă-le Doamne tăte oi,

Şi pe mine păcurari,
Să le port vara pân flori,
Şi iarna pân şezători.

Hop, hop, hop!"

„Cine doarme tătă noaptea,
Nu-i păcat că-i vine moartea!
Cine n-are mândruliță,
Duce viața ca-n temniță,
Nici mort nu-i şi nu-i nici viu,
Duce viața ca-n pustiu!

Hop, hop, hop!"

„Bată-l Dumnezeu bărbat,
Tată noaptea-m fu pân sat,
Şi vini cu capu spart.
Sece-i mâna cui o dat,
Că ce nu l-o dăspicat?!"

Cântece

1. Colinzi la Crăciun.
2. Bocete.
3. Cântece lumeşti.
4. Cântece de joc.

COLINZI („Corindă")
(Culese de Pavel Covaci, student)

PE ȚĂRMURI DE DUNĂRIȚĂ
(din Nădlac)

„Pe țărmuri de Dunăriță,
Este-o dalbă chiliuță,
Flori dalbe, lăr de măr! (refren)
Da-n colibă cine şade?
Părăschie fată dalbă.

Da de lucru ce lucrează?
Pumnăraşi tăicuți-so,
Mânecuțe mânia-sa,
Năfrămuță frați-so.

Părăschie fată dalbă,
Fă-mi şi mie d-o năframă,
Că-ți dau oi şi-ți dau şi boi,
Ți-oi da munți cu bani mărunți.

Nu-mi da oi şi nu-mi da boi,
Nu-mi da munți cu bani mărunți,
Ce-mi dă cel voinic d-aseară:
Şade-n bâtă răzămat,
Zice-n fluer fermecat."

Colindă

(Auzită de studentul Pavel Covaci dela moşul Petru Bărbuţ)

„Doamne Iisuse Christoase,
Tu eşti noauă zori frumoase,
Şi raze prea luminoase,
Cel din cer te-ai pogorât.

Pentru-alui Adam greşală,
Toată lumea fu-n perzală.

Adam dacă a greşit,
Domnu din Rai l-a gonit.
În pară de foc nestinsă,
În poarta Raíului pusă
Străji, să-l străjuiască,
Pe Adam ca să-l oprească.

Adam începu a plânge,
Şi cătră Eva a zice:
O amara mea soţie,
Tu-mi făcuşi aceasta mie,
Despre Domnul meu scârbie.

„Adam apucă a plânge.
Satana dacă-l vedea,
Pe Adam de cum plângea:
Taci, Adame, nu mai plânge,
Ce fă pe cum io ţi-oi zice,
Lasă pământ nu munci,
Nici cu trudă nu trăi.
Ce te du la Raiul tău,
Ce ţi l-a dat Dumnezeu.

Adam începu a plânge.
Satana dacă-l vedea
Pe Adam de cum plângea,

Începu a-l ocărâ.
Şi-apoi ea (Satana) cu glas mai blând,
Ca să-l mai înşele vrând:
Făgăduieşte-mi tu mie,
Pruncii ce vor fi dintâie,
Ai mei să fie."

Colindă

„Noi umblăm să corindăm,
Pe Christos ca să-l aflăm.
Pe Christos noi l-am aflat,
În iesle de boi culcat.

Şi câţi boi la iesle sânt,
Atâtea lumini arzând.

Sus în albul Răsărit,
Mândru pomuţ, or sădit,
Şi la vârf mândru-a rodit.
De la vârf l-or scuturat,
La mijloc mere-o legat.

Su umbruţa pomului, (su = sub)
Scrisu-i patu Domnului (scris = sculptat şi pictat)
Dar în pat cine-i culcat?
Un fiuţ mândru curat,
De Maica Sfântă lăsat. (lăsat = orânduit)

Maica Precestă grăi:
Scoală fiuţ nu durmi,
Că de când tu c-ai durmit,
Florile te-or năpădit,
Ierbile te-or îndrăgit."

Colindă

„Ciucur verde de mătasă,
Hoi, Leru-i Doamne! (refren)
Slobozi-mă gazdă-n casă,
C-afară ploaie de varsă,
Şi murguţu-i ciumpăvit
Şi el trebe potcovit,
Cu potcoave de colac,
Cu ciocan de cardaboş.

Să fii gazdă sănătoasă,
Să plăteşti colinda noastră."

Colindă
de pe câmpia Aradului

„Colo sus la Răsărit,
Domnului, Doamne! (refern)

Două stele s-or ivit.
Da nici alea nu sunt stele,
Că-s două surori d-a mele.
Una râde,
Focu stânge,
Una plânge,
Focu-aprinde.
Da to soro de ce râzi?
Da cum frate să nu râd,
Că măicuţa aşa-mi zicea,
Că pe mine să mă dea,
Colo sus la Răsărit,
Unde-i locu mai ivit.
Da tu soro de ce plângi?
Da cum frate să nu plâng,
Că măicuţa aşa-mi zicea,
Că pe mine să mă dea,

Colo jos la scăpătat, (* scăpătat = Apus)
Unde-i locu mai uitat."

Bocete
(Culese de Pavel Covaci, student)

După ce se aşează mortul „pe laviţă" (pe catafalc), cât timp stă în casă şi când se petrece la mormânt, femeile rude cu mortul „se cântă" (se bocesc), în versuri cu melodii tânguitoare.

Bocet după fată mare

„Draga mea lumin-aprinsă,
Bătu vântu şi mi-o stânsă!

Ce te-ai dragă supărat?
Nu-ţi place cum te-am gătat? (gătat = gătit)
Cu şlaier* cu floare-aleasă, (şlaier = voal)
Cum îi data la mireasă.
Cu şlaier şi cu cunună,
Să-ţi fie inima bună.

Cine truda-o mai văzut,
Prunu vara fără prune,
Şi mireasa fără june?" (june = mire)

Bocet după fecior mare

„Dragu nost tineru nost!
Dragu nost junele nost!

Ce te-ai dragă supărat?
La cununie-ai plecat?
Ai plecat la cununie ...
Şi te duci fără soţie?!

Hai arată-ne mireasa,
Că iacă se umplu casa. (s'a umplut de vizitatori)
Că măta ar fi făloasă
Că şi ea-i cu noră-n casă.

Cine truda-o mai văzut
June gata de mireasă,
Şi să-l plângă tăț din casă?!"

Bocet după mamă

„Da uită-te roată-n casă,
De vezi lacrămi cum se varsă!
Cum te plângem neîncetat,
Casa-i plină de bănat. (bănat = jale)
Grădina-i cu floricele
Şi ocolu-i plin de jele." (ocolu = curtea)

„Plângem tăți nu băgăm samă,
Astăzi îngropăm o mamă!

Mamă dela patru prunci!
Mamă dragă, un-te duci?!
Că de astăzi încolea,
Pruncuții te-or tot striga,
Şi ei te-or striga pe nume,
Da tu nu-i mai fi pe lume.
Fața-n palme şi-or ascunde,
Ş-or îndălui a plânge. (îndălui = porni)

Mamă e nume frumos,
Umple casa de miros.
Când zici 'Mamă' către ea,
Toată durerea ți-o ia.
Şi când ai zis 'Mamă' odată,
Toată durerea ți-o iartă.

Câtă durere-i pe Lume,
Numa la mamă-o poți spune,
Ea le pune la inimă,
Şi nu le spune la nime." (spune = trădează)

Bocet după tată

„Amu ceasu ți-o venit,
De Lume te-ai despărțit.
Amu Lumea-o părăsești,
Şi de noi te despărțești.

Of dragi graiurile mele! (graiuri = rude)
Cum vă despărțiți în jele.
Of voi brânci şi voi picioare!
Cum stați, stați, nu vă mişcați,
Ziua bună, bună vă luați.
Mort vi tata şi puterea,
Binele şi mângăierea.
Mort vi stâlpu casii vost,
Bine *nu-i* cum o mai fost!

Io nu ştiu cum să te strâg,
Inima să nu ți-o stric.
Io nu ştiu cum să-ți mai spun,
Inima ca să ți-o-mbun."

La mormânt

„Negrule Pământule!
Că pe mulți ai înghițit,
Tăt nu eşti îndestulit.
Şi pe mulți ai îngropat,
Şi tăt nu eşti săturat!
Ne-nghițişi pe tata nost!

Da lasă-ne-o leacă, lasă,
Să-i mai vedem aici fața,
Numa amu și niciodată!"

Descopereau sicriul și care voia, mai privea odată mortul. De regulă, neamurile de aproape, și prietenii. Azi nu se mai obicinuiește.

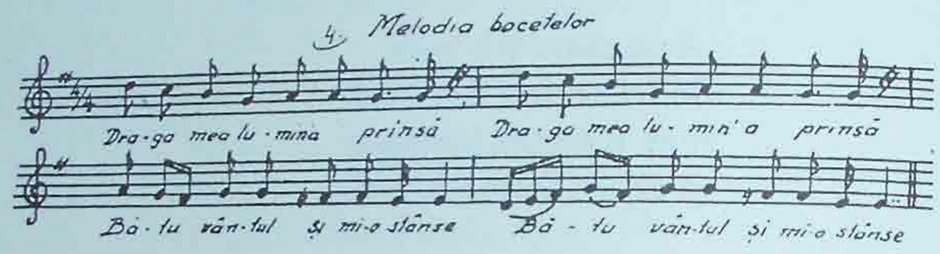

CÂNTECE LUMEȘTI

Horă veche
(din Nădlac)

„Taie maică tăieței,
Că vin petitorii mei,
Chiamă-i mamă, chiamă-n casă,
Și-i așează după masă.

Dă-le vin și beutură,
Doar nu m-or căuta în gură.
Că n-am dinți și n-am măsele,
Amar de zilele mele.
Dă-le vin și de mâncare,
Doar m-o cere oare-care.

Mă uitai într-o fântână,
Mă văzui fată bătrână.
Și rugai pe Dumnezeu
Să trimită și p-al meu.
Fie cât de blăstămat, (blăstămat = ștrengar)

Meargă numa vestea-n sat
Că și io m-am măritat."

1) CÂNTEC LOTRESC
(Auzită dela Uroș Totoreanu)

„Zice lumea că mis lotru, (mis = sunt)
C-am luat un lemn din codru.

Tătă lumea-mi zice lotru,
Nana zice că mis șodu, (nana = mândra)
(șod = interesant, curios)

Joară mândro pântru mine,
Și mă scapă de rușine,
Nana mea ș-a d-altuia!

Rele-s rele, frigurile,
Da mai rele-s dragostile:
Din friguri mama mă scoate,
Din dragoste nu mă poate!"

2) CÂNTEC LOTRESC
De pe câmpia dintre Mureș și Criș

„Frunza-n codru cât se ține,
Lotrului îi merge bine,
Iar când frunza codru lasă,
Tăt voinicu-și cată casă.

Hai, săraci oțelile, (oțelile = armele)
Şi şerpari cu paloşe! (şerpare = brâu)
Că vă ploaie şi vă ninge,
Şi n-are cine vă-ncinge,
Că badea care v-o-ncins,
Zace în varmege-nchis. (varmege, de la vàrmegye = județ)

Strigă badea, strigă badea,
Strigă badea-a treia oară,
Strigă cătă tată-so,
Vinde tată vinde, tată,
Vinde tată patru cai,
Că din şase doi mai ai!
Vinde tată vinde, tată,
Vinde tată patru boi,
Că din şase-ți rămân doi!
Vinde tată vinde, tată,
Vinde tată vinde-le toate,
Şi din temniță mă scoate,
Că tu porți vina la toate:

Când eram fecior p-acasă,
Aduceai vin furat pe masă,
Şi beam până-n miez de noapte,
Ş-apoi plecam la furate!"

HOȚ DE CAI

„Din Arad până-n Cinad,
Num'on cal sur am furat. Măi!!
Io mis puiu codrului,
Furai caii Neamțului,
La podu Aradului.

Când fusei la adăpat,
Şapte dă ăia-am mai legat. Măi!!
Când vrusei să-i călăresc,
Cu jăndarii mă-ntâlnesc.
Doi mă țin şi trei mă leagă,
Unu şade şi mă-întreabă,
De doi cai ş-o mânză neagră.

Mânză neagră de furat,
Cânii să te fi mâncat!
Că-n temniță m-ai băgat! Măii!!

Da cu Şargu ce-ai făcut?
Zău pe Şargu l-am vândut,
La târgu dela Cermei,
La fratele Macavei,
C-o sută cincizeci de zloți,
Scoate-l drace dacă poți!"

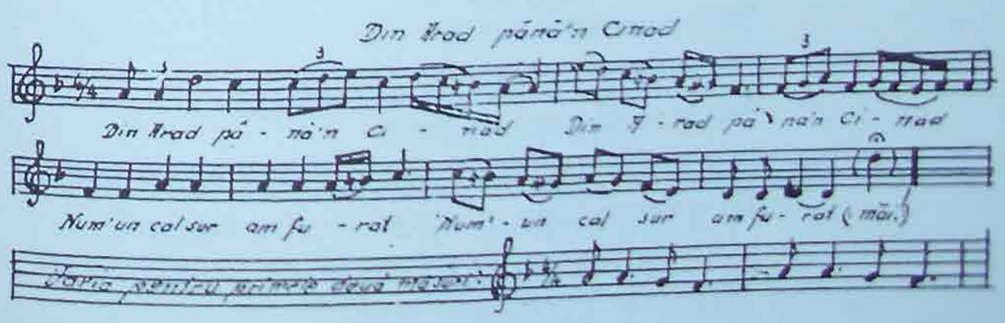

CÂNTEC DE JALE

„Mult mă-întreabă cineva,
Bine-mi merge mii ori ba?

Io le zic că nu mii rău,
Lacrimile-mi curg părău.

Şi le zic că-mi merge bine,
Ii să uită tăţ la mine."

CÂNTEC DE JALE

„Vut-o bate Dumnezeu, (vut = să fi)
Tălpile dela belceu, (belceu, de la bölcsö = leagăn)
În care m-am legănat eu.

Că talpa i-o fost de plop,
Şi io n-am avut noroc.
Căpătâiul de arine,
Numa io să n-am pe nime.
Şi răstalniţa de fag, (răstalniţă = partea
Să n-am pe nime cu drag. dela margini)

Mâncatu-s Doamne de rele,
Ca şi iarba de viţele.
Şi-s mâncat Doamne de strini (strini = străini)

Ca iarba de boi bătrâni:
Nici mâncată, nici lăsată,
Numa iarbă judecată!" (judecat = chinuit)

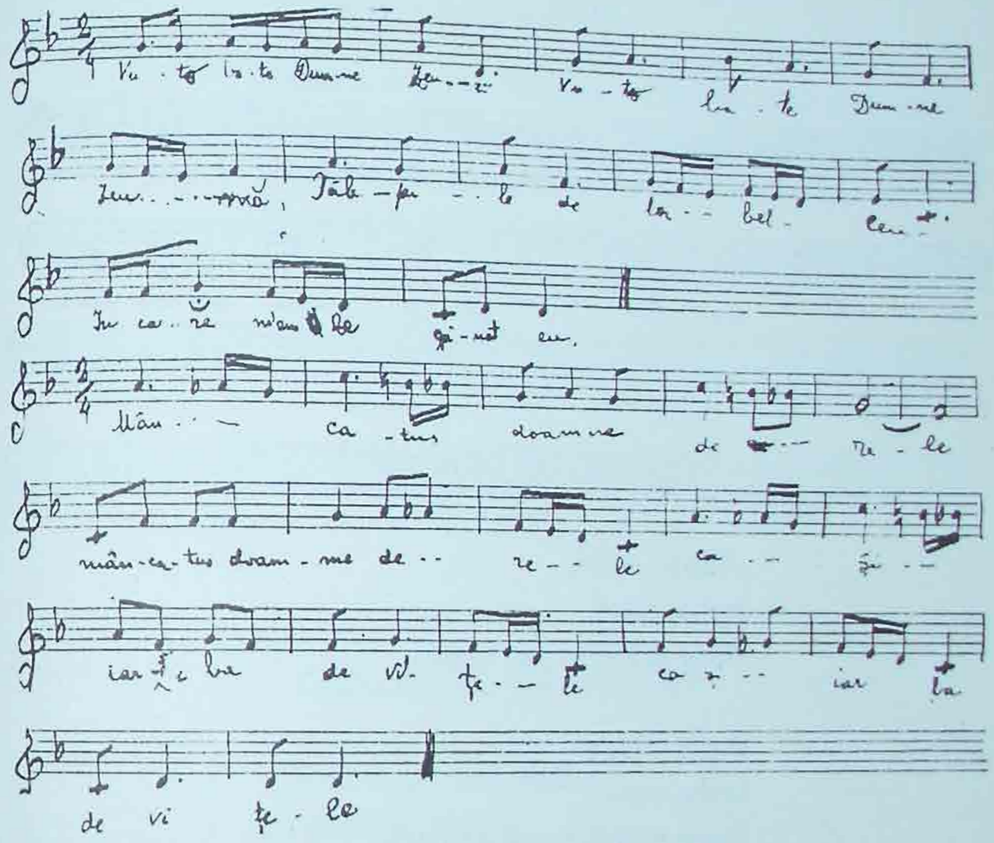

CÂNTEC DE PETRECERE
(De chef)

„De-oi fi să mor nană eu,
Păduriţă verde,
Nu mă-ngropa-n temeteu, (temeteu = cimitir)
Ai, hai, nană Floare,
Inima mă doare!
Ce mă-ngroapă-n făgădău,
Păduriţă verde,
S-aud vinu ţuruind,

Ai, hai, nană Floare,
Inima mă doare!
Cisme roşii tropotind,
Pădurică verde,
Poale albe şuierând,
Pe tine nană horind!"

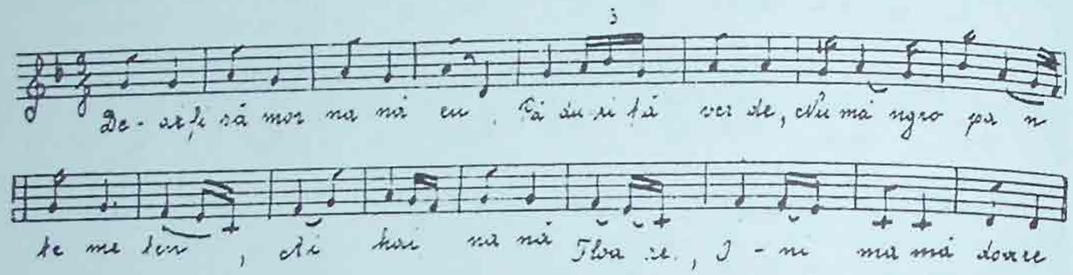

CÂNTEC DE DRAGOSTE

„Vântu suflă,
Iarba culcă,
Doru mândrii mă usucă.

Suflă vântu
Iarba scoală,
Doru mândrii mă omoară.

Foaie verde vişina,
Rea bucată-i dragostea.
Cine-ncepe a o-nvăţa,
Aibe cap de-a o purta,
O minte de-a o lăsa!" (o = ori)

CÂNTEC DE DRAGOSTE

„Mândruţă de dorul tău,
Mă topesc şi stau să mor.
Ies afară să mă stâng,
Vântu bate, rău m-aprind!

Mândra mea din Titihaz, (Titihaz este o comună
Mă aşteaptă la pirlaz. mare, azi în Ungaria.)
Cu pogacea subsuoară,
Şi cu puiu fript în poală."

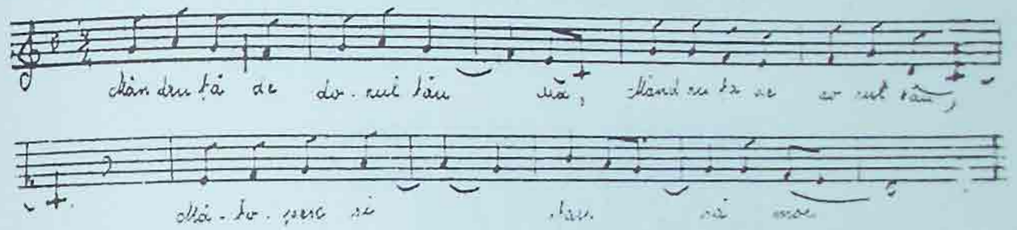

CÂNTEC DE OM NECĂJIT

„De-ar fi goronii birăi
Şi copacii jurăţei,
Ca să facă legea ei:
Ca cine-o furat să mai fure,
Pe păgubaş să-l spânzure!
Cine-o lotrit, să lotrească,
Păgubaşu să robească!
Cine-o băut să mai beie,
Pe birtaş să-l strângă-n fiere!

Tăt mă mnir de cel ce fură,
Ce face de nu-l spânzură?!
Că io luai numa o ceapă,
Stau domnii să mă potoapă!!"

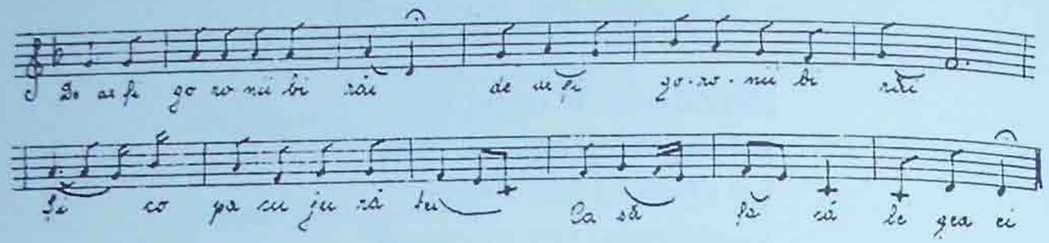

CÂNTEC DE PESTE MUREŞ

„Mă suii în deal la cucă,
Mă suii în deal la cucă,
Să văd mândra in-se culcă,
Să văd mândra in-se culcă,
Mă suii în deal la cucă!

Hai mândro cu mine-n luncă,
Hai mândro cu mine-n luncă,
Să-ți fac râşcitor şi furcă,
Hai mândro cu mine-n luncă!

La mijlocu drumului,
La mijlocu drumului,
Plata râşcitorului,
Plata râşcitorului,
La mijlocu drumului!

Pântr-on pic de râşcitor,
Pântr-on pic de râşcitor,
O țucai de două ori, (țucai = sărutai)
O țucai de două ori,
Pântr-on pic de râşcitor!

Pântr-o furcă şi on fus,
Pântr-o furcă şi on fus,
O sărutai şi m-am dus,
O sărutai şi m-am dus,
Pântr-o furcă şi on fus!"

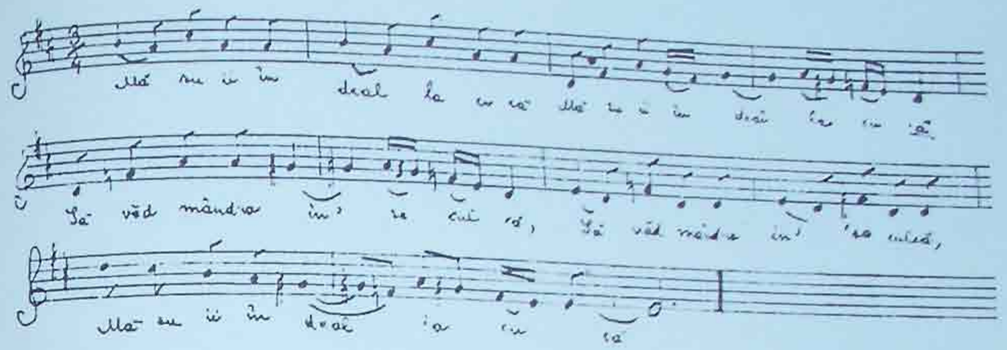

CÂNTEC DE LEAGĂN

„Abu, abu, puiu mamii,
Abu, abu, doru mamii,

Ai lui lui, cu doru lui,
Ai lui lui, cu doru lui!

Du-te dor până ce-i nor,
Du-te dor până ce-i nor,

Ai lui lui, cu doru lui,
Ai lui lui, cu doru lui!

Că dacă s-o-nsenina,
Că dacă s-o-nsenina,
Mai departe te-oi mâna,

Ş-ai lui lui, cu mama lui!"

Cântece de joc

Durda

Allegro

dela. Dolan.

Duba

dela: Piccolo

fine

Sorocu.

dela. Piccolo.

fine

Ardeleana

dela Dolan

fine

Visai

Allegro -

dela Dolan

fine

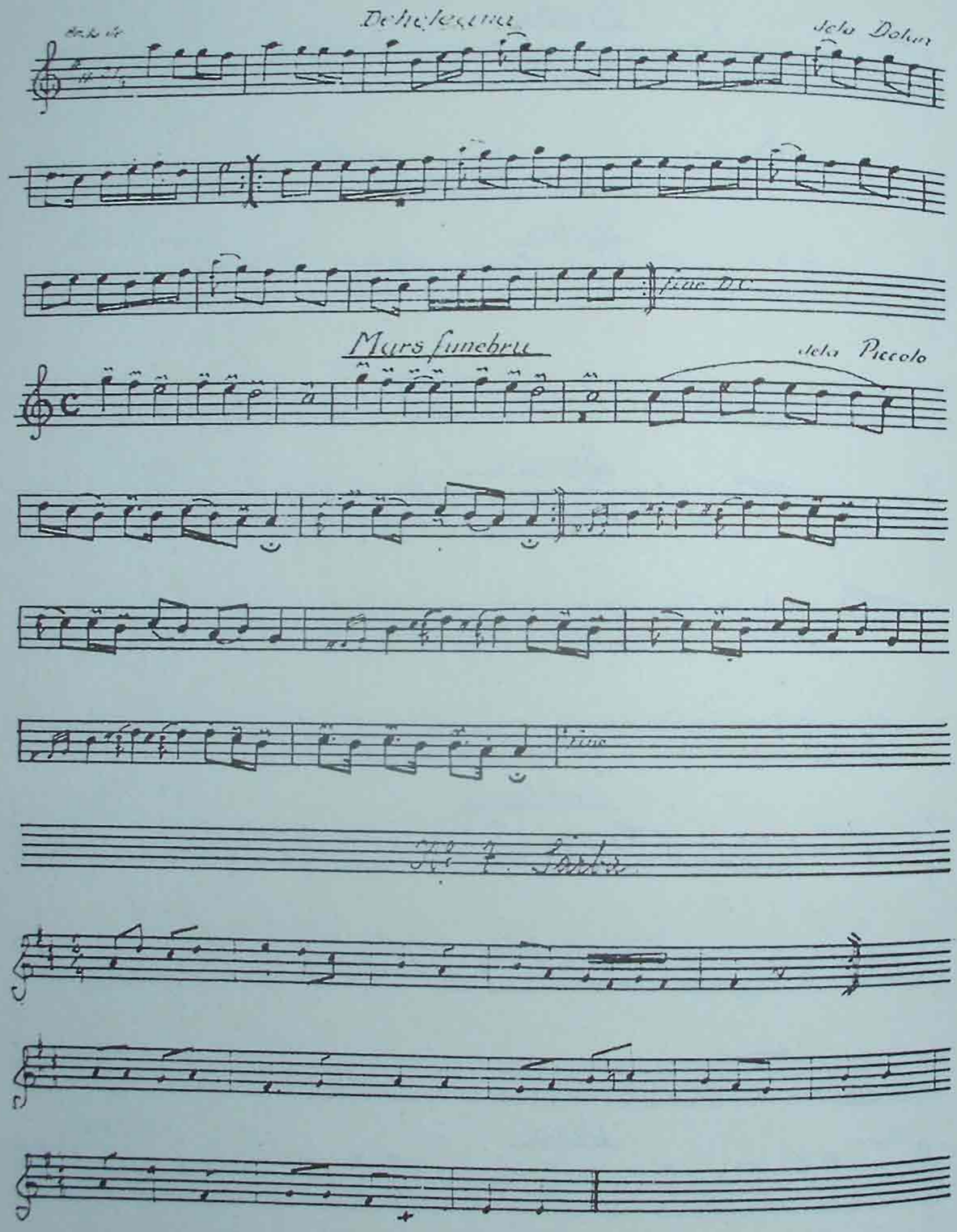

Vrăji, descântece,
doftorii bătrânești

DE ORBALȚ (*brâncă*)

(dela nana Ielița Mărgineanu, din comuna Nădlac)

Se pune „zeitin" (untdelemn), ori seu topit, într'o ceaşcă. Acestea se pun la foc să se încălzească. În timpul descântatului, descântătoarea înmoaie încontinuu un biceag în această materie şi unge cu el locurile dureroase zicând:

„Se luă (Pavel) pe cale pe cărare,
Se-ntâlni cu orbalțu-n cale.
Orbalț prin potcă!
Orbalț prin foame,
Orbalț prin sete,
Orbalț prin vânt,
Orbalț prin osteneală,
Orbalț prin 99 de feluri!!"

„Nu roşi, nu boboşi!
Nu umfla, nu gâmfa,
Nu coace, nu răscoace,
Numa înapoi te-ntoarce!"
Din creerii capului,
Din fața obrazului,
Din melciu nasului,
Din ochi de sub ochi,
Din vâne de sub vâne,
Din toate osuțele,
Din toate vânuțele!
Te du în codri şi-n pustietăți,
Unde vaca neagră nu mugeşte,
Fata mare chica nu-mpleteşte,

Cocoş negru n-o cânta,
Acolo te-i aciua,
Acolo te-i hodina".

„Ca să-ți trăcsară curat,
Ca maica ce l-o dat!"

„Descântec dela mine şi leac de la Dumnezeu!"

DE DATĂ (*de măritat*)

(Dela baba Sida Noghiu, Nădlac)

„Să ai pregătite gata trei bucături de pogace" - zice baba Sida. „Când vin seara porcii dela câmp, să muşti trei bucături de pogace şi să le bagi în gura cuptorului. Aşa cu acestea vom putea descânta şi să-ți facem de dată."

„Cu un piscălău (un cârlig ascuțit, de lemn) rupt din gardul birăului (primarului), când descântăm, vom învălui cu piscălăul focu din vatră şi om zice aşa":

„Foc focuțu mneu!
Io te-nvălesc
Tu nu te-nvăli.
Io oi durmi,
Tu nu durmi.
Io oi şedea, (şedea = odihni)
Tu nu şedea.
Tu te fă şarpe,
Laur bălaur,
Cu solzi de aur,

Cu nouă limbi pişcătoare!
Du-te-n sat, du-te pângă sat,
Du-te până-i găsi data mea.
De li-i găsi (pe el) culcat în pat,
Trânteşte-l su pat!
Cu limbile împunge-l,
Cu cozile pleoscoteşte-l,
La mine arăduieşte-l, (arădui = a înşela să vină)
Şi nu-i da stare,
Şi aşezare,
Până la mine n-o vini,
Şi pară c-ar plesni, (pară = măcar să ...)
Şi până vorbă cu mine n-o da,
Şi pară c-o creapa!"

DE BUBĂ REA

(Dela nana Ielița Mărgineanu)

Se iau nouă pene de gâscă (fulgi uşori). În timpul descântatului, cu acestea se tot atinge şi se gâdile „buba rea". După aceea, pana se suflă, ca să fie mânată de aer cât mai departe, apoi se ia alta şi tot aşa până se termină toate penele.

„Se luă (Gheorghe) dela casa lui,
Şi dela masa lui,
Mândru, gras şi sănătos.
Se-ntâlni cu nouă moroaie,
Cu nouă strigoaie,
Cu trei surori de-a Soarelui,
Şi cu mama bubelor.
Pe Gheorghe l-or întrebat:
Ce te cânți, ce te vaieți?
Cum nu m-oi cânta,
Cum nu m-oi văiera?
Că de mare potcă am dat,
Că buba mi s-o țâpat. (țâpat = iscat)

Taci nu te cânta, (a te cânta = a te boci)
Nu te văiera,
Că toate bubele le-oi vindeca
Că le-oi lua şi le-oi strânge,
Şi le-oi duce-n poarta Cerului,
Unde vaca neagră nu mugeşte,
Şi fetiţa chica nu-mpleteşte.

Bubă pân râs!
Bubă pân foame!
Bubă pân osteneală!
Bubă pân potca cea mare!
Nu coace, nu răscoace!
Ce înapoi te-ntoarce!
Dela Răsărit la Apus,
Bubă albă, bubă neagră!
Bubă roşie, bubă galbină,
Bubă vânătă, bubă mohorâtă!
Bubă în 99 de chipuri!
Eşi dela Gheorghe din creerii capului!
Din faţa obrazului,
Din ochi, din nas,
Din obraz, din gingie,
Din dinţi, din grumazi!
Să nu rămână cât un fir de mac,
În 99 crepat.
Că cu pana măturoaiei,
În vânt aruncate-oi!
Beteagu să rămână curat,

Luminat,
Ca auru curat,
Ca Maica Sfântă ce l-o dat!"

DE SOARE SĂC
(Dela baba Sida Noghiu)

Obiectele întrebuinţate nu am putut să le aflu.

„Se luă gaia de fer,
Cu aripile-i de fer,
Se dusă în pădurea de fer,
Ouă, oue de fer,
Scoase pui de fer,
Puii apucară a piuna,
Gaia nu avu de mâncare ce le da,

Se dusă să culeagă soarele săc,
Dela Maria din cap!

Bine-l culeasă,
Bine-l aleasă,
Până nici atât nu rămasă, (arată negrul de sub unghie)

Cât un fir de mac
În patru despicat!"

DE SCRINTIT
(Dela baba Sida)

Bolnavul se unge de vrăjitoare cu unsoare de porc negru, mascure, tăiat la Ignat (20 Decembrie). Alta usoare nu e bună de leac.

„Se luă Toader pe cale,
Pe cărare,
Pe podeaua de argint.
Podeaua se clăti,
Picioru de dreapta-l scrinti.
Zisă Dumnezeu cătă Sâmpetru:

Descântă-l, Petre!
- Nu ştiu, Doamne.

- Zi aşa:
Os cu os să se forăstească, (forăsti = suda)
Piele cu piele să se forăstească,
Sânge cu sânge să se forăstească!

Să trăsară curat,
Şi luminat,
Ca Maica Sfântă ce l-o dat!"

DE DEOCHI

Se descântă astfel, că se arde un cerc de lemn căzut de pe un ciubăr. Carbunii se sting într'un păhar, în apă proaspătă, neîncepută. Se face peste păhar semnul crucii cu un briceag, care să aibă pe el ceva aramă.

Cu cărbunii aceştia, bolnavul va fi „smângălit" (mâzgălit) pe față în formă de cruce, apoi bea de trei ori din apă. Pe corp deasemenea i se face - după ce a băut apa - cruce, cam pe lângă stomac. Pe urmă se spală cu apa rămasă, pe tot corpul.

Arta decorativă

Forme ornamentale în lemn

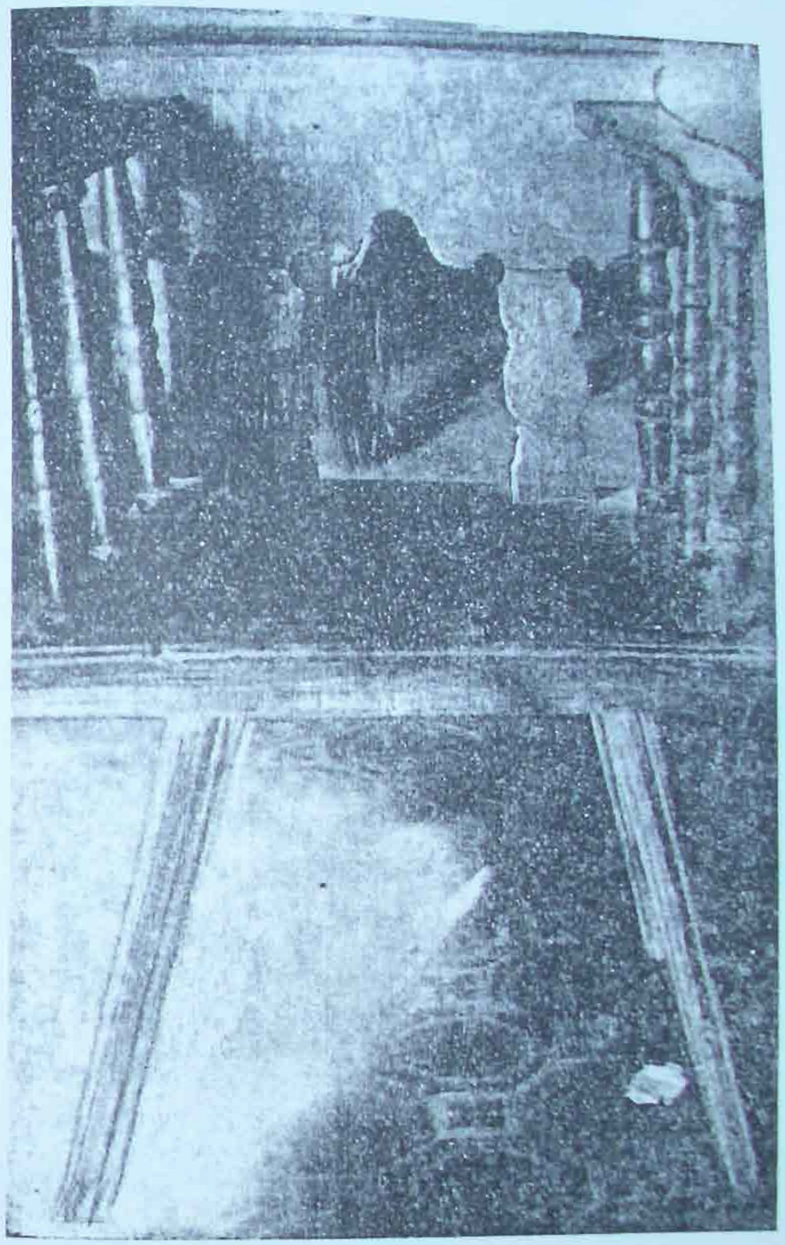

Foto: Onodiné, 1934

Nădlac
Scaunul preoțesc, din lemn, aflător în Altarul bisericii ortodoxe române. Pe spate se vede scris anul 1756. Scaunul este împodobit cu flori roșii și galbene pe fond albastru.

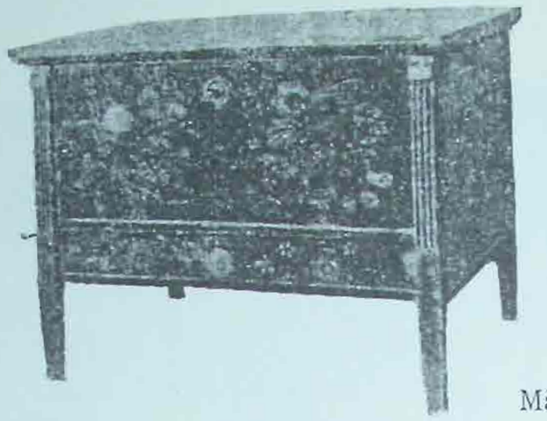

Màrki, Arad

Ladă cu flori de „tulipan" (lalea), zestrea miresei

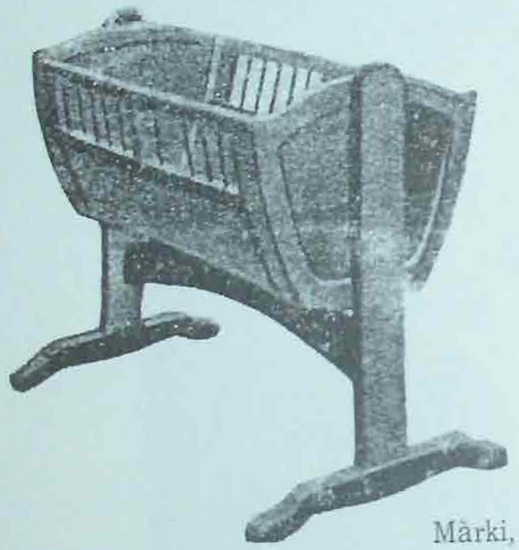

Màrki, Arad

Leagăn de lemn

Màrki, Arad

„Lingurar"
(suport pentru linguri de lemn)

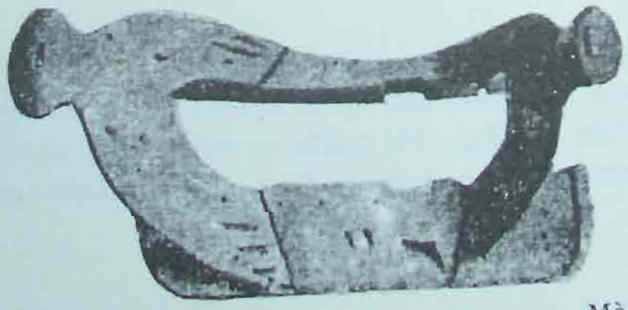

Màrki, Arad

Şea veche de lemn

Forme ornamentale în zid și piatră

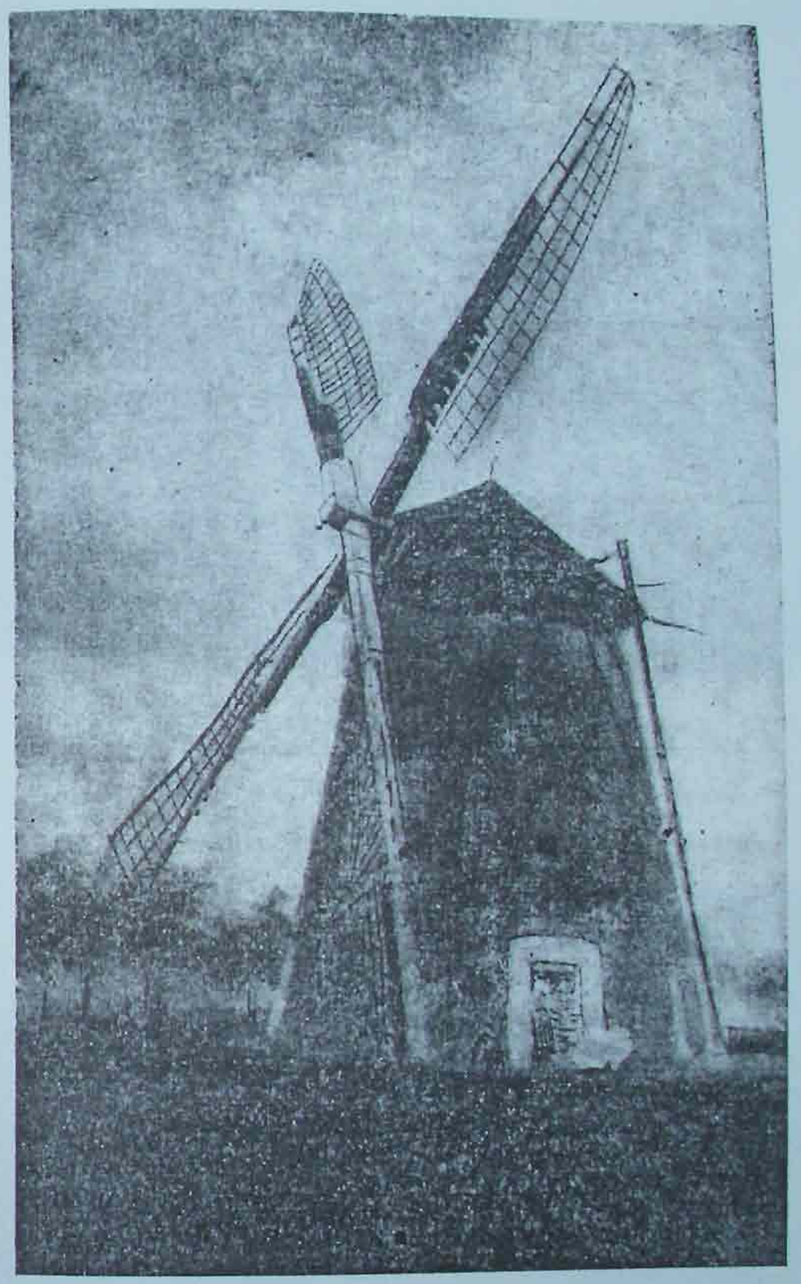

Foto: Isaia Valentir, 1933

Nădlac. Moară de vânt
Cu 70, 80 ani în urmă a fost proprietatea
fraților Bartolomei și Fabry.

Biserica ortodoxă română din Şeitin

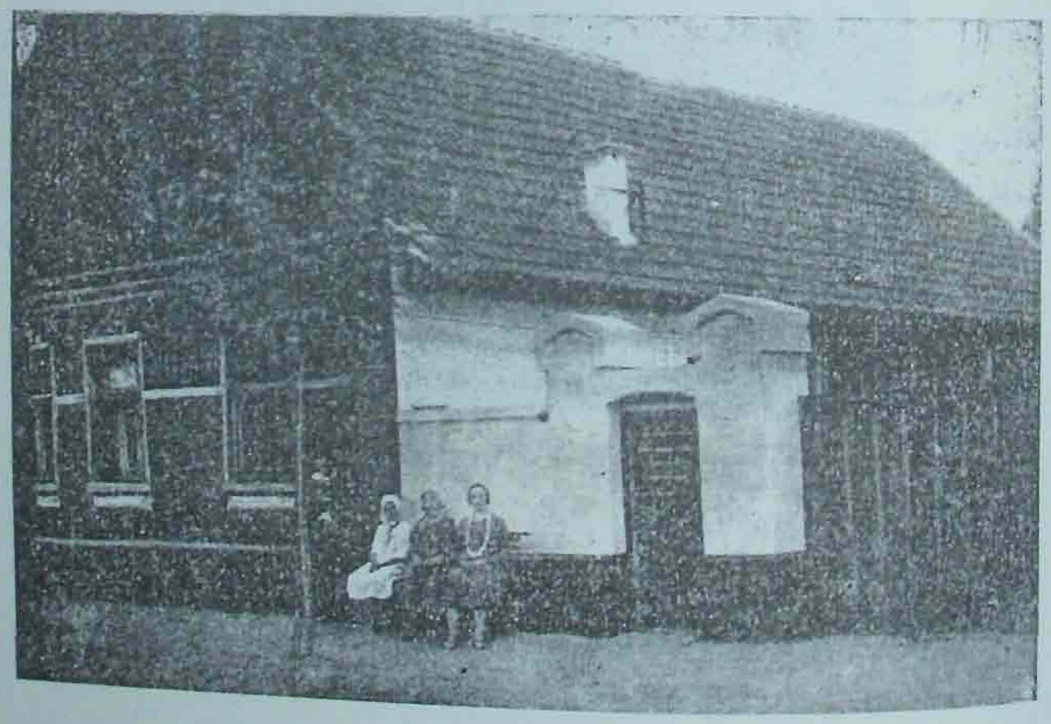

Casă țărănească din Şeitin

Nădlac. - DIFERITE FORME ÎN ZID ŞI ACOPERIŞ

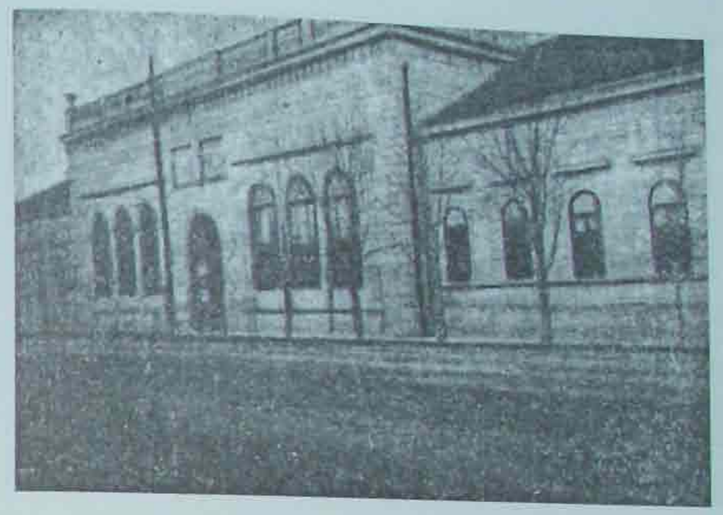

Foto: Isaia Valentir, 1933

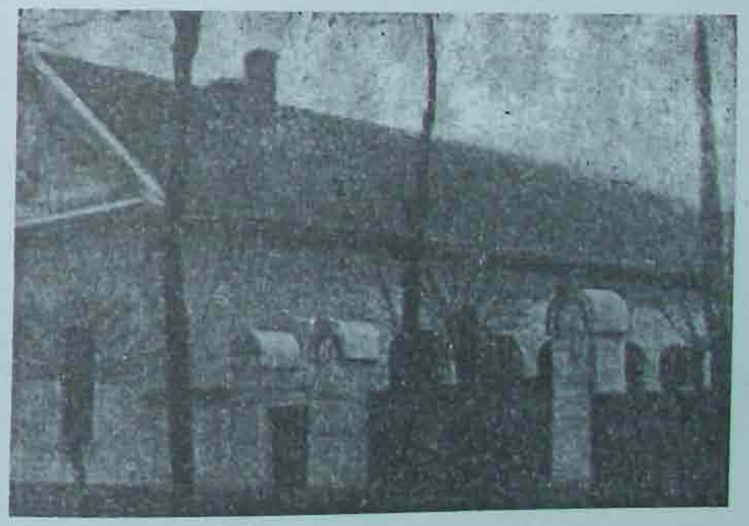

Foto: Isaia Valentir, 1933

EMBLEMA COMUNEI NĂDLAC
cu ornamentația zidurilor Primăriei

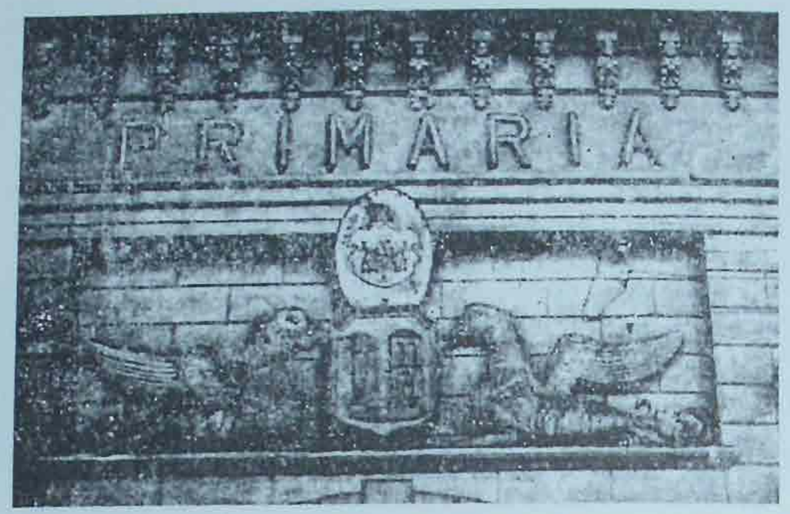

Foto: Isaia Valentir, 1934

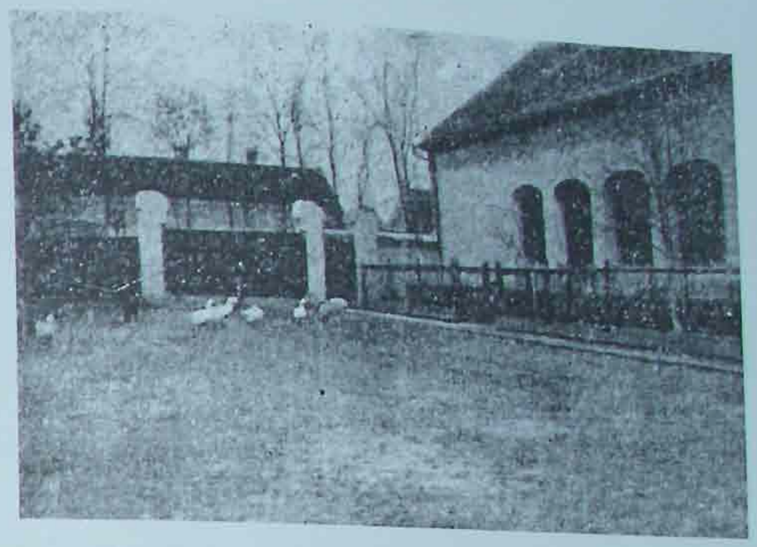

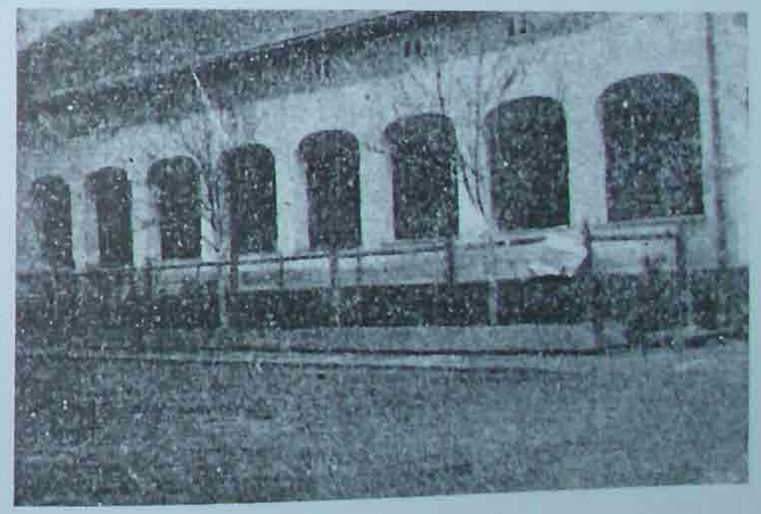

Forme ornamentale în zid, fier și lut

Foto: Şildan, 1932

Nădlac. Poarta bisericii ortodoxe, reparată în 1859 cu figuri de fier

Màrki, Arad

Ploscă de lut din anul 1813

„OLURI" de lut

Ulcioarele se confecționează în partea de Est și Nord-Est a județului (desenate de Vancea).

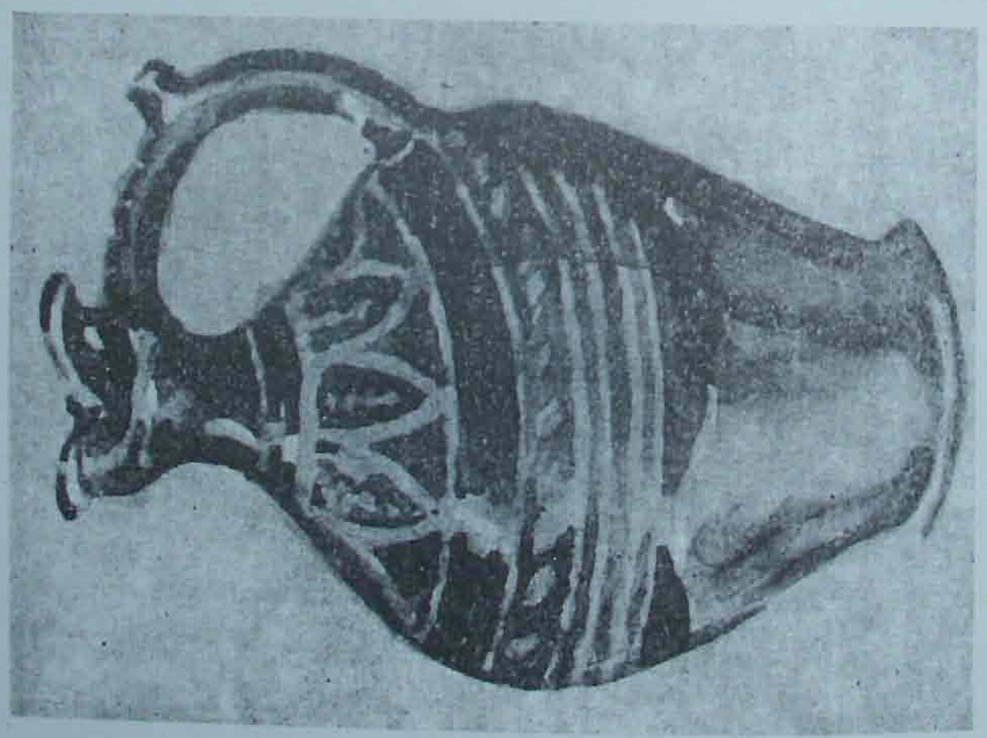

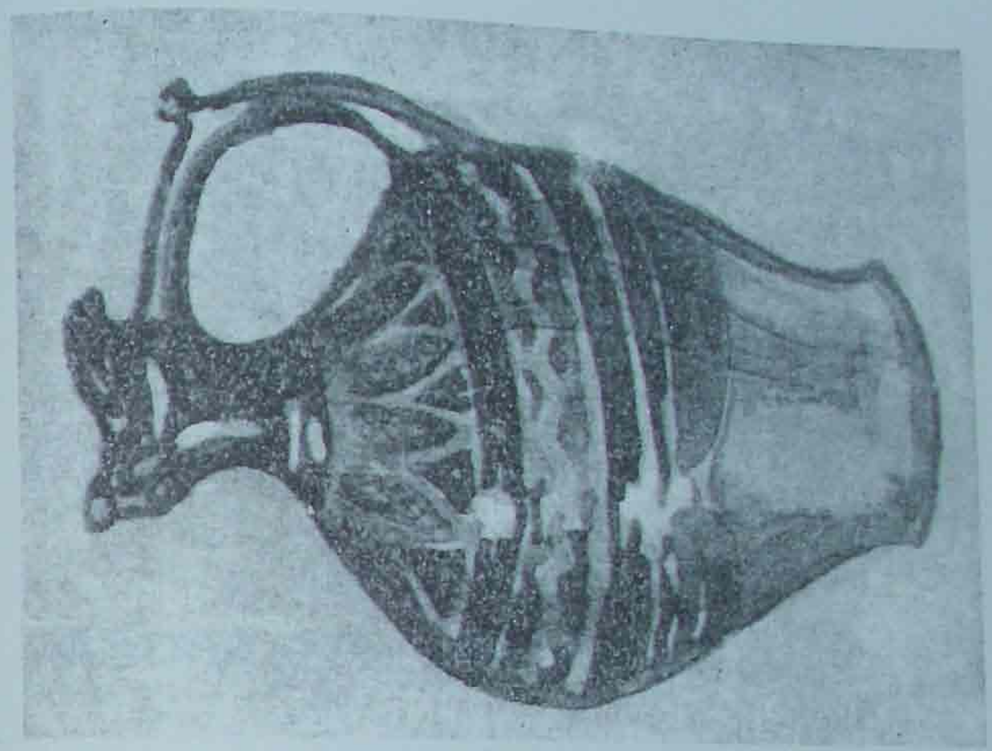

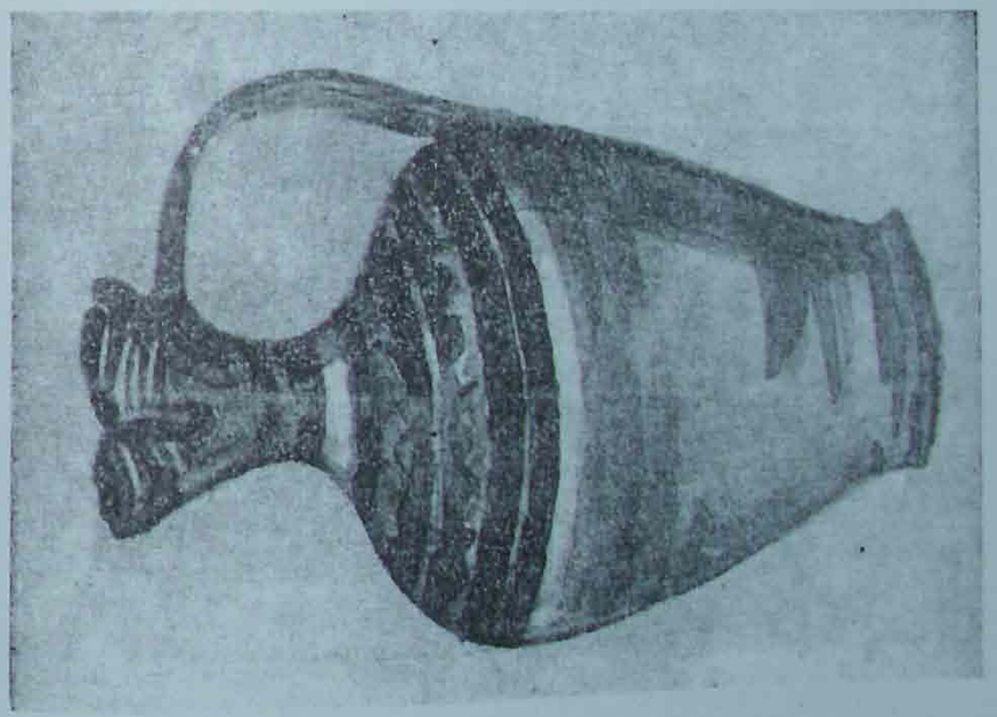

Forme ornamentale pe pielărie

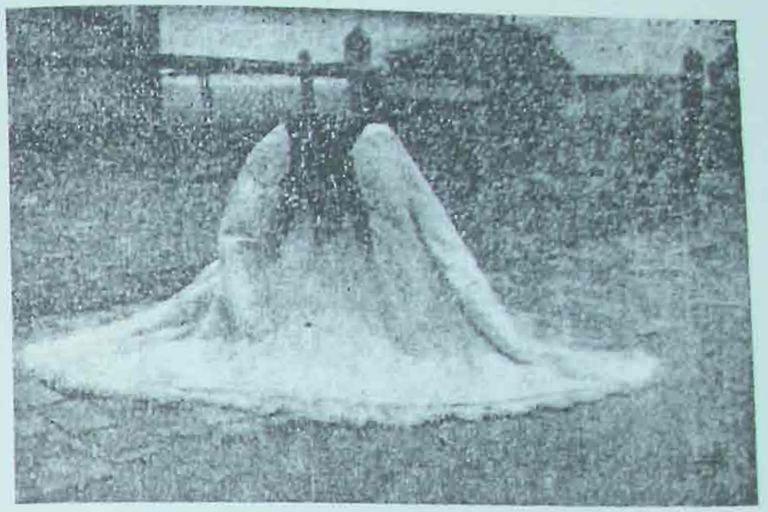

Foto: Isaia Valentir, 1934

Nădlac. „Bundă" (blană) simplă

Vedere din spate

Foto: Isaia Valentir, 1934

Vedere din față

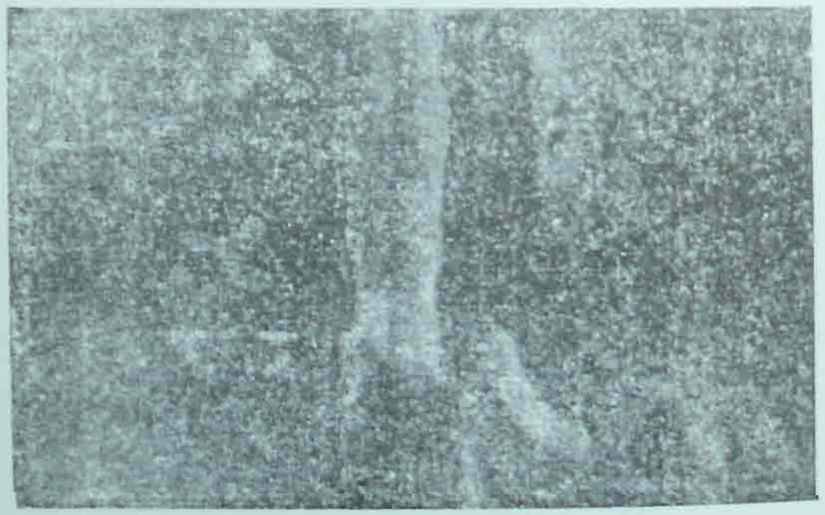

Foto: Isaia Valentir, 1934

2Bundiță" femeiască

"Împistrirea ouelor" (încondeierea)

„ÎMPISTRIREA" OUELOR (*încondeierea*)
(Desemn de Pătrăulea)

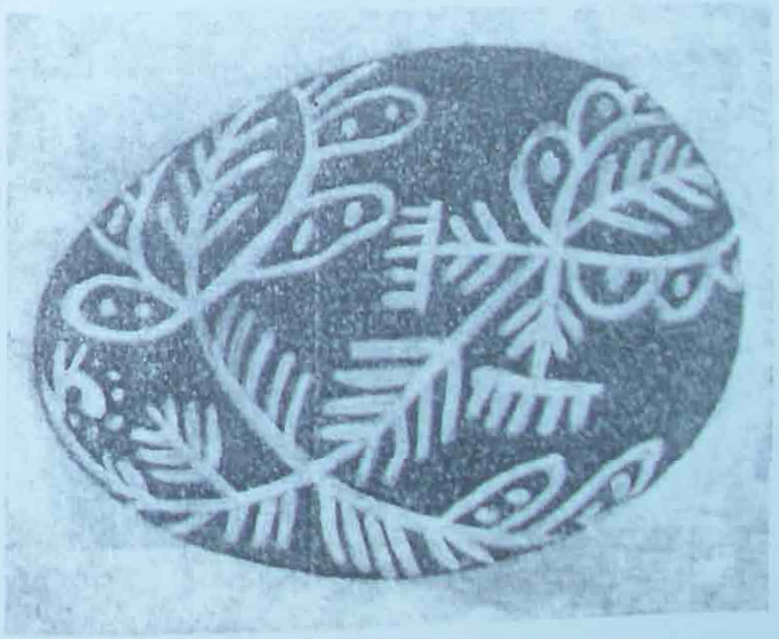

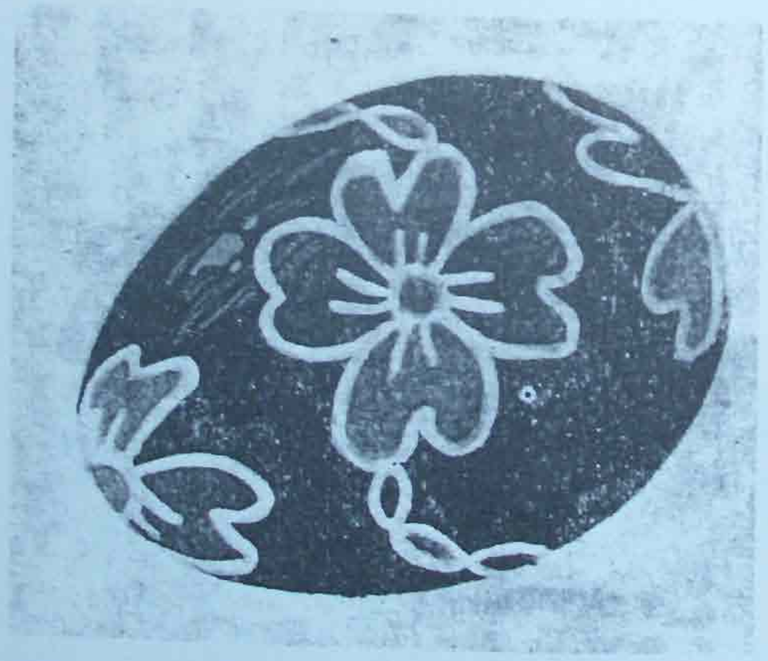

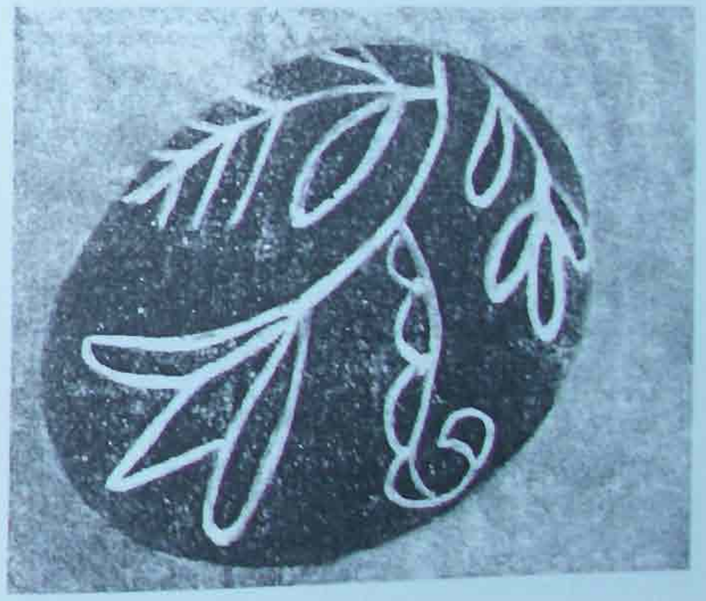

Forme ornamentale pe suman

SUMANE

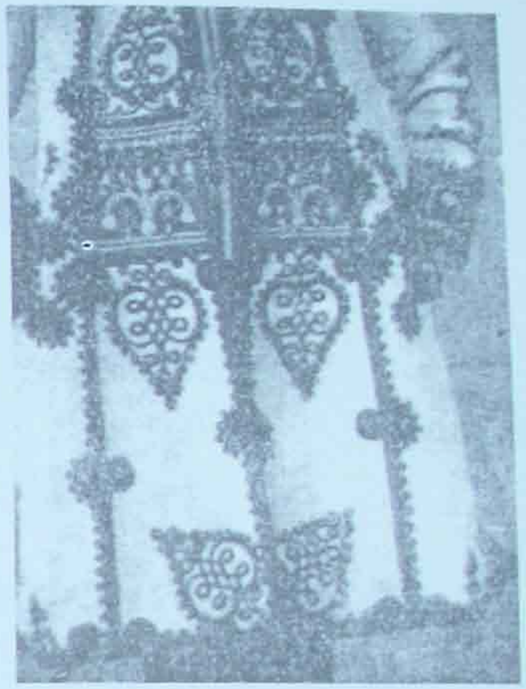

Foto: Isaia Valentir, 1934

Suman din Şeitin şi Nădlac,
aproape dispărut

Foto: Isaia Valentir, 1934

Suman de toate zilele;
la Nădlac şi Şeitin

Forme ornamentale pe textile

Foto: Onodiné, 1934

Nădlac. Familie de țărani români la prânz. Vasile Bătăranu, patronul familiei, taie pâinea, iar membrii familiei așteaptă să zică rugăciunea. În fond, „chilim" țesut la răsboi cu motive uzitate în sat, iar pe masă două „măsărițe" cu „giură" și cu „ciurituri", după datina din sat. Vasile Bătăranu poartă încă sumanul bătrânesc cu forme în postasire neagră.

ȚESĂTURI ȘI CUSĂTURI

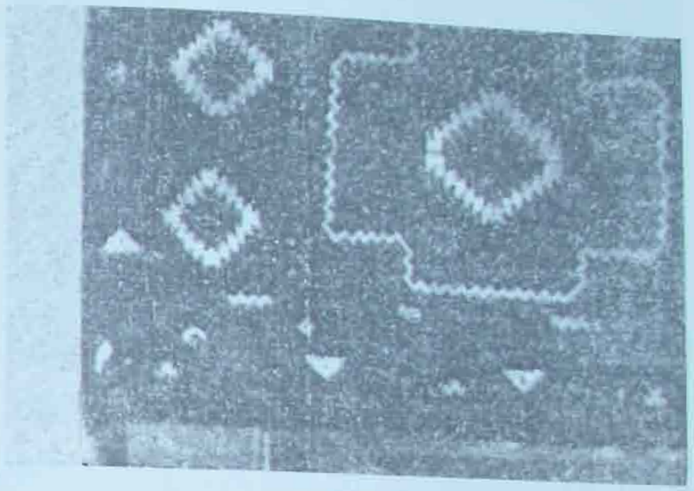

Foto: Isaia Valentir, 1934

Nădlac.
„Chilim" (covor) țesut

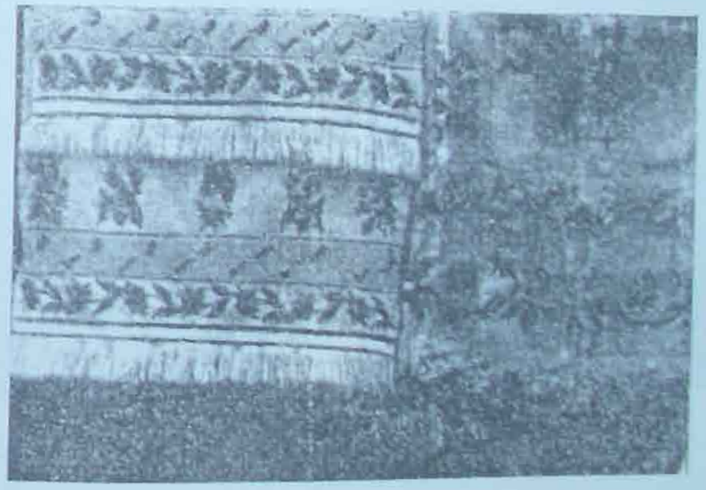

Nădlac. „Șterguri" țesute și înflorite cu mâna.

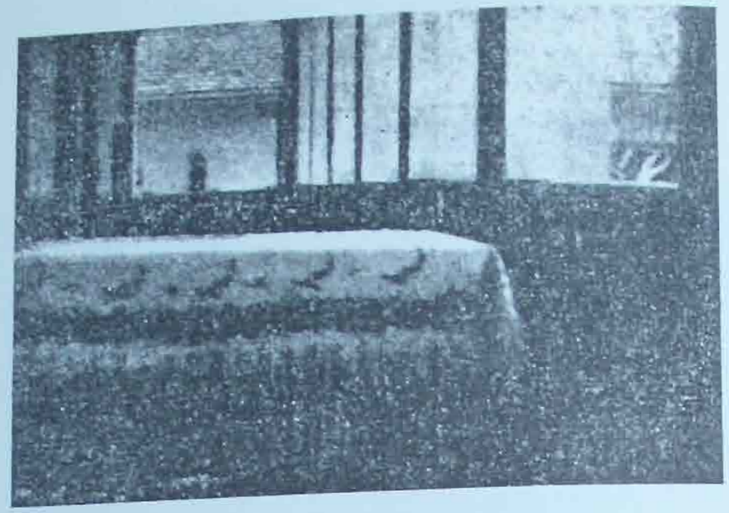

Foto: Isaia Valentir, 1934

„Măsăriță", lucru de mână

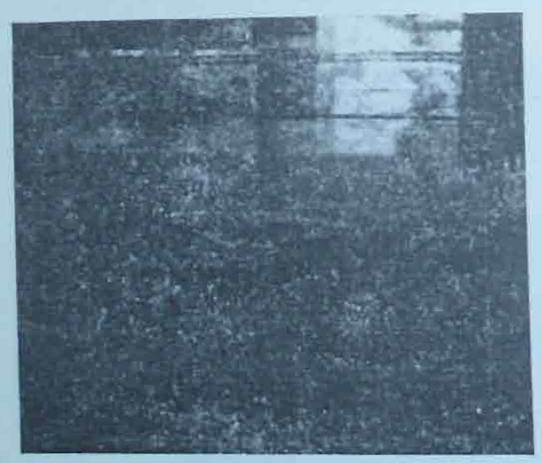

Nădlac. „Firiangurì (perdele), lucrate cu mâna

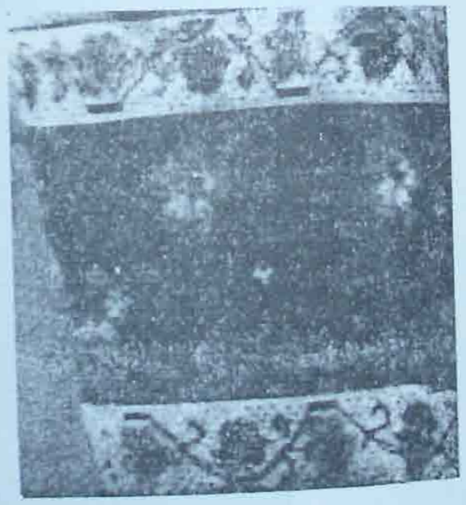

Foto: Isaia Valentir, 1934

„Opreg", cusut cu mâna

Partea a II-a

ISTORIA

COMUNEI, CETĂȚII ȘI DOMENIULUI NĂDLAC

Cele scrise în această istorie nu sunt rezultatul cercetărilor mele proprii. Am cetit, reprodus, tradus, copiat, desenat și fotografiat diverse publicațiuni de ale savanților, români și străini, cari sunt amintiți în text între paranteze - lucrări scrise pentru alte scopuri; eu, am avut doar rolul centralizării și coordonării lor, adunându-le de prin toate unghiurile bibliotecilor, și astfel am reușit să compun istoria ce urmează. Dar toate acestea nu au importanță. Important este ca onorații cititori să înțeleagă bine și să poată trage bune foloase din cele ce vor citi. Dacă ar da Dumnezeu să fie așa, și aceasta să o știu și eu, ași fi cel mai fericit român pentru atingerea unei ținte urmărită în viață.

Țiucra Petru, Pribeagul